

HRST VZPOMÍNEK

NA DOBU POSLA-

NECKÉ ČINNOSTI

T. G. MASARYKA

NA VALAŠSKU

1 8 5 0 — 1 9 3 5

Buď zdráv, T. G. Masaryku, Ty, jenž jsi našel smysl života člověka a svého národa v hledání pravdy, spravedlnosti, svobody, lidskosti. Buď zdráv, první občane čsl. republiky, o jejíž vznik a dobré jméno v celém světě jsi se nejvíce přičinil! Buď zdráv Ty, jenž jsi nás vysvobodil ze tmy otroctví!

Jako poslanec za Valašsko odešel prof. T. G. Masaryk na počátku světové války za hranice. Mandát, který mu dal valašský lid, opravňoval jej jednat v cizině jménem národa. Je pýchou, štěstím a radostí bývalých voličů Masarykových, že jej pochopili už v době, kdy velká část národa jej prohlašovala za kacíře. Avšak ani na Valašsku nezískal p. prezident mandátu lehce. Jeho vystoupení u nás je krásným příkladem, jak nejvzácnější osobnost, charakter nejryzejší bývá často mnohými nepochopen, jak cesta za pravdou je trnitá a neschůdná; je však též dokladem, jak je krásné s cesty pravdy neustoupit a jak taková vytrvalost bývá korunována šťastným výsledkem.

Střediskem Valašska je Valašské Meziříčí. Členové valašsko-meziříčského Sokola, opírajíce se o sokolstvo celé sokolské župy valašské, stáli ve volebních zápasech r. 1907 a 1911 v prvním šiku. Sokol valašsko-meziříčský po oslavách 70ti letého svého trvání hrdě vzpomíná v roce, v němž p. prezident, jeho jediný zakládající člen, oslavil 85. výročí svých narozenin, té krásné své minulosti a předkládá toto dílko s články svých členů členům veliké rodiny sokolské a jejich přátelům.

O působení poslance prof. T. G. Masaryka na Valašsku bylo porůznu mnohými jeho bývalými voliči už dost napsáno. Tato knížka jest jen pokusem vypsati vše podrobněji a soustavněji. Úkol ten mohou zmoci jen ti, kdož žili před světovou

válkou ve Valaš. Meziříčí, které bylo tehdy sídlem politických vůdců celého kraje. K článkům připojujeme též válečnou historku dcery předsedy místního politického pokrokového spolku MUDr. Hany Kraiczové-Kolouchové. Širší veřejnost ví o ní dosud velmi málo.

Je nám dobře známo, že bývalí političtí odpůrci poslance prof. Masaryka na Valašsku jsou nyní loyálními občany čsl. republiky, že o presidentu T. G. Masarykovi mluvívájí s úctou, ba i s obdivem, že jejich vůdcové prohlásili veřejně při slavnostních příležitostech, ba i ve svém tisku, že byli v letech 1907—1918 na chybných cestách.

Avšak dějiny jsou vždy dobrou učitelkou a nejlepší tehdy, povídají-li pravdu nejtrpčí.

Doufáme, že zejména mladší generace pochopí mnohé, co dříve nechápala, neboť velmi málo věděla o událostech, které se tu snažíme vyložit.

Výbor Sokola ve Valaš. Meziříčí.

JUDr. Jaroslav Dorazil

Vpád realismu na Valašsko

Kus historie a hrst vzpomínek

Památce dvou mužů,
kteří cenili výše ideje
než osobní prospěch —
otce JUDra Josefa Dorazila
a MUDra Jana B. z Kraiczů

Historické poznámky úvodem k době, ve které přišel Masaryk na Valašsko.

V první polovici XIX. století nebylo v našich zemích politického života v dnešním slova smyslu. Císař pán dával zákony, vyjednával občas se zástupci stavu šlechtického a městského o berně. Nebylo parlamentu, nebylo politických spolků. V městech vládl německý živel, venkov byl v poddanství vrchností robotou i dávkami. Byla to doba ztrnulého konservativního absolutismu, kdy byly zakázány knihovny i čítárny, obecní volby byly odstraněny, aby nerušily občanský mír a na plesy byli bráni policejní komisaři, aby pořadatelé neměli nepříjemností. Ale v té době píše Kollár o budoucnosti Slovanů a práce buditelů-vlastenců slovem i písmem vniká mezi lid, francouzské revoluční vlny pro lepší cenění člověka zaléhají i do českých mozků a připravují půdu pro nové politické poměry.

Pařížská revoluce v roce 1848, která vedla ke zřízení druhé republiky, vzbudila v celém Rakousku veliký rozruch. Ve Vídni i v Praze dochází k demonstracím lidu, císař Ferdinand I. dne 15. března 1848 vzdává se svých neomezených panovnických práv ve prospěch vlády s lidem, „konstituce“ jest přijímána s nadšením, které pochopiti dovedeme toliko my, kteří jsme prožili nadšení roku 1918. Tehdy, v letech osmačtyřicátých začíná politický

život, Havlíček vydává své Národní noviny a *strana národní* reprezentuje tehdy celý český národ, soustřeďujíc všechny stavy. Po absolutistických záchvattech vídeňské vlády v letech 1849—1860 vrací se politický režim definitivně říjnovým diplomem z r. 1860 k vládě panovníka s parlamentem.

Od té doby roste politické uvědomení občanstva, český národ začínal politicky žít. Praha přichází do českých rukou, 1861 začínají vycházeti Národní listy za redakce dra Julia Gregra jako list reprezentující českou politiku, 1862 vzniká Sokol, pražský místopřítel Forgách jde na pohřeb Šafaříkův v čamaře.

V národní straně jsou dva proudy: *Staročechi*, jdoucí se šlechtou (Palacký, Rieger, Clam-Martinič), *proud mladočeský* s Gregrem a Sladkovským, žádající politiku demokratickou. V roce 1874 Mladočeši vystupují v parlamentu jako samostatná politická strana a ve volbách 1890 smetou stranu staročeskou s politického kolbiště tak důkladně, že jí zůstává toliko jeden poslanec. Strana mladočeská — *národní strana svobodomyšlná* — stává se představitelkou české politiky.

Po tomto období ústavních zápasů s vídeňskou vládou přichází období starostí o zlepšení existenčního postavení občanstva a uplatňují se rozdíly v názírání na kulturní úpravu občanského života. V letech 1890 ustavuje se *strana katol. národní*, z níž se odštěpuje po velehradském sjezdu 1899 *strana křesť. sociální*. Dělnické hnutí sílí ve *straně so-*

ciálně demokratické, řízené centralisticky z Vídně, v letech devadesátých osmých osamostatňuje se od centralistů naše *československá strana soc. demokratická*, proti níž pro rozpory v názírání na státoprávní politiku tvoří se v roce 1898 *strana národně-sociální*. V lednu 1899 osamostatňuje se *agrární strana*.

Co se týče politických poměrů u nás na Moravě, tu opoziční živly proti staročeské politice ustavují se pod vedením JUDra Adolfa Stránského ve *stranu lidovou*, která v roce 1893 začíná vydávati Lidové noviny. Část mladé inteligence, zejména spolupracující s dělnictvem, vyvolává *pokrokové hnutí*, které se koncentruje v Čechách ve dvou proudech, jednak ve *straně radikálně pokrokové* v čele s Čížkem a Hajnem (1897), jednak ve *straně radikálně státoprávní* v čele se Sokolem a Rašínem (1899), které splývají v roce 1908 ve *stranu státoprávně pokrokovou*.

V letech osmdesátých přichází do Prahy prof. dr. Masaryk z Vídně, soustřeďuje kolem sebe řadu spolupracovníků a vytváří kulturní směr, zvaný *realismus*, což znamená věcnost v myšlení i v jednání. (Res jest latinsky věc.) Masaryk, energický, opravdový muž, není spokojen s poměry, které ostře kritizuje. Vydává od roku 1883 kritický časopis Athenaeum, v roce 1886 v boji o nepravost rukopisu Královédvorského zastává stanovisko, že národní čest nesmí býti stavěna na lži, v roce 1887

vydává dr. Herben svůj Čas. Masaryk, který nejdříve se obírá vědeckým studiem o lidské kultuře a lidské duši (Sebevražda 1878, O hypnotismu 1880, Počet pravděpodobnosti a Humova skepse 1882, Théorie dějin dle zásad Bucklea 1884, Základové konkrétní logiky 1885), obrací svou pozornost stále více k českému životu vroucímu kolem něho, vydává se spolupracovníky v roce 1893 kulturní a vědeckou revui Naši dobu a publikuje své názory o češství, české politice a poměru inteligenta k nejširším vrstvám českého národa v dílech Česká otázka, Naše nynější krise, Jan Hus (1895), Karel Havlíček (1896) a Otázka sociální (1898). V roce 1900 jeho stoupenci zakládají politickou stranu „českou stranu lidovou“, která v roce 1905 spojuje se s částí českých pokrokářů a přejímá název *česká strana pokroková*. Na Moravě vedle strany lidové mladá inteligence staví se v čelo *moravské strany pokrokové*, která v roce 1907 splývá se stranou lidovou ve *stranu lidovo-pokrokovou*.

V roce 1907 přichází universitní profesor PhDr. Tomáš Garrigue Masaryk jako kandidát poslanectví na Valašsko.

Vzpomínky.

Na podzim v roce 1903 přesídlil otec z Hodonína do Valaš. Meziříčí. Narodil jsem se na Slovácku, vyrostl jsem na Hané a měl jsem žítí na Valašsku. Příštího roku Emilek Táborský a Robert Haas uvedli mne do Akad. klubu Palacký, kde jsem pak byl jednatelem. Vzpomínám na pěknou akademii ve staré Sokolovně, kde pěkně o studentstvu mluvil prof. Kašík a kde zpívala Ot. Hynková z Prahy. Tehdy bylo ve Valaš. Meziříčí klidno. V záplavě staročesko-deutschfreundliško-klerikálního prostředí trčel jako realistický ostrůvek prof. Vít Hřivna — na tu dobu vzpomíná jeho paní, na náměstí jako kamenný pilíř odolávala příboji knihtiskárna Františka Chrastiny. Avšak vlny politického života začaly se mohutně dmouti s příchodem jednoho z nejlepších lidí, člověka čistého srdce, dobrého jako letní večer a tvrdého v přesvědčení jako žula, žáka filosofie prof. Masaryka, syna evangelického faráře z Modré — MUDra Jana B. z Kraiců. Tehdy v roce 1905 postavil se v čelo pokrokových lidí, maje po boku zkušeného praktika Františka Chrastinu, i začalo dobývání politických tvrzí odpůrců dynamitem. Pomáhal jsem jako studující práv a rád vzpomínám na ty doby kulturní práce i politických zápasů, jejichž úsilí se podařilo v čelo zdejšího kraje postaviti velikého

člověka, velikého syna československého národa —
T. G. Masaryka.

Po prvé jsem slyšel Masaryka mluvit 24. ledna 1906 na schůzi u Helmů pod novoměstskou věží v Praze, kde moravské studentstvo svolalo schůzi proti katechetovi Dostálu-Lutinovovi z Prostějova, jenž denuncoval tamního profesora Judu. Referoval prof. Masaryk. Když mluvil o císařsko-královském katolicismu a o katechetech jako státem často placených denunciantech, povídá předseda schůze kolega Hoďáč: „Pane profesore, pan policejní komisař si přeje, abych vás napomenul.“ Na to Masaryk ostře jako břitva: „Jaké je to náboženství, když musí býti střeženo policajtem!“ Rozumí se, že schůze byla ihned rozpuštěna, my studenti spustili rámus, se všech stran se hrnula policie, jejímiž kordony jsme slavnostně odcházeli. Tato epizoda dala podnět k tomu, že tři sta tři katecheti žalovali prof. Masaryka pro urážku na cti a vzali si na to JUDra rytíře Nejedlého, se kterým to slavně prohráli. Materiál o katechetech, který byl tehdy sebrán z popudu obhájce Masarykova dra Václava Boučka, byl vydán knižně jako „Zrcadlo katechetů“ a nesloužil jim ke cti. Shledal jsem tam také své katechety P. Sauera z Uh. Hradiště a P. Schindlera z Kroměříže.

V té době my mladí pracovali jsme v našem akad. klubu „Palacký“, který pro svou opravdovou práci požíval po dlouhá léta mezi kulturními pra-

MUDr. Jan Kraicz, obvodní lékař, předseda Politického pokrokového spolku, místovladyka Sokola v r. 1915.

covníky význačné pověsti. Frant. Papež s Frant. Segetem vedli divadelní odbor a připravovali tak dorost pro ochotnickou scénu Sokola. S Jindrou Pokorným, Robertem Haasem a jinými zřídil jsem systém stěhovacích lidových knihovniček pro okolí, založili jsme veřejnou knihovnu a čítárnu, kterou jsme pak ustavili jako samostatný spolek. Klub pořádal přednášky, šířil protialkoholní hnutí, konaly se studentské společné výlety, oblíbené studentské taneční večírky, v roce 1907 na podnět bratří Jaroňků uspořádali jsme ve Valaš. Meziříčí první uměleckou výstavu Sdružení mor. výtvarných umělců. Zatím co ve staré Besedě (dnešní Mor. banka) nebo ve staré Sokolovně radili jsme se u jednoho stolu, radili se u druhého stolu MUDr. Kraicz, Ph. Dr. Dědina, prof. Hřivna, František Chrastina, Milan Šilha, uč. Holubářová, Karel Bubela a jiní o zřízení reformního dívčího gymnasia za pomoci univ. prof. dra Drtiny, zakládali pokrokový politický spolek, jemuž Fr. Chrastina předal své „Valašsko“, jež bylo vydáváno pak jako Valašské noviny a později jako Palacký. Byla to doba kulturního i politického vření. V roce 1905 jako student prožíval jsem v Praze demonstrace pro všeobecné, tajné, rovné hlasovací právo, zrovna jako v roce 1907 utíkal jsem s kolegy před dragouny, asistoval při kočičinách před domem prof. dra Riegra, který byl označen jako odpůrce všeobecného hlasovacího práva, a pohnut patřil jsem na stotisícový průvod

dělnictva, který bez pořadatelstva, bez cigarety, mlčky a důstojně táhl Prahou před místodržitelství na Hradčany, aby dokumentoval vyspělost českého dělnictva v politickém životě. Všeobecné, rovné, tajné hlasovací právo bylo uzákoněno v roce 1907, přišly první volby do říšské rady, do které se volilo jednak v městských, jednak ve venkovských okresích.

O tom, jak došlo k volbě Masaryka u nás v městské kurii, vypráví Milan Šilha v Palackém, ročník XI. č. 30. z 28. 10. 1922 takto:

„Zavedením všeobecného volebního práva byli jsme neočekávaně postaveni před nové úkoly. Ve výboru pokrokového spolku uvažovali jsme o možnosti a povinnosti kandidovati v městské skupině naší svého pokrokového kandidáta. Dr. J. Kraicz vzpomenu, že by se otázal p. prof. Masaryka, nechtěl-li by kandidovati. Nevěřili jsme této možnosti. Jaké bylo naše překvapení, když Dr. Kraicz oznámil nám za několik dní, že prof. T. G. Masaryk u nás kandidovati bude. S radostí naší dostavila se též i těžká starost, vědomí odpovědnosti za zdar podniku v kraji, kde obecnstvo o prof. Masarykovi málo vědělo, a co vědělo, bylo z nekalých pramenů a neodpovídalo pravdě. Když ve Valaš. novinách oznámili jsme hned v příštím čísle kandidaturu tuto, napsaly Noviny z pod Radhoště s výsměchem, že čtyři pokrokáři ve Valaš. Meziříčí kandidují prof. Masaryka, který ovšem odejde s ne-

pořízenou. Chodívali jsme s prof. Hřivnou po aleji v Krásné a osnovali další postup prací. Zdálo se nám počínání naše, angažovati chudého učence do nesnadného boje volebního s tak velikým rizikem, bez velké naděje na vítězství, lehkomyšlným. Několik nocí jsme spali neklidně. Bylo odvážným skutkem pustiti se bez finančních prostředků do volební kampaně plné námahy a bojů. Ale akce započatá se vyvíjela, díky porozumění a nadšení Masarykových ctitelů, jichž několik se v každém městě volební skupiny objevilo, tak utěšeně, že považuji Masarykovy volby na Valašsku za nejkrásnější dílo veřejné práce, jaké kdy jsem viděl, za vysokou školu politické práce a vzor, jak se mají organisovati volby.

Hned po vyhlášení kandidatury prof. T. G. Masaryka otiskovaly Valašské noviny pečlivou redakcí stoupence a věrného žáka jeho prof. V. Hřivny články o prof. dr. T. G. Masarykovi, o jeho životě, jeho boji za pravdu a pokrok s výňatky a obsahy jeho spisů. Ve všech místech volební skupiny měli jsme důvěrníky, na př. v Bojkovicích uč. Pospíšila, ve Valaš. Kloboucích notáře Tognera, ve Zlíně odb. uč. Hradila a Šoupala, starostu Štěpánka, na Vsetíně továrníka K. Bubelu, v Příboře prof. Judu, v Bystřici p. H. uč. Krumpholze, Čejku, Šídlo, ve Fryštátu řed. Mlýnka a jiné. Ti tvořili volební výbory a starali se nejen o kolportáž našeho časopisu jim na účet zasílaného, ale i o úhra-

du značných účtů. Ústřední učitelský spolek v Brně čestně vykonal svou povinnost, zbaviv nás tíživých starostí, jak uhraditi deficiency, vzniklé tištěním rozsáhlých čísel časopisu a četných plakátů. Tisk protivné strany nijak nešetřil svého politického protivníka a působil, že články naše o Masarykovi hojně se četly. Příprava k volbám se dařila stoupajícím zájmem občanstva o volby a korunu všem agitačním pracím ovšem dala sama vynikající osobnost kandidáta, který pochybovače podmaňoval a získával svými volebními přednáškami, v nichž zcela jasně sice a populárně, ale přesně vědecky luštil nejen politické, ale i národohospodářské problémy, o nichž mnozí posluchači slyšeli v životě po prvé. Po dvakráte navštívil prof. Masaryk jako kandidát všechna města valašské volební skupiny a získal tak voličstvo svým velkým, jasným programem. Protikandidáti byli dva: pan Povondra z Kroměříže za klerikální a pan Smetana z Mor. Ostravy za sociálně demokratickou stranu.

Někteří dělníci volili prof. Masaryka hned při první volbě, neboť znali ho jako svého zastávce. Tak dostal se prof. Masaryk do užší volby s p. Povondrou a vítězství bylo téměř jisté. Ačkoliv měli jsme přibližná pravděpodobná čísla volebních výsledků předem odhadnuta, přece v den užších voleb rozčileni očekávali jsme posledních čísel z ostatních měst. Prof. Masaryk snad sám jediný byl klidně myslí. Když jsem mu oznamoval některé výsledky

volební a vyslovoval některé pochybnosti, pravil, že na mandátu mu nezáleží. „Budu-li zvolen, znamená to práci, nebudu-li zvolen, budu pracovatí také.“

Nejen při volbách, ale i po nich ukázal nám prof. Masaryka, jak má říšský poslanec pracovatí. Po každém zasedání vídeňského parlamentu věnoval mnoho času svému voličstvu, jemuž sdělil, co nového v české i rakouské politice — a tak pomáhal voličstvu správně se orientovatí. Tím vychovával své voliče pro zdravou politiku, politiku čestnou, programovou. Nemohl se honosití drobnými úspěchy — drobečky, ani ničeho nikdy nesliboval, vždyť byl v opozici proti vládě. Všichni jsme si velikost jeho osobnosti uvědomovali, když na př. v Krásné n. B. u Pokorných až do ranních hodin nám přednášel o odhaleníh jeho v procesu záhřebském, jak před celou Evropou byli kompromitováni nejen prof. Friedjung, ale i Aehrenthal. S utajeným dechem naslouchali jsme jeho vypravování, jak s riskem své svobody jel přes Uhry do Bělehradu pro důkazy nevinu uvězněných vlastizrádců v Záhřebě, jimž šlo o krk.

V témže čísle Palackého vzpomíná dnešní univ. prof. PhDr. Václav Dědina na volbu Masaryka takto:

„Přišly volby r. 1907. Koho kandidovatí? „Jednoduchá odpověď,“ pravím, „prof. Masaryka.“ (Sezení výboru PSP bylo v místnosti, kde jest dnes

obchod p. Heinzla.) Dr. Kraicz pokrčil rameny, ale hned psal do Prahy. Odpověď prof. Masaryka zněla: „Kandiduji tedy, ale nenamáhejte se příliš. Bude — bude, nebude — nebude.“ A bylo! Vzpomínám jen jedné příhody. Situace ve všech třinácti městech nebyla stejná. Beznadějně mluvili hlavně Příborští. Najal jsem tedy jako hlavní jednatel u starého p. Paláta povoz a jel tam i do Štramberka a N. Jičína s plakáty. Poukázal jsem na pravděpodobné výsledky v jiných městech a — že to vyhrajem. Zpáteční cestou spěchal jsem do školy. Přišel jsem v čas, ale jeden valach páně Palátův to odstonal. Lehl a už nevstal. Přes to, že jsme v zájmu školy uhonili valacha, zavolal mne druhého dne ředitel, to že prý mně nepřisluší, takhle se exponovatí. Namítl jsem, že p. ředitel překračuje meze své kompetence. „Tedy sepíšeme protokol,“ zněla odpověď. — „Prosím.“ — A na konec jsem prohlásil, aby bylo předem jasno, že po případě bude věc předmětem interpelace na říšské radě! — „Ale, pane kolego, vždyť ten protokol zůstane tady ve škole!“ Uvádím to jen jako dokument doby.“

Z volební kampaně vzpomínám na dvě Masarykovy volební schůze. Jedna byla ve staré sokolovně 26. března 1907. Zahájil ji a kandidáta představil dr. Kraicz, načež do předsednictva podle návrhu učil. Šilhy zvolení Jos. Weisshammer, sekretář Zbořil, Fr. Chrastina, dr. Václav Dědina a

Wiedemann. Při této schůzi fungovali jsme dnešní PhDr. Frant. Papež, ředitel škol Komenského ve Vídni a já jako stenografové. Prof Masaryk svým vystoupením získával i stoupence klerikální strany, kteří projevovali souhlas s jeho vývody. Došlo tehdy ke střetnutí prof. Masaryka s kaplanem P. Kavanem. Prof. Masaryk svých protivníků nikdy nešetřil, jeho polemiky byly tvrdé jako ocel, dovedl to říci po slováčku. Schůze trvala přes tři hodiny, převádění stenogramu nám trvalo přes dvacet hodin, ale když kaplan Kavan popíral určitý svůj výrok, my těsnopisci ze svých zápisků jsme ho usvědčovali.

Z referátu ve Valaš. Novinách z 30. března 1907 o této schůzi uvádím některé citáty:

„Podle všech došlých zpráv na schůzi meziříčské klerikální zášť a nepřátelství proti prof. Masarykovi dosáhly svého vrcholu, dosáhly ovšem také úplné porážky. K Val. Meziříčí porážení klerikálové po prohraných bitvách v Kopřivnici a Příboře obraceli své nadějně zraky — marně, porážka meziříčská zesílila porážku v městech ostatních. V městě i okolí debatuje se všude a stále o úterní schůzi v naší Sokolovně; posluchačstva přišlo na sta nejen z města, ale i z okolí, sta a sta lidí přesvědčilo se, jakých prostředků užívají posvěcené hlavy proti prof. Masarykovi. Většina posluchačů po prvé v životě viděla své duchovní vůdce v úzkých, viděla, že netřeba se jich bát, viděla a slyšela, jak bojovný kněz proti zdrcující výtce „Nelžete!“ neměl

ani slova obrany... Burácející potlesk tento ničivý úsudek potvrzoval.

První v debatě po řeči Masarykově byl Alex. Zámorský, který mezi jiným vytýkal Masarykovi, že chce stvořit nové náboženství, že možno být jen s Kristem nebo proti Kristu a uvádí pak citát ze sv. Pavla, vrcholící hrozbou prokletí. Masaryk po věcné odpovědi praví: „Co o Havlíčkovi jste pravil, tomu jsem nerozuměl, ani tomu, co jste citoval ze sv. Pavla. Zvykl jsem už na takové námitky a proto mám Písmo svaté s sebou. Musel bych vám citovat z téhož Pavla vznešený hymnus na lásku — s tím hymnem lásky chodte na své nepřátele, jste-li nejen klerikál, ale křesťan, ne s proklínáním.“ — „Potom se obrací Masaryk proti NzP.R. Praví, že by tak učinil bez vyzvání, protože pokládá za nejsprávnější, aby se o těch věcech do očí mluvilo. Přečtu tedy to, co se uvádí proti mně a pak vyčkám na důvody. Představuji si, že redaktor nebo spolupracovník listů jest zde, ať tedy se postaví tváří v tvář. Prof. Masaryk čte na to z 13. čísla doslova toto: „Kdo miluje Masarička? Milují ho židé, protože lámal kopí za Hilsnera; milují ho odpadlíci, protože sám od víry katolické odpadl a roku 1904 vzdal se všeho pozitivního náboženství vůbec; milují ho svobodní myslitelé a zednáři, neboť ti ho považují za bratra a druhá; milují ho pokrokoví učitelé, kterým se zamlouvá jeho boj proti katolické církvi a jeho vo-

lání po volné škole, z níž by se vyhodilo náboženství; milují ho všeci, kteří touží po volném manželství a chtějí takto svět učiniti uzákoněným bordelem.“ Na to Masaryk některé věci vysvětlil opět se dožaduje, aby pisatel se přihlásil, takže konečně povstává místní kaplan P. Kavan a přednáší výtky proti názorům prof. Masaryka. Z obšírného referátu novin o tom uvádím: „Postrádal jsem v jeho přednášce názoru o otázkách národních. Potřebujeme muže, o jichž vlastenectví jsme přesvědčeni a ne člověka, který jest jaksi národnostně interkonfesionelní.“ Z odpovědi prof. Masaryka cituji: „Není pravda, že jsem tu prohlásil jedině pecen chleba za ideál. Slyšeli jste to ode mne?“ (P. Kavan se vymlouvá, že neřekl jediný. Stenograf p. Papež čte ze stenogramu „první a jediný ideál“. P. Kavan zaražen. Voličstvo propuká v odpor proti němu.) Prof. Masaryk pokračuje: „Já řekl, to není materialismus, když se člověk stará o chléb pro rodinu, to jest idealismus, jsem řekl. Nejsem materialista, každý český dělník ví, že jsem odpůrcem hist. materialismu a moravský kněz neví tolik, kolik náš dělník? Dále prý jsem nic neřekl o národnosti. Když jsem ukazoval, že naše národnostní otázka jest sociální, jak musíme hájiti své bratry Slováky proti Uhrám, jak jest potřebný čestný mužný smír s Němci, že podle přirozeného a hist. práva musíme dosáhnouti své kultury a polit. samostatnosti, to panu kaplanovi

není národní? Já ovšem nevlastenčím a neužívám jména národ a vlast nadarmo. — Nikdy jsem neřekl, že jest náboženství odbytou věcí. Nejen prostý lid, každý člověk, i inteligent potřebuje náboženství. — Jako křesťan prý mu nevyhovím. Křesťanem jest také evangelík, křesťany nejsou jen katolíci. Není dovoleno takto si osobovat jméno křesťan. Pravda, jemu nevyhovím, ale také bych mu vyhovět nechtěl, neboť nemluví pravdu: atheista nejsem, a to by jako vzdělaný člověk mohl vědět. — Narazil prý jsem na faru. Já jsem mluvil šetrně, ale páni ve svém listě psali o — bordelu, proti tomu každý slušný člověk musí protestovat co nejrozhodněji. Zdali mne to bolí či těší, to jest těžko tomu pánovi povídat. Bolí mne velice, když kněz takto užívá nepravdy a nečestnosti. Je-li pán přesvědčen, že království Ježíšovo není z tohoto světa, pak by musel souhlasiti s námi i v důsledcích. Chceme náboženství čisté, očištěné od státu a politiky, nechceme, aby kněží s kazatelen, ve škole dělali politiku, tu uděláme sami. Chce-li však dělat politiku, ať je to politika, ne katolické kázáníčko a povídání. Já dal program politický, pan kaplan tu z mých spisů docela nepravdivě citovaných něco nadhodil, aby působil na budoucí volby. Kdyby to bylo shromáždění náboženské, tu bych se mohl do rána přít a hádat; ale to jest schůze politická, na níž náboženství nepatří. Musíme se brániti proti tomu, aby náboženství bylo takto znehodno-

cováno. Jen nepřátelé náboženství mohou býti tomu pánovi vděční. Největším nepřítelem náboženství jest církev a ti, kteří náboženství zesvětšují a zneužívají k politické agitaci.“ (Bouřlivý souhlas.)

P. Kavan hlásí se opět o slovo. Opakuje některá svá tvrzení a hledá ve spisku prof. Masaryka mravně doklady pro svá tvrzení. V rozčilení cituje, co se mu nehodí a co s věcí ani nesouhlasí. Prof. Masaryk ho žádá, protože spisku při sobě nemá, aby mu ho na chvíli půjčil, že mu patřičné věty nalezne. P. Kavan jde se svého místa k prof. Masarykovi, podává mu spisek, ale v tom si to rozmyslil a bere spisek z rukou prof. Masaryka — obecnost propuká v bouři nevole. Dramatický tento okamžik ani nelze popsat. P. Kavan jest mravně nadobro odsouzen. Proto po chvíli spisek přece půjčil, prof. Masaryk z něho cituje do slova místo na straně 38., kde se prohlašuje pro theism. Obecnost opět a opět propuká v souhlasný jásot, slyšíc, jak P. Kavan je na místě usvědčen z nepravdy. P. Kavan pořád by chtěl opakovat své tvrzení, na to se mu dostalo zdrcujícího: „Nelžete!“ Poslední v debatě mluví šlechtický Pagáč: „Pan kandidát jest velice vzdělaný a učený a bibli zná. Běž a ukaž se kněžím, stojí v Písmě, a on ukázal se nám a pověděl program, který se mi líbil. Přišli jsme, abychom ho vyslechli a on musí vyslechnouti nás. Těch zápasů řečnických není třeba. Musí vidět našu valašskou bídu, tu je bída všeobecná, ať se

jde podívat do trhu, do obchodu, do nár. školy v Nov. Jičíně, tam uvidí bídu, děti nejsou jsúcne. Ať se zastane lidu valašského, ať přijde do sněmu nebo ne. Velcí páni se spíše tam srovnají, než my rozeštvaní. Boha jest třeba, třídních bojů nechte, nevede to k cíli. Na říšskou radu musí přijíti taková hlava chytrá.“

Druhá schůze byla 30. března 1907 ve starém pivovaře, kde prof. Masaryk promluvil na thema „O klerikalismu a socialismu“. Tam promluvil svým jedinečným způsobem. Nebyl řečník uhlažené formy, mluvil vždy tvrdě, svou zvláštní fraseologií. Ale posluchač cítil, že každé slovo, každá věta jest výronem nejosobitějšího přesvědčení, za kterým stojí řečník celou svou osobností a celým svým životem. Tím prof. Masaryk působil na jednoduchého občana valašského zrovna tak, jako na členy říšské rady ve Vídni, kde jeho řeči byly parlamentní událostí. Masarykova přednáška v pivovaře podle mého stenogramu byla vydána pokr. politickým spolkem a vytištěna tiskárnou Chrastinovou jako brožura, kterou i s originálem těsnopisného záznamu chovám jako politickou památku na dobu, kdy nejsa komorním stenografem, z nadšení jím jsem byl. Masarykova promluva právě v den Vzkříšení končila takto: „My proto se pokoušíme o sociální reformy nejen na náboženském a mravním, nýbrž i na právním podkladě. Celý stát se musí socialisovat. To je něco nového, odchylného

a také vyššího. Slyšíme právě dnes „Vstalť jest!“.
Ano — také my můžeme slavit vzkříšení českého
člověka k té práci sociální, která z českého národa
má udělat skutečné bratry. Vstalť jest! Vstalť jest
ten skutečný Ježíš, na kterého se díváme v pravém
světle poznání, vstalť jest ten český člověk, české
svědomí se probouzí. Jestliže se v nás to české
svědomí skutečně probudí, pak budeme nejen mi-
lovat bližního, nýbrž láska k bližnímu se uskuteční
sociálními zákony. Budeme usilovat o to, abychom
nuzných a chudých neměli. Měli jsme v Táboritech
první socialisty a komunisty, usilujme, aby mezi
námi žebrák nebylo. To je ten náš český ideál!“

Agitace se strany klerikální byla hrubá. N. z P. R.
psaly přímo sprostě, takže jejich články mohou
sloužit jako kulturní dokument o úpadku katoli-
cismu u nás vlivem politikaření. Chlubily se při
útocích na prof. Masaryka, že ukazují vředy na
jeho duševní bytosti, boláky na jeho charakteru.
Důsledně píší o něm „Masařík“. Vytýkají mu, že
má sice vědomosti, ale že mu schází to, co činí
z vědění pozhnání, totiž poctivost přesvědčení.
Uveřejnily epigram, který po volbách na jeho
pomník hodlají napsati:

Spi sladce, slavný Masaryku!
Zde viz své zásluhy:
byls často příčinou hlučného ryku,
hájils Hilsnera a kazil mládež českou!
Bude ti za to jistě země těžkou.

Národnímu učitelstvu N. z P. R. vytýkaly jako
hanbu, že pracují pro Masaryka, který svými mezi-
národními a bezvlasteneckými zásadami celé legie
českých studentů duševně ochromil a zmrzačil.
Vrcholem hrubosti byl volební leták, který zasl-
huje historického pranýřování:

Křesťané! Mužové! Občané! Měšťané! Živnost-
níci! Ženy! Nevolte Masaryka a nepracujte o jeho
zvolení. Dříve byl Němcem, nyní dělá Čecha. Ne-
miluje své vlasti, ani nás synů a dcer českých
matek atd. Celý leták je citován v následujícím
článku br. Frant. Chrastiny.

Výsledky voleb byly vyhlašovány v naší volební
kanceláři v hotelu Moravia. Fotograf pan Šrůtek
pořídil o shromáždění před hotelem dva pěkné
fotografické snímky. O výsledku nechám mluvit od-
daného stoupence Masarykova Josefa Osyku (ze-
snulého Stromšíka), který popisuje účast starosty
Skalky z Hrubé Lhoty, známého svou originalitou,
při Masarykově volbě:

„Opisovalo sa tuším triadvacátého května tisíc de-
vět set sedum, dyž starý bulmistr Skalka z Hrubej
Lhoty vylézal skorúčno ráno z dubového loža, oblék
na sebja režnú nedělní košulu, našmátrál v almáře
háby, co nosíval v največí svátky, oblék sa a bosky
přechodil po izbě. Každú chvílu vyhlédal okéncem,
lesti sa venku vyčasilo. Šel k lavě pod péckú, nalél
do plecháča holbovního vody, crknul s poly ple-

cháča do huby, šústnul ňú na ruky a hubu rukami drhnul, až mu voda z poza prstů stříkala. Utrácí sa do utěračky, volal na tetku Skalčenu, kerá už po pokludě šuchotala na podcinku: „Jářku, mamó, daj tam do hrnca na ohnišče klobásu, vyber tu pověči, idu do města. Celú noc sem sa šúlal na loži a nemoh sem zdřimnúť, tak ně to nedá cosí pokoja, jak a kerak to cosí dneskaj dopadne. Haňa nech ně naviksuje boty, nedělní krabačky, ale to ti povědám, ať sa blýšča jak farárovi o púti. Dyž to dobře naozaj vypadne, kúpim ti novú oděvačku, nech stojí baji pjet rynščáků a Hani květovaný fěrtoch na nedělu s velkú okolnicú.“

Tetka Skalčena znala už strýca jak svoje střívja, že co slúbí, takej na ozaj vyplní, tož s celú chuťú vylézla na hůru, našmátrala na metr zděla klobásu, utřela ju fěrtochem, slézla z hůry, rozfúkala četiny na ohnišču a hodila funtovní klobásu do začuděného hrnca. Haňa zatel na náspě pucovala velkým glancovým kartáčem tatíčkovi boty a co chvíla nezapomjela do plechovej škatulky pluvnúť, aby sa dobře blyščily.

Strýc bulmistr, — jak mu praúvali v dědině — starý písmák — chodil po izbě, v ruce držal nědělní lumero „Valašských Novin“, na nosy mjěl starosvěcké brýle s černýma drátěnýma zaušnicama, čnúl a v duchu počítal, jak to může edem dopadnúť. Dnes sa to má rozhodnúť, bude-li na valašských horách světlo lebo tma, pravili strýc.

Obul sa, pochlpal belinu ranního vařeného mléka, pint chleba s klobásů pich do burnusa, tetce Hani povědá: „Vynděte sa od večera podívať na fojtů vršek a podívejte sa k Radošču. Bude-ji sa tam jasníř, červený papršlek od slunca, buď istá, že naši vyhráli.“

Strýc sa rozlúčil, vykročil pravú nohú a dal sa úvraťami chodníkem na cestu do mjesta. Vyndaci na fojtů vršek, de sa cesta krútila pomezi les, potkal šumné cěrčisko Marušu Bechnú, červenú jak malinu s bafochem trávy na zádoch, radostú sa celý uskěřil. „Vítám vás, tatíčku bulmistře, de sa pobířete tak skorúco?“ ptá sa strýca Maruša. „Vítaj takěj, děvča,“ — povědá strýc — „ale idu do Mezříča sa podívať, lesti zvítězí pravda lebo lidská hlúposť — švingel.“

Bulmistr byl rád, že potkal z rána takú šumnú děvuchu, bude mjeť istě ščestí, povědá si, edem aby mi janek nesmýk přes chodník. Vytahňaci z kabaně velkú pučeřinu a fajku oderku, nacpal palcem, rožnul a bāňal, až modrý kúř jak mračna roznāšal sa nad bořím...

Byl pěkný deň, pod ním v rástoce mezi lesami blýščila sa na slúnci veselská veža starobylého kostela, stromy voněly pliskyřiců, horský potok crkotal šumnú pěsničku, drozdi, kosi hvíždů a pěnkava z halúzky volá na strýca: „Kupte si, strýče, karafiát!“ Tráva a mateřánek voňá a sem a tam

s poza četiny na haluzi vykukuje veverka a skáče po stromoch, provodí strýca na kus cesty...

Strýc Skalka ide zamyšlený, díve sa hyboko do země, nečuje, nevidí krásu valašských hor, přemýšlá, s jakú pořizenú sa bude vracaf...

Strýca Skalku znajú na Valachoch daleko široko, od ogara s cedílkem až po staříka s bílú hlavú, je to starý Valach, dobrotisko chlap, pravdu poví, jak sa patří každému a dyž sa zarozprávjá pravú valaskú řečú, valajú sa páni v mjestě nejednúc po břuchoch na zemi. Šak ho znali takej pan hejtman Veliš v Mezřícú a nejednúc při úředním jednání s bulmistrem byli celí uskěření.

V nedělu čne strýc noviny, odbíře kolkeré, ale najrači má „Valašské Noviny“, ty, co vydávají v mjestě dochtor Jan Kříž, s kerým sú strýc Skalka starý kamarád — jak prauvá. Od téj chvíle, co učúl, že sa bude za poslanca na Valachoch volíť profesor, dochtor Tomáš Masaryk, byl bulmistr jak na šimlu. Dyť dobře věděl, co je to za múdrý člověk, tolej o něm čnúl a co sám neučul věcej, pověděl mu v dědině pan rector Tábořský. Strýc sa nekabonil, dyž sa mu doněslo k usám, že o něm povědajú, že je „leberant“, že drží na jakési novoty, pozadní ludé v dědině a staré hlupé tetky.

Strýc došel v myšlenkách k Štěpánovskému kopcu za Mezřícem, popjal do chúze. Příndaci do mjesta, rovnú sa najprém stavil u dochtora kamaráda Kříža, de sa chcěl dovědět, „jak sa věci mají“. Od doch-

tora sebral sa a hajda do Morávie, de sa radili chlapi a čekali dopeše z valaských mjest, jak volby pokračujú.

V mjestě před Moráviú kupily sa už zvědavostú krdele ludí, baji z dědin a držaly sa roztodivné hástory. Strýc Skalka mjel v téj chvíli slovo, chođaci v Morávii od stola ge stolu řečnoval: „Já su, víte-i, jak sa praví, edem sprostý chlap z hor, ale tolěj vám móžu na moju poctivú dušu řečť, že podívu-ji sa jednúc na člověka, vidím mu hyboko do třmeňa, slyšal sem už tolej poslancú věckrát, ale slyšal sem takéj edem jednúc našeho pana dochtora Tomáša Masaryka a móžu vám řečť, že to je bystrá hlava, rozprávjá jak apoštol evanděljum mezi ludmi, hlásá tu najčiščí pravdu pravdúcnú, nad kerú sa člověk dobrého srca mosí rozpomjeť a su istý, že taký zkušený člověk, kerý nemjel na rúžoch takej postlané, bude šťastím pro náš valaský chudobný lud! — Takový móže nejlepší vídeňské pány v parlamentě obracat na lepší víru. Každý huncút, kerý mu háže slaminu přes cestu, kerú on ke spravedlnosti pro nás kráćati chce...“

Valaščí voliči vyvalujú na strýca z dědiny oči nad takú řečú, plěšćú na ruky a volajú strýcovi Skalkovi sláva! — Strýc ide na ryňk, mezi lud a řečnuje zasej.

Zatel věšajú za okenicú v Morávii došlé delegrámy a depeše a pišú lumera, kolej hlasú má kerý za poslanca. Už sa pomalúčky zmráká, dyž přicho-

dá radostné lumera od Vsacanú a Vizovjanú, lud sa bortí do krdelú, čítajú sa hlase a najednúc ohlašuje sa výhra: „Poslancem za valaský kraj je zvolený dochtor Tomáš Masaryk!“

Slávy není konca. Bulmistr Skalka radostú objímá chlapy, roby a baji vysoké pány, klobúkem háže vysoko nad hlavu a volá: „Naši vyhráli, pravda sa zjavila, máme našeho poslanca, apoštola, evandelistu, ať žijú Valaši!“

Vtú samú chvílu slyšať valaskú muzigu, to idú z vývoza od pivovara voliči, dělný lud, z barevnými světly. Ohromné krdele valá sa na mjesto jak s procesím na púť a Valaši hrajú, až im instrumenty praščí: „Za stodolenkú za našú, tam by svěčalo salašu“ a iné národní pěsničky. Idú vítat poslance Masaryka, kerý akorát došel s dochtorem Křížem na mjesto.

Na rohu apatěky stojí valaský poslanec, kerého vítá valaský lud. Nový poslanec děkuje a řečňuje k luďom, nabáda dobrý valaský lud pro prácu další, kerá naň ešče čeká, povědá, že sa mosí pracovať pro další obrodění lidí potlačovaných a k tej další práci potrebuje, aby mu Valaši dalej věrně pomáhali!...

V tej chvíli drapili pana poslanca Masaryka strýc Ozef Blažků, kominárský majstr z jednej ze strýcem Franckem Seigovým z druhej strany, oba to staří Sokoli od kořeňa a zdvyhňaci ho na ramena, nésli pana poslanca za veľkej slávy na náměščí.

Šak ludě povědali, že je to velké ščestí, dyž sa při takej slávě zjavil majstr kominárský a že věščí panu poslancovi dobrú budúcnost...

Strýc Skalka zateľ stojí v tú chvílu v kútě u Morávie, v ňadroch sa mu zdá, že mu srdce tluče jak na kovárský perlík, v očách sa mu cosi zablúšćilo a jak dva hrachy kúlajú sa mu velké suze po svrášćitéj hubě, nestačil ich tvrdú dlaňú drapiť...

Už hodně z večera pobíral sa bulmistr Skalka domú, ale tak lehúčko sa mu ešče nigdá nešlo, mjel už přes šedesátku na řbetě, ale dnes sa cítil ogařiskem, bylo mu tak milo u srca, že by v bořú moh přeskakovať bűcky, pňűcky a iné klády. Co slűbil, kűpil. Na čaganě nese opřenú na rameně nošu, pro tetku Skalčenu oděvačku, pro cěru Haňu malovaný fěrtoch. Sáže metrové kroky a kűří, až sa tej noci černé hory zeleňajú. Zdojímá jak ogařisko hore hrubolhotským kopcem a dyž došel na fojtú vršek, nad veselskú fáru, zanotil si:

Slubovali ste nám
ze zajíca chlupy,
nechte ich pro sebja,
Valach není hlűpý...

Slubovali ste nám,
bylo vás na mále,
Valaši vám hrajú
dneskaj na cimbále...

Strýc Skalka tej noci spal, jak podnes prauvá — „po valasky“, bylo ho slyšet, jak dyž tesaře řežú pilú stoleté buky a musela ho tetka Skalčena nejednúc za noc drapiť za fúsa...

(Tento článek byl po prvé vytištěn v „Palackém v roce 1920, po druhé v Brosmanově brožuře roku 1928. Jeho části bývají častěji porůznu citovány; 7. III. t. r. byly recitovány též v čl. rozhlasu.)

*

V městské skupině proti Masarykovi kandidoval za klerikální stranu kroměřížský knihkupec Povondra, dobrák člověk, u kterého jsem po celé gymnasium kupoval knihy a který si nezasloužil, aby si z něho katolická strana národní udělala takového berana. Soc. demokraté kandidovali Smetanu. V první volbě byl tento poměr hlasů: Masaryk 2.360, Povondra 3.140, Smetana 1.929. Proto do užší volby šel Masaryk a Povondra a poměr hlasů byl Masaryk 4.136 a Povondra 3.336.

Zvolením prof. Masaryka vyvrcholil vpád realismu na Valaško, toho realismu, o kterém se tolik nesprávného napsalo či namluvilo. Realismem bylo nazváno kritické nazírání prof. Masaryka na život, které se nespokojuje s naučenými frásami, nýbrž hledí se dopátrati vnitřní podstaty věci (res.). K tomu je potřeba hodně vědění. Proto Masaryk už jako student vzal si za heslo: „Vědění jest

moc“ (Knowledge is power). Prof. Masaryk nežádá suchou vědu. Žádal k tomu opravdovost v životě, opravdovost v práci; život má být žit sub specie aeternitatis, pod zorným úhlem věčnosti. I všední den má být svátkem, zasvěceným práci, kterou každý na svém místě má co nejlépe, opravdově dělati. Když v roce 1910 v Praze oslavoval v kruhu přátel své šedesáté narozeniny, jak mi vyprávěl bratr Otakar, který byl přítomen za studentskou organisaci české strany pokrokové, vzpomněl svých učednických let v kovářství: „Stal jsem se profesorem a snažil jsem se dělat poctivě tu kantořinu, jako bych poctivě dělal tu kovařinu, kdybych u ní byl zůstal.“ Proto filosofie prof. Masaryka nebyla knižní, nebyla určena, aby byla předmětem hádek učenců a mrtvou literou vědeckých knihoven, nýbrž byla určena pro praktický život člověka. Prof. Masaryk byl program, který se střetl s naším pivním a hospodským vlastenectvím, s učeneckou povýšeností a politickým čachrářstvím. Masaryk a jeho realism stál se kořením našeho českého života, z jeho vlivu vycházejí osobnosti i cizích národností, které v nejtěžší době našeho národa, za světové války, přispívaly pak s plným porozuměním k práci prof. Masaryka, směřující ke splnění jeho ideálu, jenž už tehdy byl ideálem českého národa.

To se rozumí, že ve Valašském Meziříčí a v celém volebním okrese začalo dohadování se o Masa-

ryka a jeho program. Předním průkopníkem byl vždy MUDr. Jan z Kraců a jeho paní Frieda Kraiczová, u kterých Masaryk a jeho rodina byli častými hosty. Dr. Kraicz od osoby k osobě přesvědčoval a získával myslí svých známých. Kromě spolupracovníků již dříve jmenovaných byl to později také dnešní rada nejvyššího soudu Jaroslav Čížek, s jehož osobou jest politická historie našeho kraje také spjata. Z českého mlynářského rodu někde od Kolína, hřmotné, vysoké postavy jako Rieger, bělovlasý a vždy s úsměvem v modrých očích, pracoval ve službách Masarykových myšlenek, nasazuje mnohdy jako c. k. soudce svou existenci. A mluví-li se o těchto pracovnících masarykovských a o naší Tělocvičné jednotě „Sokol“, tu musí se mezi tím udělati rovnítka, neboť, co byla pokroková, kulturní i politická práce ve Valaš. Meziříčí, to yab zároveň sokolská jednota, která bez rozdílů kabátů sdružovala lidi stejného smýšlení z řad živnostenských, obchodnických, z řad městské inteligence i průmyslového dělnictva. Jožka Divoký, Jožka Weingart, František Chrastina a jiní, to byli předáci Sokola a zároveň průkopníci Masarykovy politiky.

Poslanectví sblížilo s naším krajem také rodinu prof. Masaryka, která tu trávila několikrátě prázdniny. Z té doby pochází fotografie p. Šrůtka, zvětšující pana profesora, kterak po domácku sedí na trávníku na Žabárně za Brňovem. Na tento pobyt

vzpomínala paní Masaryková tklivě, ježto tehdy celá jejich rodina byla naposledy pohromadě. Jednou byli na sokolském cvičení v naší sokolovně, odkud šli s námi průvodem do města. Tehdy byla návštěvou u nich americká sestra pí Masarykové, která s netajeným uspokojením šlapala za svítícím lampionem — snad to byl ten, o němž napsal učitel Jaroslav Šimšal, jak jej jako hošíček dostal od prof. Masaryka, který tenkrátě při skončení průvodu hovořil s jeho strýcem Jožkou Divokým. V té době pracoval jsem horlivě v lidovém knihovnictví, a tu Olga Masaryková mně slíbila anglický knihovnický časopis. Hned po příjezdu do Prahy šel jsem si pro něj k Masarykům do Valdštynské ulice. Olga Masaryková zavedla mne do tatovy knihovny: veliká světnice, kolem až ke stropu dřevěné regály plné knih a také regálové příčky doprostřed pokoje a mezitím stará pohovka už hodně děravá. I ta má svou historii. Když se předsident stěhoval po příchodu domů na hrad, povídá Jan Masaryk mému bratru Otovi: „Ta stará pohovka jde také s námi.“ — Tady že tata pracuje, ukázala mně obsáhlé ruské oddělení s literárním materiálem, který pan profesor dostával mezi jinými také od revolučních organizací ruských. Ukazovala mně veliký kus bílé lepenky, který byl všemožně popsán, to byla hesla z literárních pramenů, spojovaná tužkovými čarami, že to vypadalo jako nějaká popletená osnova tkalcovského

stroje. To byla osnova Masarykova díla „Rusko a Evropa“. A když už jsem vzpomněl toho knihovnictví a mého zápalu, nad kterým souhlasně potřásal hlavou první předseda spolku „Veřejná knihovna a čítárna“ ve Valaš. Meziříčí prof. Hřivna, vzpomínám na epizodu, kterou také náš poslanec knihovnické akci projevil. V roce 1910, když jsem znal soudní praxi u kraj. soudu v Nov. Jičíně, dal jsem se do restaurování zplsnivělé Škodovy knihovny v Besedě v dohodě s jinými korporacemi a organizací soc. demokratickou. Jednoho dne, když jsem pracoval v zadní budově dnešní staré české školy v Nov. Jičíně na knihovně, byl jsem překvapen milou návštěvou: naši přijeli s Masarykovými, dr. Alicí Masarykovou, Kraiczovými, pí Pelantovou a Frantovými z Kroměříže. Pan profesor prohlédl si práci na knihovně. Ale když pak mne navštívili v mé mansardě u Bašných v Růžičkově ulici, kde jsem měl dvě židle, bylo s rozsazením společnosti dost obtíží, až jsem obsadil všechno, od postele počínaje a kufrem konče.

V té době pracoval jsem kulturně také v Tělocvičné jednotě „Lasalle“ v Nov. Jičíně. Tehdy se mne tázal vrchní soud. rada dr. Eisler, zda ta práce není pod mou důstojnost jako soudního praktikanta. Také dokument doby. Když v listopadu 1910 po promoci navštívil jsem schůzi studentské organizace české strany pokrokové v Praze, kde tehdy pracoval bratr Otakar, tu kolega Čechrák s pýchou mně povídal:

„Vy už jste druhý doktor z naší organizace. Prvním byl Beneš.“

V červenci 1914 vypukla válka. Náš poslanec vyprovázel svou americkou švagrovou do Holandska. Vyprovázel ji, jak známo, za tím účelem, aby se tam setkal s prof. Denisem a zahraničními přáteli. Když se vrátil, navštívil ještě Valaš. Meziříčí, poseděl v Půstově zahradní restauraci s drem Kraiczem a známými. Brzy pak odjel s dcerou Olgou do Itálie na Capri, aby tam Olga léčila rýmu; ve skutečnosti však odjel, protože byl varován a hleděl se dostat do zahraničí, aby tam vedení našich zahraničních věcí vzal pevně do ruky. Za čas podle domluvy přes šumavské hory prchl za ním dr. Beneš, aby mu pomáhal.

Valaš. Meziříčí stalo se velkou nemocnicí pro vojáky. Nemocnice byly umístěny v ústavě hluchoněmých, konviktu, sokolovně, velké trestnici a v zámku Seilernů. Tehdejší okresní hejtman Procházka, uvědomělý Čech, neváhal a Masarykovce kryl, jak mohl. Dr. Kraicz, který měsíc před vypuknutím války uveřejnil v Palackém úvodník „Já nejsem žádný rakouský vlastenec“, byl jím vzat jako lékař do služeb nemocnice, starý rebelant redaktor Ležák byl ustanoven dozorcem nad skladištěm nemocnic, řada pokrokových učitelů i profesorů dostala místa v nemocnici. To se stalo v době, kdy Valaš. Meziříčí jako hlavní volební místo prof. Masaryka, který ohlásil v Ženevě odboj Rakousku, bylo od

Bedřichova hauptkvartýru vedeno ve zvláštní patrnosti. Já se tehdy stal Schreiber im Spital Object No. II., úředníkem nemocnice v ústavě hluchoněmých, kterou jsme vedli, jak nejlépe jsme uměli, s odborným učitelem Kolaříkem, který měl rád hudbu, ale nemocnici i německým sestřím viděl nejraději záda. Zařídil jsem v nemocnici velikou knihovnu s hnihami ve všech možných řečech. Naším vojákům jsem půjčoval Třebízského, Jirásku, Machara, Horkého. A tak se stalo, že na svatodušní svátky 1915 zastavil mne v kanceláři vojenský kurát P. Jemelka a vytykal mně, že půjčuji knihy, které ničí lásku k císaři, rakouské vlasti a ke katolické církvi. V debatě prohlásil, že zatím, co jeho činnost jako kuráta u vojáků do nemocnice přišlých zasazuje jemné kořínky této lásky, já svou činností opět je ničím. Odkázal jsem ho, že konám svou povinnost jako knihovník a že jest jeho věcí jako vojenského duchovního, aby se staral o věci duchovní a nikoliv o knihovni a že nemohu za to, že ty kořínky jsou tak slabé. Ovšem P. Jemelka mne hned udal u místního velitelství, přiloživ k udání Macharovu čítanku, ve které všechny šfavnaté odstavec proti císaři, Rakousku a katol. církvi byly červeně podtrženy. Že z věci nestala se tragedie, o to zásluhu má velitel von Panzel, který odevzdal udání okr. hejtmanovi Procházkovi s žádostí, aby je poslal vojenskému soudu. Procházka vyřídil věc klasickým rozkazem: „Bylo sděleno, že se v nemoc-

nici půjčují čítanky Horkého a Macharova. Ježto tato četba v dnešní době pro vojáky jest naprosto nevhodná, nařizují jejich odstranění.“ Ošetřovatel Toman z mé kanceláře mně pak vyprávěl, že po tomto rozkazu choryňské sestřičky, které tehdy v ústavu hluchoněmých konaly ošetřovatelskou službu, byly po Macharově čítance celé divé a horlivě ji četly.

Zahraniční činnost našich lidí pod vedením Masarykovým i Benešovým byla naší útěchou v těžkých dobách války, v dobách politické i kulturní persekuce i hmotné bídy. Srdce nám zaplesalo, když Lidové noviny přinesly rakouské odsouzení Masarykovy velezrády, ze kterého jsme čerpali bližší informace. Na jaře 1916 byl jsem s otcem v Brně v kavárně Slavii a setkali jsme se s drem Adolfem Stránským, který tehdy po basedovské nemoci vypadal spíše jako mrtvola než jako živý člověk. Vykládal o censuře tisku, o tom, když Lidové noviny odpověděly místodržitelství, že nemohou přinášeti vojenské referáty, poněvadž redakce tomu nerozumí, jak jim bylo naporučeno uveřejňovati články důstojníků. „Když jsem první takový článek viděl, bylo mně, jako by mně moji vlastní dceru zk...li,“ povídá starý doktor Stránský. Byly to těžké doby, za kterých se ukázala propast u nás ve Valaš. Meziříčí mezi námi Čechy a mezi ostatními občany nečeského původu, kteří se radovali z vítězství rakousko-německých zbraní, zatím co

my nad ním truchlili. Zaslouhuje zmínky psaní Novin z Pod Radhoště, které, jak jsem již dříve ukázal, měly tolik starostí o národnost a o český národ, když se jednalo o volbu prof. Masaryka. Teď opět v kritické době selhalo cítění těchto pánů, kteří proklínali to, co měli vítati jako práci na osvobození českého národa anebo aspoň mlčeti. Avšak N. z P. R. ještě dne 6. června 1914 napsaly v úvodníku „Poslanec valašských měst Dr. Tomáš Masaryk“, kdy už obsáhlou činnost našeho poslance mohly znáti, tento nenávislný pamflet:

„Málokterý poslanec nadělal svým voličům tolik ostudy opravdu evropského jména, jako Masaryk našim valašským městům, které ho vyslaly na říšskou radu. My klerikálové máme alespoň tu útěchu, že pan poslanec-filosof od nás nedostal ani hlasu, byv zvolen výhradně soc. demokrata, pokrokáři a židy, ovšem těmi „českými, vlastenec-kými“ ze Sokola. Dnes už se stydí za Masaryka-poslance i ten poslední socialista, ba i pokrokáři zoufale lomí rukamá nad kotrmelci pražského filosofa, jimiž v očích rozumných lidí nabývá výborné kvalifikace pro — sanatorium. Nedávný proces národního zrádce Švihy dorazil Masaryka tak, že průměrný student se musí za něho stydět anebo ho politovat. Český člověk jest s Masarykem mravně hotov.“ V dalším opakují N. z P. R. odbyté pomluvy. „Masaryk pobořil v mládeži „modlu“ vlasti, on rozbořil v duších mladých lidí oltáře

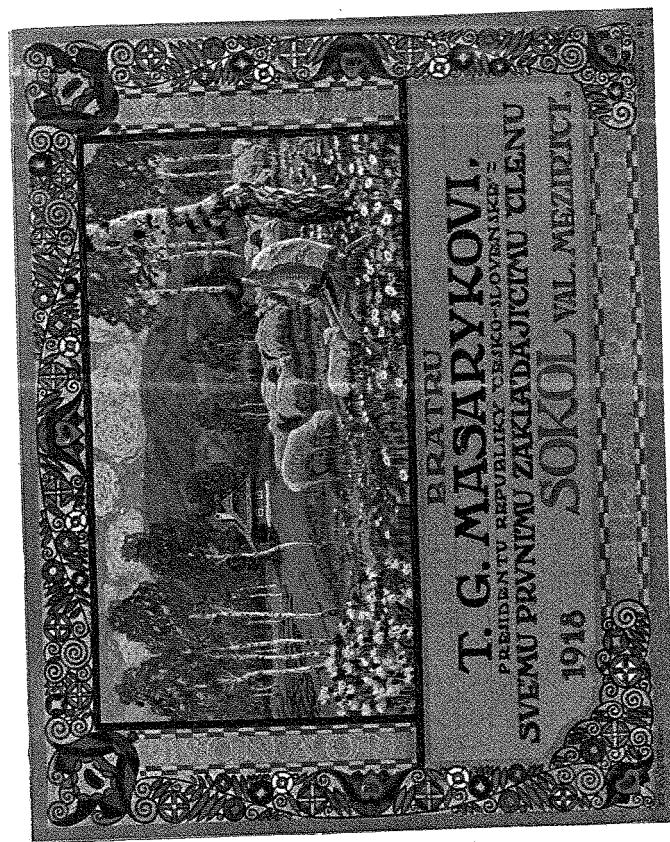
Boží, ale sebe sama na ně postavil.“ O aféře s Hilsnerem píše: „Dalo by se mu to přičíst k dobru, kdyby tak byl učinil z pohnutek čistých, ideálních, v tom přesvědčení, že věří v nevinu Hilsnerovu. Zjistilo se však, že Masaryk položil na Hilsnerovu váhu svoji autoritu universitního českého profesora pouze proto, že čekal za to od židů mnoho peněz. Dostal je, ale jak sám se přiznal, bylo toho málo.“ O tak zvané Herbenově aféře končí tyto noviny: „Poněvadž však Herben Pána Boha nemá a Masaryk ho dosud nenašel, ačkoliv jest starý na to dost, nemá jeden ani druhý mravnosti křesťanské.“ O oposiční politice Masarykově proti vládě píše: „Kam by náš národ přivedla taková bezhlavá politika tvrdohlavého starce.“ A svůj článek, který dokazuje, že někteří lidé, naplnění nekřesťanskou nenávistí, zůstanou slepí a nekritičtí po celý život, končí: „Takový je tedy náš poslanec Masaryk. Byl nám jen na ostudu. Ale sám před porotou řekl, že není zla, aby v něm nebylo dobra. Pravda. I zlo poslancování Masarykova má své dobro. Pokud byl profesorem na universitě, otravoval a kazil studenty. Stal se pak poslancem a přestal učit. Sebe zesměšnil a mravně popravil, ale studenti jsou uchráněni jeho jedu. *Mlýny Boží melou pomalu, ale jistě.*“

V únoru 1916 napsaly N. z P. R.: „Zrádce vlasti. Bývalý náš poslanec Masaryk (opravdu se za to stydíme) rozmlouval dle italských listů nedávno

s ministrem francouzským Briandem a vysvětloval mu, že Německo může být zničeno jedině tehdy, bude-li přemoženo napřed Rakousko a zreorganizováno pod protektorátem Francie.“

5. května 1917: „V cizích službách. Když před 10 lety kandidoval u nás prof. Masaryk na říšskou radu, potírali jsme jeho kandidaturu všemi dovolenými prostředky. Ukazovali jsme zvláště na to, že Masaryk jest ve službách ciziny a že jeho zvolení znamená nebezpečí vlasti. Tehdy sklízeli jsme mnoho hany, potupy a posměchu. Události posledních tří let však ukázaly, že jsme měli pravdu. Masaryk jako vlastizrádce utekl do ciziny, aby tam šval proti naší říši a tak poškozujce celý národ náš v očích kruhů nejvyšších. Novoje vremja oznamuje, že ruská revoluční vláda jmenovala Masaryka diktátorem a regentem království českého. Děkujeme pěkně za takového regenta, který je agentem zednářů a jako takový zrazoval již dávno císaře a vlast, od nichž bral peníze a jimž přísahal věrnost. Český národ odmítá s rozhořčením všechny podobné agitace zrádných dobrodruhů a zůstane věrným svému císaři. Máme i my svoje tužby národní, ale jejich splnění doufáme od svého dobrotivého, moudrého vladaře.“

13. 11. 1917: „Boj o mandát. Před 10 lety byl nám vnucen penězi a vyhrožováním za poslance Masaryk. My jsme tenkrát otevřeně prohlásili tuto volbu za neštěstí národa, protože jsme byli pevně

Jaro Kučera: Valašská pohádka.

přesvědčení o tom, že Masaryk jest v cizích službách a vrhl se do politiky za cizí kapitál. Mnoho jsme za to trpěli, ale nynější události daly nám za pravdu. Mandát za naši městskou volební skupinu se uprázdnil, protože se Masaryk přes vyzvání předsedovo do sněmovny nedostavil. Prý pracuje v nepřátelské cizině pro náš národ. Měl daleko vděčnější pole pro svoji vlasteneckou činnost, kdyby byl zůstal doma a zastával se lidu v našich městech v nynějších těžkých dobách. Ale svým útekem do nepřátelské ciziny nám jen hanbu udělal, vtisknuv na naše čelo znamení hanebné zrady.“

26. 2. 1916: V úvodníku „Slavnostní vlastenecký projev Valašska“ P. Kavan navrhuje projev oddanosti, věrnosti a lásky k císaři a praví, že uvedeme kraj v soulad s těmi, kteří daleko na bojišti hájí vlast a císaře. Odhlasovaná rezoluce uvádí, že stojí za rodem Habsburků, zachováním říše Rakouské, vyslovuje se opovržením zrádcům, kteří za hranicemi naší říše v cizím žoldu tiskem i slovem zrádným činí projevy, jimiž kompromitují celý český národ, slavně se prohlašuje, že nemáme ničeho společného s podobnými zrádci a slibuje se věrnost císaři i říši.

Dne 1. dubna 1916 v úvodníku „V cizích službách“ N. z P. R. poznamenávají, že vynesly již dávno svůj soud nad velezrádcem, projevíly opovržení nad Masarykem, jenž v nebezpečí nás opustil a ostouzí národ, zakrýváje zločin velezrady národem.

Dne 15. dubna 1916: „Masaryk odsouzen amer. Čechy. Válka pokácela již hodně model a různých bůžků, ať již ve světě ideovém nebo lidském. V národě českém byl to právě Masaryk, jenž ve válce projevil se sprostým penězoměncem, jenž s jidášským měšcem hauzíruje po nepřátelském světě, zaprodáváje němě svoji vlast těm, kteří nás nenávidí. Naše politika, jak jsme ji prováděli po celá desetiletí na Valašsku, speciálně ve Valaš. Meziříčí, nemohla dojíti lepšího dostiučinění, než jakého se jí dostalo vyzrazením Jidáše v osobě Masarykově. My hned tenkrátě při volbě Masaryka za poslance jsme napsali, že ten člověk jest v cizích službách, že zaprodal národ i vlast. Dostalo se nám za to spílání a posměchu. Nyní už každý věří, že Masaryk opravdu byl zrádce a zříkají se ho pro veřejnost i ti, kdož ho dříve udělali idolem a pálili mu slovem i tiskem kadidlo obdivu i chvály. Kdo by však byl řekl, že válka vrhne na Masaryka světlo tak jasné, že se v něm objeví zcela obyčejný peněžní žok. Toto světlo vrhli k nám američtí naši krajané.“ — Na to se cituje článek dodaný úřady o velezrádné činnosti Masarykově, který uveřejnily Národní listy.

Ještě 5. října 1918, kdy již děti ve škole musely vědět, že Rakousko to prohraje, N. z P. R. v čl. „Ostravští pokrokáři“ píší: „...„a myslí-li pokrokoví advokáti, že náš národ má to už jisté, tož se v politice velmi málo vyznají a t. d. A proto jásoť

pokrokářů, že to již máme jisté, jest předčasný a posměchy jejich z modliteb za blaho českého národa jsou nemoudré a nízké. Právě nyní jest třeba národu se modlit, *aby jeho vůdce Pán Bůh při zdravém rozumu zachovati ráčil.*“

S posledním řádkem jistě každý rozumný člověk souhlasí, pokud má na zřeteli tehdejší vůdce strany katolicko-národní nebo křesť. sociální vzhledem na zvláštní jejich prorocký dar a politickou vyspělost. Tak oni chápali postavení našeho národa v největší dějinné době, tak rozuměli práci člověka, jehož život jest s touto částí našich českých dějin nerozlučně spjat, který vydal v šanc svou existenci a v oběť přinesl těžké rány osob, jeho srdci nejbližších. V roce 1914 před válkou napsaly N z P. R.: Mlýny Boží melou pomalu, ale jistě. Ano, jistě! V celé nahotě ukázaly prázdnotu veliké hrubosti. Neboť jsou na světě lidé, kteří nepochopí, že mohou upřímně nenáviděti názor druhého jako nesprávný, ale nemusejí při tom býti sprostí.

Asi 5. října 1918 proskočila novinami zprávička, že se svolává do Prahy národní sněm, aby autonomie obecní či okresní vyslaly své zástupce. Hoře zvědavostí, obstaral jsem si od starosty Günthra jako předsedy okr. sil. výboru legitimaci za tento výbor a jel jsem do Prahy. Bylo to ještě v době války, byla to třířádková zprávička, ale se všech stran přišli delegáti na sněm do Prahy. Přidružil jsem se ke starému hutiskému Koláčkovi. V Pře-

rově přistavovali řady vozů pro české „deklaranty“. Po příjezdu do Prahy slyším od dra Randé zprávu, že sněmování jest odřeknuto. Národní výbor, který tehdy zasedal v obecním domě u Prašné brány, prý se přece zalekl. V úterý 8. října ráno přes to sta a sta delegátů kupilo se před obecním domem. Na popud red. Hejreta šel jsem do místnosti Národního výboru a vyjednal jsem s drem Kramářem jako předsedou, aby neposílali domů sta těch lidí, kteří s velkou námahou, i finanční, do Prahy přijeli a mají býti takto zklamáni, ať se improvisuje schůze, ať se tam ukáží naši representanti z Národního výboru, a že každý jistě potěšen pojedě domů. Bylo proto vyhlášeno, že bude schůze ve Sladkovského sále. Natlačili jsme se tam, promluvil dr. Kramář, dr. Soukup a jiní z Národního výboru, ujistili nás, že Národní výbor zasedá nepřetržitě ve dne v noci, že situace jest neobyčejně důležitá a že věci českého národa stojí dobře. Když jsme se hrnuli ze schůze, musela býti zastavena doprava na Příkopech, kde sta a sta lidí zpívalo naše hymny za úřední asistence policie. Navštívil jsem dra Herbena, od něhož jsem zvěděl, jakým způsobem má býti provedena naše revoluce, náš státní převrat. Pokud možno bez krveprolití, máme připraveny lidi — odborníky, kteří budou jmenováni do ministerstev a převezmou ihned veškerou administrativu v našich zemích, máme zorganizováno úřednictvo poštovní, úřednictvo železniční, pražský

Sokol čeká na znamení, aby vyrukoval a obstarával také službu štafetní. Navštívil jsem nahoře za Hradčany v domku dr. Alici Masarykovou. Vyprávěla o utrpení matky, která dostávala sprosté dopisy, sprosté korespondenční lístky, na kterých čeští lumpi jí sdělovali, jak bude její muž viseti a malovali šibenice s oběšenci; jak její uvěznění a všechny ty těžké věci působily na matku a zatížily její duši. Vyprávěla, jak jsou z toho důvodu naprosto odříznuti od světa, aby policie neměla příčiny u nich zakročovati, jak všechnu zahraniční agendu ve své ruce obětavě a pevně soustřeďuje dr. Šámal.

Když jsem tehdy přijel z Prahy, už mne čekal Jožka Divoký a Chrastina — dr. Kraicz byl tehdy internován ve Štýrsku v Knitelfeldu — sešli se u nás všichni známi a referoval jsem. Po prvé jsme slyšeli podrobnosti o připravované revoluci. A v pondělí 28. října 1918 odpoledne měl výbor státoprávní demokracie ve škole v Mikyškově domě schůzi, kde Fr. Chrastina navrhoval, abychom pro všechny případy chystali prapory. Tehdy večer jsme nevěděli, že v Praze dopoledne převrat nekrvavě byl proveden. Zpráva přišla k nám do veřejné vědomosti až novinami a korespondencí v úterý 29. října ráno.

A nadešel den 21. prosince 1918, kdy jsem se s meziříčskými delegáty tlačil ve vestibulu Wilsonova nádraží, kde jsme očekávali příjezd svého poslance, prvního presidenta českoslo-

venské republiky prof. dra T. G. Masaryka. Brečeli jsme všichni, když za zvuku hymen octl se ve středu mezi námi známý vysoký zjev se starým pověstným širokým kloboukem. Uchránil jsem si místo blízko něho přes nátlak všelijakých hodnostářů, abych mohl zblízka spatřiti, jak se zachová profesor Masaryk. A byl jsem spokojen. Viděl jsem, že se vrátil ten starý profesor Masaryk, pro kterého všechna sláva je polní tráva, že se vrací týž člověk filosof, jaký od nás odjel. Jedině když po Jiráskově uvítání podali si tito dva naši lidé ruce a mlčky jimi dlouho a dlouho potřásali, bylo viděti vnitřní dojetí Masarykovo.

Byly to krásné okamžiky. Ale přišel zase tvrdý život se svými hospodářskými starostmi. A zase po tom všem vyskytli se i v našich řadách lidé, kterým president Masaryk nebyl dosti nacionální. Řvavý nacionalismus několika hochštaplerů u mnohých se více uplatňoval, než moudrá politika zkušených a osvědčených bojovníků. Vybujelo politické stranictví, které mnohým dobrým lidem i u nás sedělo na očích jako klapky koňovi, nastala zase doba politických pověr a pomluv.

Ale na pražském hradě dosud bdí náš bývalý poslanec prof. dr. Masaryk, obývá jednoduchou jizbu s kovovým, bíle lakovaným nábytkem, tak prostou jako bývání nějakého studenta, při němž má dvě velmi pěkné věci: moderně zařízenou koupelnu se sprchami a velkou soukromou knihovnu. To je

jeho vlastní kout, do kterého se utíká z důstojné nádhery renovovaného sídla bývalých českých králů. Jeho stoupenci jsou dnes ve všech stranách, ať socialistických či občanských, všude působí dnes lidé jeho slohu, lidé dobré vůle, kteří chtějí rozumnou a pokrokovou politiku a nedají se strhnouti politickým stranictvím. Masarykův realismus splnil svou úlohu v naší politické historii. Nebyl určen k tomu, aby vytvořil velkou politickou stranu, ale stal se učením a metodou, která vnikla do všech politických stran.

Když v roce 1910 zmínil se prof. Masaryk při oslavě šedesátiletého jubilea o svém životě, tu také prozradil, že se stal profesorem, ale že v hloubi duše míval jedno přání: stát se diplomatem. A není krásnější lidské pohádky než té Masarykovy, který v šedesátém čtvrtém roce svého věku nastupuje pout světem jako diplomat českého národa, který zachovává při tom veškeré své zásady: neprosit, neponížit se, nedát si platiti penězi cizích a který s řadou věrných spolupracovníků a s velikými legiemi prostých lidí, věřících v něho a věřících v národnostní myšlenku a poslání českého národa, obětujících to nejvyšší, co člověk má, pro společnou ideu: život a krev — vrací se po čtyřletém bloudění jako nejvyšší diplomat čsl. národa, jako první president českosloven. republiky, uznaný svrchovanou vůlí všech vrstev a směrů československého národa.

A poměr Sokola k němu? Sokol byl, jest a bude duchovní vojsko Masarykovo. Má v něm dokonalé-

lého představitele Tyršových myšlenek, muže, který dosáhl podivuhodné harmonie vůle i citu: muže, který střízlivým životem a organisovanou opravdovou prací dosahuje vysokého stáří v plné duševní i tělesné svěžesti.

František Chrástina

*Volba univ. profesora Tomáše
G. Masaryka poslancem r. 1907
a r. 1911 a valašské sokolstvo*

Roku 1907, v měsíci únoru, vypsány byly na základě všeobecného hlasovacího práva mužů poprvé volby do říšské rady.

Volební okresy byly seskupeny zvlášť na okresy měst a zvlášť na okresy venkovských obcí, dále byly zavedeny „katastry“ pro voliče české a německé.

Ve IV. volebním okrese českém na Moravě bylo soustředěno 13 měst a sice: Valašské Meziříčí, Krásno, Vsetín, Rožnov, Příbor, Kopřivnice, Štamberk, Nový Jičín, Bystřice p. Host., Zlín, Vizovice, Valaš. Klobouky a Bojkovice. Ústředím této volební skupiny bylo *Valašské Meziříčí*.

Pokrokoví lidé dlouho a pečlivě uvažovali, koho postavit za kandidáta v této volební skupině, neboť při posledních volbách do zemského sněmu r. 1906 ve „všeobecné kurii“ v těchto městech bylo odezdáno 2424 hlasů sociálně demokratických, 2848 klerikálních a 1736 pokrokových. Záleželo tudíž velmi mnoho na postavení vhodného kandidáta za pokrokové voliče, měla-li býti nějaká naděje na úspěch.

Mluvil se o mnoha kandidátech a navrhován za kandidáta i profesor Masaryk. Kdo s tímto návrhem přišel, dá se dnes těžko zjistiti. Universitní profesor dr. Dědina tvrdí, že on podal návrh ten v „Pokrokovém politickém spolku ve Valašském Meziříčí“; učitel Randýsek z Poličné učinil prý návrh ten dru Kraiczovi. Tolik je jisto, že se, řekl bych, „neúředně“ o myšlence té napřed horlivě debatovalo, až konečně jednou, *po schůzi výboru Sokola*

ve Valaš. Meziříčí, přednesl dr. Kraicz myšlenku tu v širším kroužku, a když nenarazila na odpor, jak jsme se obávali, přijal ji „Pokrokový politický spolek“ ve Valaš. Meziříčí za svou a pozval zástupce pokrokových spolků politických z jiných měst této volební skupiny k poradě.

Porada se konala v zahradě sokolského domu ve Valašském Meziříčí a ze 13 měst volební skupiny bylo zastoupeno 9. Porada byla dlouhá a rušná. Při konečném hlasování vyslovili se pro kandidaturu profesora Masaryka zástupci ze 7 měst, ze dvou měst, a sice z Rožnova a ze Štramberka, se vyslovili proti. Pokrokový politický spolek ve Valaš. Meziříčí byl pověřen, aby se dotázal profesora Masaryka, zda kandidaturu přijme, a přijme-li, aby organizoval volební agitaci.

Zástupci měst Štramberka a Rožnova nebyli proti kandidatuře z odporu proti osobě profesora Masaryka, ale proto, že považovali zvolení profesora Masaryka v naší volební skupině za nemožné.

Nebyloť v tu dobu druhého člověka v českém národě, který by byl tolik hanoben a proklínán, jako profesor Masaryk, neboť on nebyl z těch lidí, kteří splývají s proudem, naopak často šel proti proudu, odmítal přijímat nekriticky mínění většiny a zakořeněné předsudky.

Profesor Masaryk hledal vždy pravdu, poctivost a reelnost ve všem, a jelikož v těch časech náš veřejný život byl založen hodně na romantičnosti, kte-

rou většina národa se řídila, dostával se často prof. Masaryk s tou většinou do rozporu, ba do boje.

Uvedu na příklad jen jeho boj proti rukopisům, proti rozsudku nad Hilsnerem, jeho stanovisko k státnímu právu českému, k náboženství oficiálních církví, jeho odlišný názor na pojmání vlastenectví, jeho horlení pro mravnost, abstinenci, rovnoprávnost žen atd., což vše vyvolalo mu urputné nepřátelství vedoucích a rozhodujících českých politických činitelů.

Nechci tvrditi, že ve všem měl pravdu, ale při kritice činnosti prof. Masaryka bylo hodně úmyslných předsudků i nespravedlností a nepřátelství došlo až tam, že prof. Masaryk vzdal se mandátu poslaneckého v jižních Čechách, neboť stranická žurnalistika rozeštvala úžasně šovinismus jeho odpůrců.

Byla to tudíž velká odvaha, když za těchto poměrů odhodlala se valašská města — hodně klerikální — postavit za svého kandidáta prof. Masaryka.

Schůze ve Valaš. Meziříčí, která usnesla se na kandidatuře prof. Masaryka, zúčastnili se stoupenci všech protiklerikálních stran, tedy: realisté, lidová strana (dra Stránského), pokroková strana (dra Fischera), národní socialisté a mladočeši.

Dr. Kraicz, splnomocněn „Pokrokovým politickým spolkem“ ve Valaš. Meziříčí, dotázal se prof. Masaryka, zda kandidaturu přijme. Prof. Masaryk odpověděl neurčitě, že sice na kandidaturu pomýšlí a že se mu nabízejí dva okresy v Čechách a jeden

v západní Moravě, ale ještě není rozhodnut, kde bude kandidovati. Až koncem února sdělil dru Kraiczovi, že se rozhodl pro Valašsko a to proto, že zjistil u vydavatele své revue „Naší doby“ *Laicht-
ra*, že nejvíce odběratelů „Naší doby“ a *Laicht-
vých knih je na Valašsku*.

2. března 1907 byla kandidatura Masarykova vyhlášena. Když Pokrokový politický spolek ve Valaš. Meziříčí přikročil k organisování agitační činnosti, seznal, že ve většině měst pevných politických organisací (až snad na lidovou stranu) nebylo a jednotliví pokrovní lidé, hlásící se k různým táborům, *stáli proti sobě často osobně*, a proto bylo těžko získati je pro spolupráci, zejména, když k tomu ani dosti času nebylo.

Jednotlivci již počali malomyslněti, obávali se fiaska, mluvilo se o ukvapenosti usnesení nabídnouti mandát prof. Masarykovi, zejména, když i ústředí politických organisací velký zájem o tuto kandidaturu nejevilo.

Po delším otálení přijala kandidaturu první „Pokroková strana v Olomouci“ a teprve později Lidová strana (dra Stránského).

Také peněz bylo po tenku a jaký boj, když peněz není? A tu při jedné schůzi výboru Pokrokového politického spolku ve Valaš. Meziříčí bylo zjištěno, že volební okres leží skoro celý v obvodu sokolské župy Palackého, která byla výborně zorganizována a s nadšením i ulehčením přijato, *aby*

byla župa pozvána k spolupráci a aby se postavila za kandidaturu prof. Masaryka.

Když jsem upozornil, že Sokolstvo se nesmí politicky angažovati, bylo usneseno, že se to má státi důvěrně a já jako župní náčelník, který již asi 10tý rok funkci tu zastával a proto již určitý vliv v župě měl, byl jsem pověřen usnesení to provést.

Nebyl to snadný úkol, neboť i v sokolstvu převládal značně ten proud myšlení, proti kterému profesor Masaryk bojoval.

Svolal jsem k poradě br. Urbánka, starostu župy ze Vsetína, br. Felixe z Frenštátu a jednatele Jaroška ze Vsetína. Vyložil jsem jim, že Valašsko, zamořené *klerikalismem a alkoholismem*, potřebuje nutně za poslance takového muže, jako jest prof. Masaryk a návrh ten po krátké debatě byl schválen. S počátku měl námitky jen starosta župy br. Urbánek — Staročech. A hned navržena byla síť důvěrníků-sokolů, kteří by s Pokrokovým politickým spolkem ve Valaš. Meziříčí agitaci provedli. A tak stáli sokoli v čele agitace a sice:

1. *Bojkovice*: učitel Tomášek a *dr. Tillich*, starosta Sokola.

2. *Bystřice p. H.*: Mlýnek, Krumpolc, Přikryl, Sidlo, soudce Polášek, vesměs sokolští předáci.

3. *Valaš. Klobouky*: *Hlaváč*, starosta Sokola, Marák, náčelník Sokola, později *dr. Togner*, starosta Sokola.

4. *Valaš. Meziříčí*: dr. Kraicz, dr. Dědina, Čížek, prof. Hřivna a Chrastina, vesměs sokol. pracovníci.

5. *Příbor*: dr. *Liebiger*, starosta Sokola, prof. Juda, Richter, Štěpka.

6. *Rožnov p. Radh.*: *Wencl*, starosta Sokola, Koutouček, Mareček.

7. *Štramberk*: dr. *Hrstka*, starosta Sokola, Barabáš, Lacka, Socha.

8. *Vizovice*: *Novák*, starosta Sokola, Hórák, starosta města, Macháček, náčelník.

9. *Vsetín*: *Urbánek*, starosta župy, Bubela, soudce Jurek, Kohm, Vala, Prügl.

10. *Nový Jičín*: dr. Derka.

11. *Krásno*: Šilha, Divoký, Hein, všichni sokolští pracovníci.

12. *Kopřivnice*: (ob. taj. Kubíček?).

13. *Zlín*: Štěpánek, starosta obce, *Langr*, starosta Sokola, Šoupal.

Tedy až na Kopřivnici a Jičín, kde Sokola nebylo, všude starostové Sokola stáli v popředí a agitace hned po sokolsku byla v proudu a to rázně a průbojně. Tím odstraněna též osobní nevraživost jednotlivých pokrokových pracovníků.

Kandidáti byli tři:

Profesor Masaryk, pokrokový.

Povondra, předseda zemské živnostenské rady jako živnostník, ve skutečnosti byl to kandidát klerikální.

Smetana z Ostravy, sociálně demokratický.

Sokolstvo postaralo se však nejen o dobrou, průbojnou agitaci, nýbrž i otázka finanční byla hned vyřešena. Každý přispěl rychle a nač jeho síly stačily. Zejména však obětavě tisícovými obnosy přispěli br. Karel Bubela ze Vsetína, František Štěpánek ze Zlína a sestra Fiedlerová z Valašského Meziříčí. Téměř veškerý volební náklad hradili pokrokoví a sokolští pracovníci dobrovolnými příspěvky.

Též zemský spolek pokrokových učitelů přispěl značným obnosem.

Přijetí kandidatury prof. Masaryka byl skutek neobyčejně odvážný, vždyť naše kraje byly klerikalismem tak zamořeny, že pokrokový člověk nesměl konati na venkově ani odborné hospodářské přednášky.

O poměrech, které tenkrát panovaly na Valašsku, dnešní generace nedovede si udělati představu.

Uvádím jen: okres. soudci Čížkovi, dnes vrch. radovi nejv. soudu v Brně, nebylo dovoleno „o gruntovní knize“ přednášeti v Zašové; prof. dru Dědinovi, dnes universitnímu profesorovi v Praze, nebylo dovoleno v Zubří přednášeti „O vzniku našich hor valašských“ a musel utéci z obce, aby nebyl zbit. Tak zuřil klerikalismus.

Boj byl neobyčejně ostrý a se strany klerikálů — zběsilý, zuřivý a nemravný. Naplňuje mne podivem, že jim to nyní nikdo nepřipomíná a že na př. kanovník a senátor Kavan měl tolik smě-

losti, že šel panu presidentovi blahopřáti k osmdesátce a osobně ho vítal při návštěvě ve Valaš. Meziříčí.

Jako ukázkou zhovadilosti boje uvádím zde plakát, který vydali klerikáli.

Křesťané! Mužové! Občané! Měšťané! Živnostníci! Ženy! Nevolte Masaryka a nepracujte o jeho zvolení.

Dříve byl Němcem, nyní dělá Čecha. Nemiluje své vlasti, ani nás synů a dcer českých matek. Zastával se Žida Hilsnera, který prolil krev *křesťanského děvčete* a dělal hanbu celému českému národu v Evropě. Masaryk byl už jednou poslancem a za dva roky musel se mandátu vzdát, protože se nemohl snést s ostatními poslanci. Masaryka v celých Čechách nechtěli nikde přijmout za kandidáta.

Má tedy naše město, máme my, moravští uvědomělí občané, zvoliti si toho, kterého z Čech takořka vyhnali? Občané! Jeden inteligentní Pražan pravil: „Divíme se vám zde. V Praze by do Masaryka ani hokynářka nekopla — a vy ho zde chcete udělati poslancem!“

Masaryk je kandidátem židů; oni se dali všichni zapsat do českých seznamů, aby dopomohli k vítězství svému patronovi — Masarykovi. Občané, ženy, — Čechové! Nazvete židy svými přáteli? Od jakživa byli proti naší víře, proti našemu jazyku, proti našemu národu — oni kopou pomalu, ale jistě hrob

i našim živnostem, ovládli naše trhy, cpou se do našich úřadů — no, řekněte sami — křesťané — byl kdy žid Vaším přítelem? A chcete jim dopomáhat k poslanectví?

Masaryk chce náboženství ze škol vyhodit! Pokrokáři učí, že náboženská výchova kazí děti. Pokrokáři učí, že kněz je nepřitelem dětí, protože prý je náboženstvím špatně vychovává.

Ženy, matky, otcové! Vy, kteří střežíte si ten koutek rodinný jako nejdražší poklad svůj, Vy, kteří zažili jste v kroužku rodinném nejšťastnější chvíle života — nedopusťte, aby zvolen byl Masaryk, který žádá rozlukou manželskou a tím chce z mužů nadělat okroků ženských rozmarů, z žen otroků libovůle mužů a z dětí sirotků bez otců a bez matek. Otcové! Matky! Denně klekáváte před křížem a dítky své učíte se modlit k Ukřižovanému, v Něm vidíte štěstí svých duší, On je Vaší nadějí, On Vaší láskou — ejhle — a Masaryk mluví o Kristu slovy rouhavými, popírá Božství Jeho, směje se z odpuštění hříčů, zavrhuje zázraky, zavrhuje Milost Boží — zkrátka není křesťanem. Nechcete přece, aby říšská rada stala se bojištěm náboženským! Proto nevolte Masaryka!

Kdo miluje svou vlast a jazyk, nevolí Masaryka.

Kdo miluje přímou, srdečnou a upřímnou povahu, nevolí Masaryka.

Kdo miluje svou víru, nevolí Masaryka.

Kdo miluje svou manželku, nevolí Masaryka.

Která žena miluje svého manžela, nevolí Masaryka.
Který otec miluje své děti, nevolí Masaryka.
Která matka miluje své děti, nepracuje pro Masaryka.

Kdo věří v Krista, nevolí Masaryka.

Kdo se zpovídá a modlí, nemůže volit Masaryka.

Kdo miluje svou živnost, nevolí Masaryka.

Kdo si váží živnostníka, nevolí Masaryka,
ale všichni tito volí a pracují pro živnostníka, křesťana, národovce a vůdce moravských živnostníků:

VILÉMA POVONDROU Z KROMĚŘÍŽE.

Občané, ve čtvrtek volte Viléma Povondru a pracujte pro něho u svých přátel. Vítězství je našel! Jistě je naše! Pracujte a musí projít živnostník. Sláva Povondrovi!“

A ještě horší články byly v Novinách z pod Radhoště. Může být něco hnusnějšího?

Klerikáli i násilí, rvačky chtěli vyvolávat. Pan P. Svrčina, kaplan ze Vsetína, v Jasenici u Vsetína v hostinci u Výchopně šel s čaganem na profesora Masaryka.

Masaryk kandidoval v kraji, kde se zrodil tehdejší olomoucký arcibiskup Bauer. Tvrdilo se, že Bauer, aby odvrátil „potupu“ od svého kraje a zamezil zvolení Masaryka, věnoval na volby 2 miliony. Snad toto číslo bylo přehnané, ale jistě mnoho tisíc k tomu účelu bylo vydáno.

Když jsem krátce po volbě jako starosta města jednal s arcibiskupem Bauerem, aby nekupoval budovu bývalé trestnice od státu, o kterou se uchází též město Val. Meziříčí, odmítl mne, že nemá důvodu, aby bral ohled na město Val. Meziříčí, které *valnou měrou přispělo k tomu, že byl za jeho poslance zvolen muž, který nemá víry a jej, arcibiskupa Bauera, si neváží.*

Jak — řekl bych vznešeně, gentlemansky, zní naše provolání k voličům:

*Voličové! Výkonný výbor strany pokrokové a výkonný výbor strany lidové doporučují voličům městské skupiny valašské Rožnov — Vsetín — Vizovice — Val. Klobouky — Bystřice p. Hostýnem — Bojkovice — Příbor — Kopřivnice — Nový Jičín — Štramberk — Zlín — Val. Meziříčí — Krásno za poslance na říšskou radu *universitního prof. dra Tomáše Masaryka, znamenitého učenice, spisovatele, politika, odborníka v otázkách sociálních, živnostenských a vůbec hospodářských.**

Kdo opravdu chceš, aby lid český na říšské radě byl zastupován *muži nejlepšími a nejschopnějšími*, napiš na volební lístek: *Tomáš Masaryk, profesor v Praze.*

*

Masaryk nikdy neurážel a nesnižoval své protikandidáty. Voličů nezískával demagogickými sli-by. Nutno však konstatovati, že jako poslanec, vedle

světové politiky, měl vždy dosti času i pro sebe-menší potřeby kraje, zejména kulturní a hospo-dářské. Jako starosta města pracoval jsem s ním přes 7 let a mohu to potvrdit vlastní zkušeností.

Prof. Masaryk zahájil „volební agitaci“ schůzí v Bystřici p. H. 17. března a pak každý den násle-dovaly schůze v dalších městech volební skupiny a do dne volby vykonal v každém městě nejméně dvě schůze.

Účast hned s počátku byla veliká a to nejen vo-ličů místních, ale až z dalekého okolí a čím blíže ke dni volby, tím více se zvětšovala, takže před volbou největší dvorany nemohly účastníků pojmouti.

A jak by také ne, když schůze byly tak zajímavé! Masaryk kouzlem své osobnosti, svým klidem a svou učeností uchvacoval a přesvědčoval poslu-chače. Jeho řeč nutila posluchače k přemýšlení. Lidé, kteří jak živ by veřejně nemluvili, povstá-vali a pronášeli dotazy, námitky, žádali vysvětlení.

Ve Val. Meziříčí bylo nejen centrum volební agitace pro prof. Masaryka, ale byla zde i ústřední organisace jeho odpůrců a proto první schůze ve Val. Meziříčí byla velice pohnuta, když prof. Ma-saryk polemisoval s místním kaplanem a novinář-ským klerikálním mluvčím P. Kavanem. Masaryk zde s Novým zákonem v ruce korigoval kaplanovy citáty z Písma a proti apoštolskému prokletí Pavlo-vu citoval evangelium Janovo o lásce k bližnímu. Masarykova polemická pohotovost a britkost přímo

elektrisovala shromáždění, když proti podezírání, že se nejmenuje, jak se píše *Masaryk*, nýbrž Ma-sařík, vyňal ze své kapsy originál svého křest-ního listu a Kavanovi jej předložil. Vysvětlil svou účast ve sporech o Rukopisy, o pověře rituální vraždy, o „filosofii sebevraždy“, o „volné lásce“, reformě manželského práva atd. Na tuto schůzi sehnali klerikáli své nejvěrnější a nejbojovnější ovečky, neboť byli přesvědčeni, že p. Kavan Ma-saryka popraví na jeden ráz, a výsledek debaty byl, že i ti nejhoupější začali oči otvírat, že ten Masaryk není takový vyvrhel, jak jim ho líčily „Noviny z pod Radhoště“ a důsledek byl, že kle-rikáli svým stoupencům doporučovali, aby dalších schůzí Masarykových se již nezúčastňovali, neboť hrozilo nebezpečí, že se z nich stanou Masary-kovci.

Masaryk byl též dotazován na svůj poměr k so-ciální demokracii. Odpověděl: „Abych začal od malička: Já vím, co je to být dělníkem. Vyrostl jsem z chudých rodičů, můj otec byl panský kočí, já sám byl jsem dělníkem, kovářem, než jsem šel na studie. A ve mně zůstalo kus té chudoby, t. j. toho ducha a pocitu potlačenosti a křivdy. A když jsem se dostal do jiných vrstev, cítím se pořád dělníkem, dělníkem hlavou. Dívám se na věci klidněji, „lidštěji“. V tom smyslu jsem socialistou, ale nejsem marxistou, to je věc theorie. Já zacho-vávám vědomě sympatie k dělnictvu, ale jsem vě-

domě při vši sympatii k dělnictvu buržoa. Nedělám si iluze, že vidíte ve mně dělníka. Chci ovšem šířiti zájem pro sociální demokracii, to je pro myšlenku pokroku a svobody v buržoasii. V tom vidím svůj úkol.“

Některé kandidátní řeči Masarykovy byly vydány tiskem a dosáhly desetitisícových nákladů.

Klerikáli, kteří byli skutečně v okrese nejsilnější stranou, když viděli, jak popularita Masarykova roste, uvažovali i mluvili o tom, že odkomandují několik set svých hlasů pro sociálního demokrata, aby přivoděna byla užší volba buď mezi klerikálem a soc. demokratem, nebo mezi Masarykem a soc. dem., ne však mezi Masarykem a klerikálem, kdy zvolení Masaryka by bylo jisté, a tomu chtěli zabrániti za každou cenu.

Přípravy k volbám vykonány se sokolskou přesností. Voličstvo bylo tak zpracováno, a to ve všech městech, že rozdíl mezi naším předvolebním odhadem a skutečným výsledkem volby nečinil ani 2% hlasů, a to vždy byl výsledek lepší než odhad.

Vzorně zpracováno bylo Val. Meziříčí. Při první volbě dostal prof. Masaryk 261 hlasů, soc. demokrat 52 hlasy. Při užší volbě dostal Masaryk 313 hlasů, tedy přesně všechny pokrokové hlasy.

Vylíčiti podrobněji průběh volební agitace bylo by velice svůdné, na dramatické momenty velmi bohaté, ale článek byl by příliš dlouhý.

Volilo se po prvé v úterý dne 14. května 1907 a obdrželi hlasů:

	Masaryk:	Soc. dem.:	Klerikál:
Val. Meziříčí	261	52	216
Krásno	63	94	101
Vsetín	373	+ 358	417
Rožnov	287	38	205
Příbor	171	151	447
Kopřivnice	107	230	110
Štramberk	112	129	307
Nový Jičín	77	204	73
Bystřice p. H.	201	272	262
Zlín	220	+ 219	179
Vizovice	199	21	323
Val. Klobouky	151	98	308
Bojkovice	137	63	102
Celkový výsledek	2.359	1.929	3.050

Vidíme, že Masarykovou baštou byla valašská města: Val. Meziříčí, Vsetín, Zlín, Rožnov, klerikálové měli převahu hlavně v městech lašských.

Byla tudíž nutna užší volba a sice, jak si ji klerikálové nejméně přáli, mezi Masarykem a Povondrou, kde o výsledku nebylo předem žádné pochyby, třebaže vášnivá agitace odpůrců se ještě stupňovala až do běsnění. Tehdy vznikl pověstný nenávisťný leták s „litanií“, který vpředu uvádím. Činěny zoufalé pokusy nátlakem na vlivné pokrokové jednotlivce, *sliby i vyhrůžkami*. Nic nebylo platno.

Užší volba konala se 23. května 1907 a obdrželi hlasů:

	Masaryk:	Povondra:
Valašské Meziříčí	313	224
Krásno	165	185
Vsetín	761	396
Rožnov	292	227
Příbor	298	472
Kopřivnice	325	131
Štramberk	210	331
Nový Jičín	277	90
Bystřice p. Host.	435	305
Zlín	433	198
Vizovice	232	326
Val. Klobouky	204	349
Bojkovice	193	100
	<hr/>	<hr/>
	4.138	3.334

Přijetí kandidatury prof. Masaryka sokolstvem valašským za svou mělo rozhodující vliv na výsledek volby. Sokolská kázeň byla tenkrát daleko tužší než politických stran a tak se stalo, že sta dělníků, organizovaných ve straně soc. dem., neposlechlo rozkazu své strany a nevolilo Smetanu, nýbrž řídilo se doporučením a příkladem svých předáků sokolských a volilo prof. Masaryka. Právě tak zase živnostníci-sokoli opustili konservativně klerikálního živnostenského předáka Povondru, třebaš byl předsedou zemské živnostenské rady a vo-

liti též Masaryka. Jedině to způsobilo, že přišel do užší volby prof. Masaryk s Povondrou, z níž za pomoci soc. demokratů vyšel vítězně.

Vynikající činnost poslance Masaryka ve vídeňském parlamentě a v delegacích, účastenství v jihoslavanských velezrádných procesech, cyklus přednášek v Americe o českém národě, o jeho nárocích na svobodu, hlavně však zářivá, příkladná spolupráce poslance Masaryka s voličstvem zjednaly mu tolik obliby a lásky voličů, že při nové volbě sociální demokraté nepostavili již kandidáta a při volbě, konané v úterý dne 13. června 1911 dostal:

	Masaryk:	Klerikál Nábělek:
Valašské Meziříčí	400	160
Krásno	161	174
Vsetín	908	464
Rožnov	336	265
Příbor	477	418
Kopřivnice	434	132
Štramberk	295	322
Nový Jičín	410	125
Bystřice pod Host.	489	296
Zlín	507	207
Vizovice	288	246
Valaš. Klobouky	304	284
Bojkovice	175	137
	<hr/>	<hr/>
	5.184	3.230

Ve všech městech zvýšil se počet hlasů odevzdaných profesoru Masarykovi a ve všech dosáhl velké většiny, pouze Krásno a Štramberk volily malou většinou protikandidáta, ale i zde vzrostl počet hlasů odevzdaných prof. Masarykovi oproti volbě z r. 1907.

Prof. Masaryk očekával vždy výsledek volby ve Valašském Meziříčí, neklidnější mezi námi všemi. „Bude — bude, nebude — nebude,“ říkával.

Do našeho politického týdeníku napsal zvolený poslanec: „Morava, Moravička milá, zvolila si poslancem prof. Masaryka... Valaši jako by se vzpamatovali, že jejich otcové posledně za Marie Terezie hájili zbraní v rukou své náboženské přesvědčení...“

Byly to volby historické. Valaši a zejména valašští sokolové vykonali těmito volbami historický čin, kterého při volbě ještě nemohli si uvědomiti. Poslaneckým mandátem poskytl Valašsko prof. Masarykovi politickou legitimaci, že ve světové válce mohl za hranicemi vystupovati jako zástupce svého národa a jednat jménem celého národa o jeho svobodu.

Masaryk sám ve své „Světové revoluci“ význam svého poslaneckého mandátu několikrát oceňuje: „Byl jsem všude uznáván za vůdce, při čemž padalo na váhu, že jsem byl poslancem; to byl můj politický titul“ (kap. 26). „Já byl jsem jediný český poslanec a to mne mrzelo, protože lidé na západě dívají

se na poslance více politicky než na profesora“ (kap. 11). „Jako poslanec jsem byl podle konstitučních předpokladů považován za mluvčího nejen svého okresu, nýbrž celého národa. Věřilo se mně, když jsem se podle pravdy legitimoval, že jsem programově dohodnut s většinou našich politických stran a vůdců (kap. 102) atd.“

Před volbou byly zde dva tábory, značně se lišící světovým názorem. Po volbách byl zde tábor jeden, neboť sokolstvo poznalo profesora Masaryka z přednášek a činů a prof. Masaryk poznal sokolstvo z jeho práce.

Večer před odchodem za hranice v prosinci 1914 měl prof. Masaryk poslední poradu se starostou ČOS dr. Scheinerem, jak v cizině pracovati, aby národu československému vybojoval samostatnost. Poradu ukončil:

„Možná, že to půjde bez násilí, cestou diplomatickou, *ale bude-li nutný branný odboj, pak bude třeba nasaditi vše, i životy. Počítám především se sokolstvem, poznal jsem je a spoléhám na ně.*“

Jsem přesvědčen, že sokolstvo poznal hlavně na Valašsku, kde byl s jeho předáky v úzkém styku po řadu let.

F r a n t i š e k C h r a s t i n a

*Jak jsme zbavili ve Valašském
Meziříčí poslance profesora
Masaryka čestného občanství*

Roku 1916 neb 1917 byl jsem jednou volán, asi o 11. hod. dopoledne, *okamžitě* na okr. hejtmanství.

Tam mi řekl okresní hejtman Procházka: „Pane starosto, vy přece víte, že Masaryk je vaším čestným občanem!“

Já: „Vím.“

Hejtman: „No a tak, co je vaší povinností?“

Díval jsem se na něj nechápavě.

Hejtman: „No, přece velezrádce musíte zbaviti čestného občanství! Vždyť je to pro město ostuda.“

Já: „Pane hejtmane, to není možno. Obecní úřad není usnášení schopen, většina členů je na vojně. Je také rozhodnutí nejvyššího správního dvoru, že udělené čestné občanství nelze ani odvolati ani zrušiti.“

Hejtman: „Po tom všem nám nic není. Já vám *nařizuji*, že velezrádce Masaryka musíte zbaviti čestného občanství a do tří hodin odpoledne mně doručíte o tom uvědomení v tomto znění:.....“
A diktoval, že se hanbíme za velezrádce Masaryka a tak dále, plno sprostot a urážek.

Dále pravil hejtman: „Zajisté je vám také známo, že jedna ulice ve Valaš. Meziříčí nese jméno zrádce Masaryka. Této ostudy musíte město též co nejdříve zbaviti a bylo by loyální k panovnickému domu a k naší vlasti a dobře i pro vás, kdybyste ulici pojmenovali po některém slavném vojevůdci našich armád, na př. ulice arciknížete Bedřicha nebo podobně. Co na to říkáte?...“

Já: „Uvážíme to.“

Ještě před dvanáctou hodinou dal jsem napsati a členům městské rady předložiti oběžník, ve kterém jsem jim oznamoval nařízení okresního hejtmána, zbavití našeho poslance prof. Masaryka čestného občanství a žádal jsem, aby ten, kdo s nařízením souhlasí, napsal k svému jménu ano, kdo nesouhlasí, aby napsal ne.

Na výsledek hlasování jsem nečekal a hned jsem odeslal na hejtmanství ohlášení v tom znění, jak je hejtman nadiktoval, že totiž zbavujeme prof. Masaryka čestného občanství.

Večer dal jsem si předložiti oběžník zaslaný členům městské rady. Užasl jsem! „Ano“ — k svému jménu (tedy souhlas se zbavením čestného občanství) připsal jen radní *Karel Schön*.

Všichni ostatní radní a sice: Kratzl Jan, Publík Hynek, Šmýd Frant., Demel Jos., dr. Jan z Kraiců, Stonavský Josef hlasovali *ne*.

Až na Stonavského — všichni *sokoli*.

Městskému tajemníkovi Güntherovi jsem nařídil oběžník pečlivě uschovati. Přes to se ztratil a krátce na to rukovali radní Demel a Šmýd.

Tak jsem vlastně zbavil čestného občanství prof. Masaryka před úřady neprávem jen já. Vyzpovídal jsem se z toho hříchu nejen obecnímu zastupitelstvu po válce, ale při první návštěvě i panu prezidentovi Masarykovi, který se usmál a řekl: „Rád vám dám rozhřešení z tohoto hříchu. Vždyť to bylo je-

diné, co jste rozumného mohl učiniti. Měl jste připustiti, aby ti stateční muži byli zavřeni? Dost bylo nutných obětí a to by byla oběť zbytečná.“

V ulici, která se jmenovala a dodnes jmenuje „Masarykova třída“, dal jsem odstraniti s domů orientační tabulky, které se uschovaly a po válce zase přibily.

Úřadům bylo oznámeno, že ulice se přejmenovala na „Soudní“ a když žádaly vysvětlení, proč neuposlechnuto pokynu a nedáno ulici jméno některého současného slavného rakouského vojevůdce, odpověděli jsme, že v ulici je okresní soud a z důvodů orientačních je jméno „Soudní“ přiléhavější a vhodnější.

Nařízení zbavit prof. Masaryka čestného občanství dala sama vláda a bylo provedeno ve všech městech okresním hejtmanstvím.

F r a n t i š e k C h r a s t i n a

*Přípravy k volbě nového poslance
na říšskou radu v roce 1918*

Profesor Masaryk byl zbaven r. 1917 poslanec-kého mandátu na říšskou radu z důvodů, že se schůzí říšské rady nezúčastňuje a vyhlášeno, že se bude konati volba nová.

Jedním z nejpokrokovějších měst valašské volební skupiny bylo město Zlín, kde byl starostou a zemským poslancem můj přítel František Štěpánek — výborný *sokol*. Ve Zlíně bylo tenkrát také nejvíce voličů, jelikož tisíce dělníků z továren Štěpánkových, Bařových a j. bylo od povinnosti vojenské osvobozeno a proto při volbě měli by jistě největší vliv na výsledek volby.

Dopsal jsem tedy starostovi Štěpánkovi v tom smyslu, že zajisté ví, že mají býti nové volby a že by bylo záhodno, abychom se včas o kandidátu uradili. Uchází se dr. Engliš, dr. Fischer, Pastyřík, mluví se o Bubelovi i Štěpánkovi. Je nutno včas ten chaos zarazit.

Štěpánek odepsal mi 8. října 1917 doslovně toto:

„Milý příteli! Mám jedinou povinnost ve příčině kandidatury v našich městech: *propagovati zvolení profesora Masaryka*.

Je to jeho přání. Jak daleko je proveditelné, o tom rozhodne Český svaz, jemuž píši i Tvým jménem.

Dr. Stránský, jemuž jsem již svou povinnost hořejší sdělil, mi odpovědi nedal. Ale poslal sekretáře strany v sobotu k vám a na Vsetín, aby

sondoval, zda by byla vhodnější půda buď pro dra Fischera z Olomouce, který svou kandidaturu šéfovi strany lid. pokrokové v našich městech již ohlásil, nebo pro prof. Engliše z brněnské techniky, který již dvěma městy skupiny ke kandidatuře byl vyzván.

Já jsem z důvodů všennárodních, tak jak Ty a všichni naši bez rozdílu, pro prof. Masaryka.

Kdyby se Svaz rozhodl proti této kandidatuře, pak považují Fischera nebo Tebe nebo Engliše za stejně dobré kandidáty. *Jenom ne sebe.*

To je moje docela upřímné vyznání.

Zdraví Tě a Tvé všechny

Štěpánek.“

Na dopis ten jsem Štěpánkovi hned odpověděl a sice, že taj. Šlesinger u mne byl a že jsem jemu, jakož i dru Budínskému odpověděl, že *trváme z důvodů všennárodních na kandidatuře prof. Masaryka*. Kdyby však kandidaturu tuto nebylo možno z důvodů jakýchkoliv prosaditi, že je nám kandidatura dra Fischera stejně vítána jako kandidatura profesora Engliše. Měli bychom se však sejítí, aby se včas zabránilo zbytečnému boji a porokovalo, jak by se agitace pro prof. Masaryka provedla.

Šlesinger na Vsetín nejel, jelikož K. Bubela byl na vojně.

Štěpánek mi odpověděl dopisem ze dne 12. října 1917 a sice:

„Příteli, volby budou až v únoru, jak psaly noviny, tedy při nejmenším za 4 měsíce.

Není tedy naspěch s kandidaturou a jejím prohlášením.

Napiši Svazu, že dosavadní poslanec reflektuje na znovuzvolení. Do února mohou nastati i politické změny, takže volba bude proveditelná.

O podrobnostech a způsobech přání nelze přece korespondovati. A uděláš dobře sobě i jiným, nebudeš-li se podobnými dopisy velice chlubití.

Dru Fischerovi jsem to pověděl, když mi ohlásil, že chce kandidovat a dru Stránskému jsem to psal jako doplněk Fischerova dopisu.

Dnes současně s Tvým dopisem dochází psaní Englišovo, kterým si žádá, aby obecní výbor se prohlásil pro jeho kandidaturu.

Odpovím mu přirozeně záporně.

Vůbec o dědictví se může začnout hádka, až jak rozhodne Český svaz.

Dr. Stránský mlčí a nechá se prát svá práčata zbytečně mezi sebou.

Píši mu tedy také. Tážeš se, jak bychom provedli agitaci pro prof. Masaryka, aniž bychom narazili na §? Bude-li jednotná všennárodní kandidatura, kterou nikdo jiný než Český svaz by musel postavit a jestli volby v našich městech přestanou míti ráz místní nebo osobní (zúčastněných kandidátů, jejichž jména se vynořují), nebude potřeba pražádné agitace; neboť vedle ta-

kového kandidáta Českého svazu není snad ani žádná jiná kandidatura možná. Nebude-li agitace, nemůže být žádného nárazu proti jakémukoliv š.

Je vůbec možno, že by se postavil dnes kdokoliv jako protikandidát Kramářovi?

A kdyby se i postavil, co by to znamenalo? Nic více než nehoráznou ostudu.

Promluví-li Český svaz, je situace dána. Proto jen klid a pokoj svatý zachovej!

Nazdar!

Štěpánek.“

Z dopisu jsem seznal, že Štěpánek bojí se psát otevřeněji, proto jsem k němu dojel. Dohodli jsme se, že *postavíme kandidaturu prof. Masaryka za každých okolností.*

Nevyhlásí-li ji Český svaz, pak já vytisknu krátké letáky, v nichž se zdůrazní, že ku podpoře agitace prof. Masaryka za naši samostatnost za hranicemi je třeba důkazu, že lid s jeho prací souhlasí, a to bude, když ho opět zvolíme za poslance.

Já jsem měl dále obstarati opis volebních listin od Bystřice p. Host. a Valaš. Klobouk až po Příbor (z 10 měst), Štěpánek z Bojkovic, Zlína a Vizovic.

Podle volebních listin měly se rozeslat všem voličům letáky, vybízející je k volbě prof. Masaryka a aby rozeslání letáku nebylo nápadné, měl Štěpánek rozvésti letáky autem a dát je na poštovní úřady větších měst po celé Moravě.

K provedení této agitace nedošlo, jelikož volba nebyla vypsána a já se domnívám, že nebyla vypsána proto, že se vláda dověděla, že bylo úmyslem opět kandidovati prof. Masaryka a byla přesvědčena, že Valaši by ho byli jistě opět zvolili.

B o ž e n a H ř i v n o v á

V z p o m í n k y

Tento článek nutno omeziti na formu jen vzpomínkovou, protože v něm budou chyběti přesná data jednotlivých událostí. Ale ta ostatně jsou znamenána v protokolech, jistě v archivu sokolské jednoty val. meziříčské uschovaných a snadno dala by se zjistiti. Až tedy na ta data se na paměť svou výborně mohu spolehnouti, i proto, že desítiletý pobyt náš ve Valaš. Meziříčí vryl se v mysl — i v srdce moje — písmem nesmazatelným.

Pobytu ve Valaš. Meziříčí nevzpomínám jakožto idyly venkovského města v půvabné horské krajině, tak vzácné nám, příšlým z hanácké roviny, ale — píši po dobrém uvážení — jako nejhrdinstější životní epepeje nejen pro nás, ale i pro mnohé jiné, s nimiž prožívali jsme napětí, úsilí a konečný triumf zvolení prof. Masaryka poslancem za Valašsko. Ve všech sbornících dosud vydaných, ve všech vzpomínkách dosud o tom napsaných postrádala jsem těžce i jen zmínky o intensivní účasti žen při volbě. Tato účast a spoluzásluha žen nedá se sice sčítat dle počtu odevzdaných volebních lístků, ale váha jejich byla veliká, neboť v mnohých rodinách, kde byli muži na rozpacích, ženy byly rozhodčí hybnou silou. Kdyby to bývala jen záležitost a věc mužů, bylo by se to stalo věcí politickou, spolkovou, skoro — dejme tomu — hospodskou. Ale tak to bylo věcí celých rodin, rodinných hovorů a starostí: od rodičů dolů k studentům a školákům a nahoru k stařečkům a stařenkám, strýčkům

a tetičkám. A to bylo nezapomenutelné kouzlo té doby: žes cítil jednotné srdce lidské tlouci i nadšením i starostí a pak společně jsi prožíval jednotnou ohromnou radost! A tak bych ženám chtěla přiznati, co jim patří, a proto ráda píše tuto vzpomínku a jim ji věnuji, tomu bezejmennému ženskému kolektivu té doby, neb nebylo vůdkyň, žádná se takovou nedělala a přec celá řada strhla příkladem ty druhé a ty zas dál ostatní. A jestli vzhledem k dalším důsledkům volby Masarykovy i ony by zasloužily ratolest olivovou a věnec vavřínový, já pro ně trhám touto vzpomínkou jen hrst skromných kvítek... A některé z těch květů padnou i na hroby.

Valaši byli odjakživa lid vznětlivý. Vznětlivý v ušlechtilém toho slova smyslu: pro pravdu a spravedlnost. Jakmile Valaši v něco uvěřili a přijali, nedalo jim to i zevně neprojevit, a i třeba svobodu a život nasadit. Dostalo se na př. Švédům kde jinde tak hromadné pomoci jako od Valachů? Ani řada persekucí a stálý útisk nezlomily tuto aktivnost valašského lidu. Je známo, že stálé bouře a pozdvižení Valašska nejméně přiměly Josefa II. k vydání tolerančního patentu.

A tak nás oba, muže i mne, úplně neznalé temperamentu Valachů, naplnily úžasem a zármutkem bouře v říjnu r. 1898, jichž jsme byli svědky hned po našem příchodu do Valaš. Meziříčí. Znovu se táž: rozhořčoval se kde jinde český lid tak jako

Po volbě 23. května 1907 na valašsko-meziříčském náměstí před hotelem „Moravia“.

na Valašsku pro jazyková nařízení Badeniho? Jenže, bohužel, vlivem některých demagogů zvrhly se tyto vlastenecké demonstrace v protizidovské bouře. Ne sice v tom rozsahu, jako na př. v Holešově, ale i ve Valaš. Meziříčí bylo toho dost. Vzpomínám toho pro charakteristiku té doby a snad i proto, že mé tehdejší dojmy byly příliš rozrušující, než abych je kdy mohla zapomenouti. Příliš živě ještě se vidím u okna našeho bytu v Krásně, třesoucí se a skoro plačící, když dav pokoušel se demolovat protější obchůdek židů, jichž velmi skrovný život jsem denně měla příležitost pozorovat. A snad mi ani tak nešlo o ubohé Hirschovy, ale výkřiky: „Hanba Masarykovi“ a rány, provázené výkřiky: „Za Anežku Hružovou“ mi rozdíraly srdce. Musím to vysvětlit: můj manžel byl Hanák, „který nesnadno se rozkévá“, ale když se rozkévá, stojí to za to. A jeho hned za studií universitních získal naprosto pro sebe a svou filosofii prof. Masaryk, třeba osobně se seznámili až hodně později, ve Valaš. Meziříčí. A jak už to bývá, dobře, že tak bývá, muž získal mne. Byla jsem připravena: ještě předtím na mne, dosud úplně podléhající vlivu Tolstého, udělal silný dojem projev Masarykův o Tolstého „neodporovati zlu“. Masaryk tvrdil, že zlu naopak se má bránit, vždy, všude a důsledně. Byli jsme zkrátka oba pro realism Masarykův zaniceni přímo nábožensky, sledovali jsme akci Masarykovu v procesu polenském s horečným napě-

tím, a takhle nás vítá náš nový domov! To v Olomouci, v městě mnohem větším než Valaš. Meziříčí, bylo po této stránce ticho a klid. Česká menšina olomoucká vyčerpávala se úsilím o svou národnostní existenci se silným, bohatým a vlivným olomouckým němectvím a každé jiné snažení, kromě čistě národnostního, bylo by bývalo dáno do vlastenecké klatby. Byla sice již tenkrát Olomouc přechodní stanicí pokrokových předáků, tak byl tu V. Choc, dr. Budinský a i jiní. A jednou profesor Masaryk projížděl Olomoucí a seděl s těmito svými osobními známými v Nár. domě. Muž je neviděl, jen slyšel o tom, a protože si doma stěžoval, utkvělo mi to v paměti. Návštěva Masarykova a jeho schůze s pokrokáři zneklidnila některé staročeské pohlaváry, i dali tomu průchod u svého stolu. Nejživější byla poznámka jednoho, již dávno zemřelého: „Jakže, Masaryk byl v Olomouci a zvony nezvonily? To měly přece zvonit!“ Vzpomněli jsme toho, když za návštěvy presidenta Masaryka v Olomouci skutečně všechny zvony zvonily...

Ale snad je to už v podstatě realismu, že tenkrát při bouřích, které částečně byly i protimasarykovské, ani mi nenapadlo upadnouti v resignaci, ani jsem si jen i letmo nepřipustila, že tím je Masaryk pro Meziříčí odbyt a vyřízen — snad v té víře bylo i tušení, že za necelé desítiletí tytéž ulice se budou rozléhati jásavým voláním těchže hrdel, jako nyní r. 1898: „Ať žije Masaryk! Ať žije náš

zvolený poslanec!“ Býti za těch poměrů optimistou nebylo samozřejmé. Pamatuji si — má paměť je už taková, že málokdy ví, kdy to bylo, ale vždy přesně, kde to bylo — šli jsme po krásenském mostě s p. prof. Kubou, naším příbuzným a přítelem. Pan profesor se uprostřed mostu při hovoru zastavil a potřásl nad mužem hlavou: „Človče, vy jste realista?! A jdete s Masarykem a Herbenem? No počkejte, uvidíte, budete-li jím ještě za osm let!!“ A p. prof. Kuba nebyl snad politicky bezbarvý, trpěl jako profesor pro své mladočešství a o jubileu gymnasia jeho žáci s vroucností vzpomínali, jaký měl vliv na jejich národní uvědomení. Uvádím to jen jako příklad, jak cize, jak nehorázně to vypadalo tenkrát, Masaryk a — Valašsko. A přece za těch osm, ano právě za osm let, bylo Valašsko nejmasarykovštější ze všech krajů Čech i Moravy.

V lednu r. 1907 byl založen a vydáván pokrokový časopis „Valašské Noviny“, důležitý jak pro „Sokol“, tak i pro jeho žens. odbor. Vydavatelem a nakladatelem byl br. Chrastina. Význam této veřejné tribuny byl veliký a zejména pro volbu prof. Masaryka nedocenitelný. Pan Chrastina neměl zvláštního redaktora: pomáhali jsme mu, jak jsme uměli, všichni. Do časopisu přispívali p. Bubela ze Vsetína, pak p. dr. Dědina psával o přírodovědě Valašska, p. dr. Kraicz o zdravotnictví, můj muž, prof. Hřívna, vždy politický přehled — a

já — vyznávám staré hříchy: všelico, třeba to br. Chrastina dal za úvodník a čtenáři mysleli, že je to od Herbena. „Valašské Noviny“ udávaly brzy veřejné mínění a všeličemu zabránily, tak na př. zboření starodávného památného kostelíka sv. Trojice, kterážto akce vedena byla mistrem B. Jaroňkem.

O volbě p. prof. Masaryka dosti bylo psáno, mnohé jsem četla, o mnohém slyšela, ale to, o čem chci psáti, dosud nikde napsáno nebylo. I paměti jednotlivcovy nejsou bez zajímavosti. Mnohé je tvrzeno nesprávně, i blízkými a známými žurnalisty. Tak na př. p. red. Obrtel brzy po převratu psal ve Venkově, že Masaryk byl zvolen valašským dělnictvem. To není přesné. Byl ovšem zvolen pomocí dělnictva, ale až v druhé volbě, kandidátem byl pokrokovým, nikoli soc. demokratickým. Také je sporné, kdo první dal podnět ke kandidatuře prof. Masaryka, kdo ho první navrhl. Pan dr. Dorazil má za samozřejmé, že s tou myšlenkou přišel dr. Kraicz, pan prof. dr. Dědina prý v pražských listech napsal, že on jej navrhl — ale vím jistě, že to nebylo tak ani tak, že prof. Masaryk navrhl se sám! A takhle to vím: Ve Val. Meziříčí došlo už dříve k ustavení pokrok. polit. spolku, jehož předsedou byl pan dr. Kraicz. To se ví, že se tam jednalo o volbě poslance II. kurie. Můj muž, prof. Hřivna — budu ho raději takto jmenovati — tedy prof. Hřivna nepřál příliš myšlence postavití pokrokového kandidáta, nemyslí, že by se našel

takový, který by strhl na sebe značnější počet hlasů a přál si, aby hodně hlasů bylo odevzdáno kandidátu soc. demokratickému. Proto si pamatuji velmi dobře na to, jak přišel domů ve vzrušené, slavnostní náladě a zvěstoval, že dr. Kraicz četl ve schůzi dopis prof. Masaryka, kterým se prof. Masaryk táže, zda by mohl na Valašsku kandidovat. Masaryk — to je něco jiného — prohlásil prof. Hřivna, ten strhne a potáhne, tu kandidaturu postavme!

(Bratr Karel Bubela ze Vsetína píše o tom v 11. čís. Věstníku Družstva sokolovny na Vsetíně 7. III. 1930 toto:

„V malém pokojíčku redakce „Valašských novin“, v domě vedle hotelu Modrá hvězda, vyslovena kýmisi myšlenka kandidovat prof. Masaryka. Dnes je v Meziříčí pět či šest lidí, kteří si reklamují prvenství této myšlenky.“)

Pan prof. Dědina prý ve svých vzpomínkách se zmiňuje, jaké nesnáze měli v pokr. polit. spolku se stálými obavami prof. Hřivny. To je třeba objasniti: kdyby byli v pokr. polit. spolku viděli u prof. Hřivny nejistotu a váhavost, nebyli by ho zvolili na místo nejexponovanější, za předsedu volební komise, a „profesorský strašpytel“ nebyl by posílal oznámení úřadům, zahajoval schůze a představoval kandidáta. Ovšem že měl profesor Hřivna obavy a možná, že jimi i druhé trápil:

aby volba byla Masaryka důstojná, aby se udělalo vše, co se udělat mohlo.

Prof. Hřivna ani na chvílku se neoddával ilusím, že prof. Masaryk bude zvolen hned po prvé a myslil, že by bylo úspěchem, kdyby prof. Masaryk přišel do užší volby s živnostenským kandidátem Povondrou z Kroměříže, podporovaným zejména Novinami z pod Radhoště. Proto jako předseda stanovil za jednu ze směrnic agitačních: za žádnou cenu neurážet soc. demokrata, ničím a nikým se nedát k výpadům proti nim vyprovokovat. Hájil právo soc. demokratů na vlastní kandidaturu i v přítomnosti prof. Masaryka. Dost prý na tom, že postavili Smetanu, kandidáta méně významného, jakoby už napřed ve prospěch věci prof. Masaryka obětovaného. (Nevím, zdali dr. Kraicz v onom listě prof. Masaryka četl nebo snad slova jeho citoval, že by prof. Masaryk nekandidoval proti svému osobnímu příteli redaktoru soc. dem. Krapkovi a proti dru Žáčkovi; leč ti oba na Valašsku nekandidovali.)

Noviny z pod Radhoště zůstaly ohromeny a napsaly, zda se pokrokáři zbláznili? Je prý jich, co by na prstech jedné ruky spočítal (Kraicz, Chrastina, Hřivna, Dědina, Šilha) a troufají si vyhlásit kandidátku prof. Masaryka! Ovšem, když viděli, že jde do tuhého, pracovali proti tomu ze všech sil. K volební agitační práci ve prospěch prof. Masaryka přihlásilo se dostatek pokrokářů

ve všech valašských městech, nadšených a horlivých místních vůdců a organizátorů.

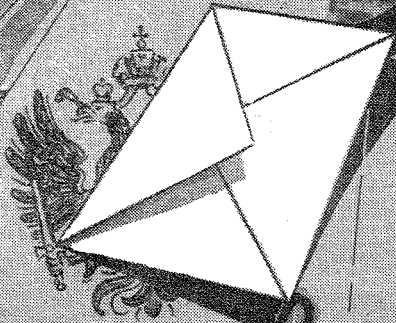
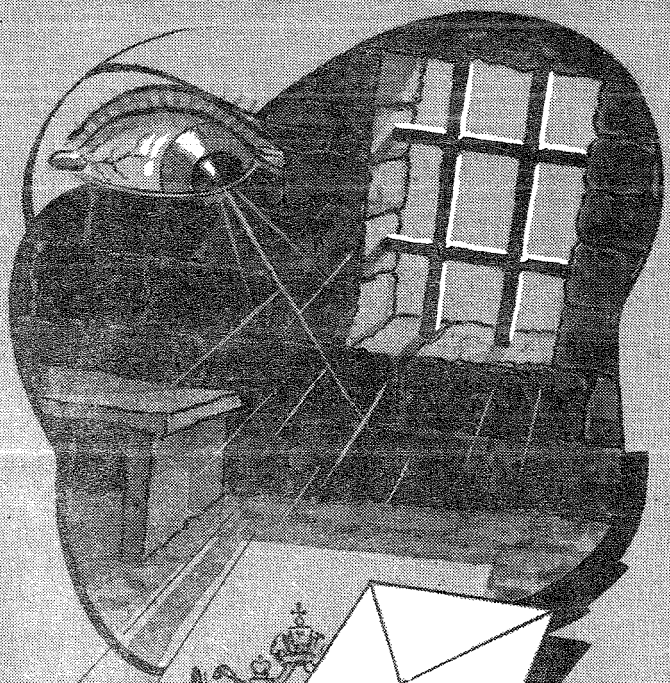
Než nechci psát o celé volbě, chci jen zaznamenati, co jsem osobně zažila jako choť jednoho z výboru volební komise. Slyšela jsem doma stesky, že mnozí členové nechtějí uznati za správnou taktiku vůči soc. demokratům, odsuzující ji jako bázlivost. „Kdyby aspoň ten Masaryk mně nějak zjevně pomohl, ale on jen vždy stojí u kamen a většinou mlčí a my se hádáme...“ Ale prof. Masaryk mlčívá, i když na schůzích agitátoři soc. demokratičtí zacházeli ve svých výpadech a výčitkách vůči němu příliš daleko — patrně s taktikou souhlasil. Jeho mírnost vůči soc. demokratům byla vysvětlována tak, že není jeho věcí, ale těch, kteří ho doporučují, hájiti jeho kandidaturu — proti všem. Poměry se napjaly a přiostrily, když naši přijeli z kteréjsi bouřlivé nedělní schůze — tuším z Holešova. Když tam někteří soc. dem. ostře proti Masarykovi vystoupili, Masaryk odešel hned domů a jeho průvodčí nechtěli vůbec — vůbec s prof. Hřivnou, s tím bázlivcem a opatrníkem, mluvit. Nu dobře, on věděl, co z toho asi vzejde, byť mu to nikdo neřekl. O půlnoci vstal, oblékl se a šel k Chrastinům do tiskárny. A ejhle! — byl tu ten očekávaný, velmi ostrý článek proti postupu soc. demokratů ve volbě prof. Masaryka. A protože s panem Chrastinou byli blízcí přátelé, brzy se shodli, vysázený článek rozmetali a nahradili „dopisy z kraje“. Druhého

dne ovšem, když očekávaný článek nevyšel, bylo pobouření a hned dopoledne svolána schůze, bouřlivá sice, avšak skončivší hlavně příčiněním dra Kraicze tak, že prof. Hřivnovi byla svěřena redakce a censura „Valaška“ po dobu voleb. Br. Chrastina dal totiž svůj časopis úplně bez náhrady po čas voleb k dispozici. Já co hospodyně byla jsem potom šťastná a hrda, že mohu bdíti a pečovat doma o klid pro pana censora. Jinak jsem se do ničeho nepletla, jen dvakrát jsem se zděsila, když jsem viděla odvážné škrty i v člancích prof. Masaryka. „Pan profesor se bude zlobit,“ zvolala jsem leknutím. „I kdyby, hlavně jde o to, aby byl zvolen,“ zněla odpověď.

A věci šly vpřed přesně podle výpočtů a očekávání. Pan prof. Masaryk přišel do užší volby s Vil. Povondrou a hned z jitra následujícího dne veliké a nápadné plakáty hlásaly, že soc. demokraté vzali volbu prof. Masaryka za svou. To volbu zajistilo a také vyhrálo. Zvolení dne 23. května 1907 bylo už skoro jen formální. Popsala jsem jednou onen den, na nějž nelze nikdy zapomenout! Překrásný májový den! Od rána slyšeli jsme muzikanty ladit nástroje pro večerní průvod, na náměstí bylo rušno, naši chlapci se mohli uběhat, když přicházeli hlásit postup volby. Muž ráno řekl: „Můj úkol je skončen“ a nešel již nikam. Na obrázku, kde rozradostnění voliči obklopují zvoleného již prof. Masaryka, marně byste ho hledali. Ale to neznáte

Hanáka. Dělá, jako by mu už teď po ničem nic nebylo, a přece před tím obcházel předáky soc. dem. a bral od nich ujištění, že zabrání všem demonstracím, které by poskvrnily vítěznou radost dne. Slyšel narážky sem-tam, snad — možná — a což pak Valachy nutno dlouho přemlouvat? Fara požádala hejtmanství o ochranu, ale byla to obava lichá, nikdo tam kolem ani nešel, všichni se radovali ze srdce a nemysleli nízce škodolibě na pomstu. A touto vrcholnou dobou i končím své vzpomínky. Do roka jsme opustili město Valaš. Meziříčí i jednotu „Sokol“ v nejslibnějším jejich rozvoji.

A tak, milá valaško-meziříčská jednoto, lásko mých mladých let, posílám ti nejvřelejší přání k jubileu! Lásko jediná! Se žádnou z jednot, ve kterých jsem pak byla, nemohla jsem se již tak plně ztotožniti — nikde nepocítila jsem již onen vážný a přece srdečný a nabádavý vzájemný vztah. Volba Masarykova vždy zůstane Tvou pýchou, jednoto, protože Tvým působením a prostřednictvím nejen mužského, ale rovnocenně i ženského odboru vytvořila se pevná základna, kolem níž s důvěrou mohl se shromáždit celý široký kraj.

Nedobile...

MUDr. Hana Kraiczová-Kolouchová

M ů j k r i m i n á l

I.

Kdybych měla vylíčit vše, co jsem prožila v době od 11. května 1916 do 8. dubna 1917, byla by z toho veliká kniha. Omezím se tudíž jen na několik obrázků, které budou dostatečně charakterisovat válečnou dobu v našich zemích. Přiznávám se, že na tuto dobu vzpomínám dosti nerada, neboť zdá se mi dnes skoro neuvěřitelné, že jsem dovedla duševně i tělesně odolat všemu tomu utrpení, zvláště povážím-li, že mi bylo teprve 20 let. Moje řádky chtějí zachytiti v deníkově stručných úryvcích šed' a smutek tehdejších mých zkušeností a osudů: psala jsem je na vyzvání svých známých, abych především jim vylíčila život politického vězně v Rakousku za války. Může-li toto mé nenáročné líčení přinésti kousek poučení i jiným, jmenovitě dnešní mládeži, tím lépe. Úmyslně upouštím od jakýchkoliv úvah a omezují se na prosté vylíčení svých zkušeností. Chci tím mimo jiné říci, že moje práce nečiní si nároků literárních v užším slova smyslu.

11. květen 1916 byl krásný, slunečný jarní den. Přišla jsem z přednášek domů a četla. V půl jedné zazvonil u mého bytu policejní komisař Kieslinger s detektivem panem Jarolímem, představil se mi a začal mne vyslyšati, zda jsem psala do Ruska dopis. Na mou kladnou odpověď se ptal dále, zda jsem v něm líčila politické poměry Rakouska, zda znám profesora Masaryka, zda jsem jeho stoupen-

kyní a zda vím, že jest obžalován z velezrady. Odpověděla jsem, že si již na obsah svých dopisů nepamatuji, Masaryka že znám, o jeho obžalobě že jsem četla v novinách. Načež pan komisař pravil: „Tedy jste smýšlení protirakouského?“ „Já jsem Češka,“ odpovídám. „Tedy protirakouského?“ „To jsem neřekla.“ A pan komisař jedovatě: „Vidíte, slečno, to je typické. Kdyby tohle někdo řekl mně, tak mu vynadám.“ Neodpověděla jsem.

Pak se mne ptal, zda umím rusky, německy, zda mám predikát, jak starý a proč se tak nepodpisuji. Odpovídám, že rusky neumím, německy ano, predikát že je z doby Ferdinandovy ze 17. století, ale že na tituly nedržím. Pak žádali na mně korespondenci, celou mi ji vzali a vyzvali mne, abych šla s nimi. Pan komisař se u domu poroučel a já šla s detektivem. Kam? Nevěděla jsem a neptala jsem se. Byla jsem tak překvapena, že jsem se vůbec na nic neptala — jen jsem odpovídala na otázky a trpně jsem dělala, co mi řekli. A tak jsme mlčky šli, až jsme se octli — na policejním ředitelství. V kanceláři sepsali nacionále, odebrali mi klobouk i tašku a nějaký muž mne vedl do třetího patra. Konečně otevřel přede mnou dveře cely č. 7 — já vešla a zámek zapadl. Teď jsem teprve pochopila: byla jsem zatčena, aniž mi to řekli, vedli mne na policejní ředitelství, aniž jsem to tušila, zavřeli mne do cely, aniž mi řekli proč. A tak mi tedy začal nový život, život v kriminále. Tedy s bohem, jarní

dne, s bohem, fakulto, s bohem, přednášky, s bohem, kolegyně a svobodo! Na jak dlouho?

Na dřevěných hnědých dveřích přivítal mne tužkou drobně psaný nápis: „Člověk jest svobodný, i kdyby se v okovech narodil. Politický vězeň.“ To bylo první slovo útěchy a působilo na mne blahodárně. Vzpamatovala jsem se z hrozného překvapení a začala jsem si prohlížet svůj nový „domov“.

Byl to pokojík 2 m široký a 5 m dlouhý, ve výši asi 2 metrů od země bylo zamřížované okno, podél zdi stály dvě postele, jedna židle, stůl, na stěně polička, umyvadlo a kybl, který sloužil pro všechny potřeby. Ta doba od 2 do 5ti byla nekonečná. Chvilí jsem chodila, vždy deset kroků tam a zase zpět, pak jsem si lehla na budoucí postel a přemýšlela usilovně. Leč nic jsem nevymyslela, neboť jsem neměla tušení, proč vlastně jsem zatčena: nikdo nic mi neřekl a já se v tom zmatku ani nezeptala. Bylo to vše vlastně jako zákeřné přepadení — než jsem se vzpamatovala, zámek za mnou zapadl a já stála sama s velkým otazníkem v hlavě.

Neumím vylíčit všechny své pocity, myšlenky, úvahy, obavy — jen jsem si uvědomila, že nedosáhnu tak brzy svobody, když jsou známy naše styky s Masarykem. A mé obavy se splnily.

V 5 hod. mně klíčnick donesl večeri: 3 buřty s chlebem a noviny. Když jsem se najedla, četla jsem noviny a mohu se přiznat, že jsem nikdy v životě nečetla novin tak poctivě a důkladně. Leč i to

bylo skončeno. Co teď? Vylezla jsem na pozorovací stanici, t. j. na stůl a dívala se z okna. Bylo vidět čtverhranný dvůr, obehnaný se dvou stran vysokou zdí a se dvou stran policejní budovou, na níž byla nepřetržitá řada zamřížovaných oken, jako bylo mé. U vchodu stáli c. k. strážníci, chvílemi přecházeli lidé. Pak jsem tam viděla stále se procházet mladou dívku, která za chvíli odešla a místo ní tam pak chodili dva muži. Jak jsem později zjistila, byli to zatčení volnomyšlenkáři. Prohlíželi jsme se navzájem.

A tak konečně nastal večer a já polooblečená jsem si lehla do nepříliš vášné postele, plné hmyzu, jak jsem zjistila při plynovém světle, které svítilo celou noc. A tak jsem polo probděla a prospala první noc v kriminále, která bohužel nebyla poslední.

II.

První jitra v kriminále začalo stejně, jak končil první den: veliký otazník, napětí nervů a usilovná snaha po klidu.

Vstala jsem a úprava bez mýdla, bez kartáčku na zuby, bez ručníku byla dosti ilusorní, ale co se dalo dělat. V 8 hodin mně donesl klíčník kávu, pak mi nějaké ženy uklidily celu a zámek zase zapadl. A já čekala...

Asi v 10 hodin přišel nějaký pán a odvedl mne

přes několik místností, až jsem se octla před svou bytnou: stála tam celá ustrašená a bledá. Ptala se, má-li psát rodičům a co se mnou vlastně bude. A pán řekl: „Nepište nic, slečna přijde dnes domů.“ Vděčně jsem se na něj podívala, ale jeho slova se bohužel nesplnila. A zase jsem šla do své cely a čekala. Měl být výslech, ale nebyl. Můj neklid rostl, viděla jsem, že z toho ze všeho nebude nic dobrého a hleděla jsem se s tím jakž takž smířit. Chodila jsem, seděla jsem, přemýšlela jsem, uvažovala jsem — leč nic naplat: nemohla jsem na nic přijít, čím bych si vysvětlila důvod zatčení. Přišel oběd a čas se líně vlekl. Byla jsem umučena nejistotou, až konečně asi v 5 hod. se objevil voják a odvedl mne do pokoje, kde stál nadporučík-auditor dr. Frank. Tedy vojenský soud! Byla ve mně malá dušička. Zatanul mi na myslí Havlíčkův verš: „Vojenský soud, to je samec, soudí, jen se práší,“ atd. Mé obavy vzrostly a musela jsem sebrat všechnu sílu, abych byla klidná — aspoň na venek.

Pan auditor mi nabídl židli a německý výslech započal. Nejprve mne upozornil na to, že mi radí mluvit pravdu, neboť lží prý si neposloužím. A pak zase nationále a všechny formality. Stále jsem ovšem nevěděla, proč jsem zatčena a pan auditor se velice divil, že mně to komisař neřekl. Pak začal vlastní výslech: „Psala jste do Ruska dopis Tetřevovi a v něm jsou tyto závadné věty: Vaníček

není zastřelen, jenom internován. Podobně Kramář a řada jiných. Nepamatuji si jména. Náš poslanec je ve Švýcarsku a pracuje jako včelička pro české lidi. Dlel též mimo Šv. Nechci o tom více psát. Dějí se zde různé strašné a smutné věci, ale nemohu o nich psát. Chci raději, abyste dopis dostal, než aby ho censor hodil do koše. A na jiném místě: Redaktor „Času“ Dušek jest také internován. Palacký nevychází, Noviny z pod Radhoště ano.“

To byl tedy celý těžký zločin, jehož jsem se dopustila. O tom se tedy konal obšírný výslech a hlavní otázkou bylo, odkud tyto zprávy mám a co jsem „prací pro české lidi ve Švýcarsku“ myslela.

Pro stručnost sdělím obsah I. protokolu:

„Nacionále. Dotyčný dopis byl poslán přes Bulharsko na adresu pana Czibulky v Sofii. Svůj dopis, tuším nezalepený, vložila jsem do druhé obálky s adresou do Sofie. Tuto adresu jsem dostala od paní Relči Zemanové, jejíž muž byl rovněž zajat v Rusku. Psala jsem tímto způsobem proto, poněvadž přímou cestou dopisy Tetřeva nedošly. F. Tetřev jest učitel z Valašského Meziříčí a psala jsem tímto způsobem několikrát. Tetřev byl raněn do nohy a začátkem války upadl do zajetí. Dra Kramáře znám dle jména, rovněž Vaníčka. Noviny z pod Radhoště a Palacký jsou časopisy, vycházející ve Val. Meziříčí. Pod slovy „náš poslanec“ myslela jsem profesora Masaryka. Odkud vím, že byl ve Švýcarsku, se již nepamatuji, rovněž si nepamatuji, co jsem

myslela slovy „pracuje jako včelička pro české lidi.“ Hana z Kraiců.

První výslech byl sice skončen, ale naděje na svobodu jsem neměla, neboť dr. Frank mi řekl: „Slečno, to ovšem nestačí, co jste mi řekla. Rozmyslete si to dobře, já se vás na to ještě zeptám.“ Pokrčila jsem rameny a voják mne zase odvedl do cely. Cestou mi povídá: „To jste mu přece měla něco říci!“ „Ale co?“ — ptám se. Odpověď mi ovšem nemohl dát.

A zase zámek zapadl a bylo mně jasné, že můj kriminál bude pokračovat. A zase noc — neklidná, plná úvah a usilovného přemýšlení, co si vymyslet za odpověď na zvědavé otázky vojenského soudu.

III.

A nastalo druhé jitro v kriminále. Má sousedka mně půjčila ručník a mýdlo — tak aspoň umýt jsem se mohla. Dopoledne mne zase zavolali. Dr. Herben mne přišel navštívit. A první slzy mi vstoupily do očí... Měla jsem příležitost vše Herbenovi vyložit, — zamhouřili nad námi oči. Dr. Herben slíbil dopsat otci, který byl v Knittelfeldu ve Štýrsku konfinován. Vymohl mi procházky, čtení knih a dodání prádla. Dověděla jsem se, že mími sousedy v celách jsou volnomyšlenkáři, jeden z nich dr. Bartošek a sl. Fajfrová. Toto vědomí společného utrpení mne posílilo.

Dověděla jsem se však také smutnou novinu, že totiž pojedu do Vídně — a měla jsem znovu potvrzenou svou domněnku, že je to se mnou vážné. Co se dalo dělat! Bylo nutno se s tím smířit — bylo to v mém vlastním zájmu.

A zase cela a zase čekání...

Program tohoto druhého dne byl již trochu pestřejší: dopoledne návštěva, pak procházka na dvoře — jak zvíře v kleci jsem si připadala, ale i za to jsem byla vděčna. Pak oběd, odpoledne zase hodinová procházka a byl večer.

IV.

14. května ráno druhého dne — byla neděle — má sousedka mi poslala kytičku fialek a noviny, podepsané: Fajfrová, učitelka. Z druhé cely poslali mi volnomyšlenkáři knihu na čtení. Byla jsem jim vděčna. Dopoledne jsem se dívala z okna ze své pozorovací stanice. Dr Bartošek konal na dvoře svou procházku. Najednou zmizel a za chvíli jsem slyšela kroky na naší chodbě. Seskočila jsem se stolu a poslouchala u dveří: někdo se u nich zastavil, odstrčil s kukátkem záklopkou, jež byla na všech dveřích cel a dívá se dovnitř. Pak praví: „Až budete něco potřebovat, napište nám“ a strká mi kukátkem, v němž bylo na štěstí sklo rozbito, malou tužku. Uchopila jsem ji dychtivě a než jsem

mohla poděkovat, byl dr. Bartošek pryč a již přicházel klíčník a pouštěl ho do cely.

Byla jsem tedy šťastnou majetnicí tužky! Kdo nikdy nebyl v kriminále, neví, co to znamená a neumí takového daru oceniti. Použila jsem tužky hned druhého dne. Byl to tajný dotaz slečně Fajfrové, zda mohu udat jako „práci Masarykovu pro české lidi“ — vědeckou práci. Udělala jsem to tím způsobem, že jsem z novin utrhla dlouhý proužek bílého papíru z okraje, napsala tam svůj dotaz a vložila do novin tak, aby nevypadl, pak noviny po klíčníkovi poslala. Druhý den přišla kladná odpověď. Klíčník sice noviny roztáhl, ale nic nenašel. V duchu jsem se smála.

Téhož dne jsem měla ještě jedno milé překvapení: návštěvu Jindry Balákové, Slávy Krejskové a své bytné pí. Loskotové. Přinesly mi prádlo a kytičci bezu. Působilo na mne velmi dobře, že vidím chápající tváře. Přinesly trochu jasu do mého šedivého života. Vyřizovaly mi pozdravy známých s přáním brzkého návratu. Odešly a já šla na procházku od 11—12. Když jsem tak pobíhala po dvoře, slyším za sebou volat své jméno — ohlédnu se a vidím pí. Krejskovou. Nepustili ji však už ke mně s poznámkou, že už jsem měla jednu návštěvu. A tak jsme si jen ruku stiskly.

To byla neděle, klidná, žádná změna, nic. A pondělí uběhlo stejně monotonně: snídaně, noviny, procházky, oběd. Přišel pouze detektiv oznámit, že

večer spolu odjíždíme do Vídně. V půl osmé večer pro mne přišli, v kanceláři mi dali klobouk a tašku, peníze vzal můj průvodce. Vyšli jsme ulicí Karoliny Světlé na Ferdinandovu třídu, sedli na elektriku a jeli na Františkovo nádraží. Můj průvodce obstaral lístky a nastoupili jsme do vlaku, kde jsme měli vyhrazený zvláštní oddíl. A tak jsme jeli do Vídně.

V.

Ve Vídni.

16. května v 9 hod. ráno jsme vystoupili na nádraží Františka Josefa a jeli drožkou do zemského soudu. Ještě poslední pohled na svobodné lidi venku a už nás šedivá, ponurá budova přijala do svých útrob. Srdce se mi sevřelo úzkostí. Můj průvodce, ačkoliv zástupce rakouské monarchie, byl mi najednou tak blízký, že mi bylo úzko při pomýšlení, že mne opustí a nechá zde. Bylo v něm kus Prahy, kus domova — a teď mne tam proti potvrzení odevzdal a ponechal dalšímu osudu.

Okolí, v němž jsem se octla, působilo skličujícím dojmem: klíčníci se svazky klíčů, trestanci s pouty na rukou, křik a hluk... A venku svoboda, Praha, fakulta, jaro...

A zase nacionále a odevzdání prstenu, hodinek, náhrdelníku, peněz. Ponechali mi jen prádlo, deku a polštář. Soupis svých odevzdaných věcí jsem

podépsala a dostala jsem erární 2 prostěradla, ručník, košili, kapesník a bochníček chleba. Takto vyzbrojena jsem vykročila do nového života ve vídeňském vězení zemského soudu. Justiční voják mne odvedl přes dvě velká nádvoří do třetího patra. Všude byly těžké dveře, které se přede mnou otvíraly a za mnou zase zavíraly. Konečně jsme byli na místě určení a voják mne předal klíčníci, která mne po dlouhém čekání odvedla do cely č. 194. Prohlédla důkladně mé věci i mne a dveře za mnou zapadly. Cela byla právě prázdná, trestanky byly na procházce. Jak těžce jsem vydechla v svém novém domově! To už bylo vězení podle předpisu: těžké, černé, železné dveře uzavíraly vchod třemi zámky. Na pravo od dveří byly věšáky s policí, dále stálo umyvadlo, t. j. stolek s čtverhrannou, do dřeva vyrytou a plechem pobitou prohluběnou s otvorem uprostřed, který se při mytí musel ucpat zátkou. Pod tímto otvorem stál kýbl. Vedle umyvadla židle a pak dřevěnou plentou zastřený kloset. Dále v rohu stály pryčny. Ve zdi proti dveřím, ve výši asi 2 m od země, bylo velké okno, opatřené silnými, železnými mřížemi. Pod oknem stála zase pryčna. Na levo od dveří ležely slamníky, dále 2 lavice a stůl. Se stropu visela plynová svítlna.

A to bylo celé zařízení. Stěny byly vybíleny vápnem, stůl a lavice nenatřeny, umyvadlo, plenta

s klosetem, židle a police hnědě natřeny. Vzhled cely byl přísně ponurý, smutný. Mrtvý dům!

Sedla jsem si do koutka a čekala. Za chvíli se otevřely dveře a vstoupily dvě ženy: vešly mlčky, zkoumavě na mne pohlédly a nepromluvíly slova. Srdce se mi sevřelo lítostí a slzy mi vstoupily do očí. Bylo ticho a teprve po delší chvíli se mne mladší blondýna zeptala, kolik je mi let. Po mé odpovědi praví: „To máte štěstí, že je vám už 20, jinak byste se dostala do cely pro mladistvé a tam jsou samé prostitutky.“

A zase bylo ticho. Zaujaly jsme všechny vyčkávací stanovisko. Odpoledne jsme dostaly ještě přírůstek, Zuwachs, jak jsme říkaly. Byly jsme tedy již čtyři v cele.

S tou blondýnou jsme se později velmi spřátelily, když jsme před tím opatrnými dotazy, na příklad: Znáte Alici Masarykovou, nebo paní Benešovou a pod., zjistily vzájemnou bezpečnost. Byla to 30letá Polka, už asi 6 měsíců ve vyšetřovací vazbě pro špionáž. Druhá paní byla starší bruneta, Italka, rovněž pro špionáž ve vyšetřovací vazbě. Polka paní Grzybová mi pak vykládala o Alici Masarykové, která jest v cele č. 207, o paní Haně Benešové, která před několika dny byla z naší cely propuštěna a vůbec mne seznámila se všemi zvyklostmi kriminálu.

V půl šesté večer zachrastily klíče a dostaly jsme večeři: ve vodě vařenou rýži. Podávala se

v plechových šálcích, jaké měli vojáci. Za půl hodiny se opět otevřely dveře, vynesly jsme nádobí před dveře a dveře se opět zavřely.

A teď jsme začaly připravovat ložnici: pryčny se rozestavily, na každou se položil slamník a slamený polštář, prostěradlo a deka. Vše mělo svůj název: slamník byl „Poldl“, polštář byl „August“ a klosetu jsme říkaly „Žany“. Měly jsme tedy pěknou společnost.

Tento večer jsem byla velmi deprimovaná: viděla jsem, že se s politickými vyšetřovanci zachází stejně, jako se zloději a vrahy. Celé prostředí budovy a cely působilo těžce a tíživě. Byl to snad nejhorší den pro mne z celé vazby. V 8 hod. zazněly zvony v kriminálním kostele: vidím to jako dnes, jak jsem seděla na svém Záhořově loži bezmocná a zničená a dívala se přes mříže na oblohu...

Pak nám ještě klíčnice rozsvítily plyn a my šly spat. Každé dvě hodiny po celou noc se chodily klíčnice dívat kukátkem ve dveřích, zda jest vše v pořádku. Jinak bylo ticho, — jen z dálky bylo slabě slyšet jezdící a zvonící električky, symbol svobody...

VI.

17. květen, první jítro ve Vídni! V 6 hodin vstávat, dát prázdné konve před dveře, uklidit slamníky, polštáře a pryčny na původní místo, deky a prostěradla přesně dle předpisu složit a uložit na

místo a rychle zametat. Pak přišla snídaně: zasmažená polévka v plechových kastrolech. Asi za půl hodiny se opět otevřely dveře a vynesly jsme nádobí a smetí na chodbu. Teď jsem se teprve myly a česaly. V 8 hod. přišla „Ausspeis“ pro pí Grzybovou a Tofenety, t. j. za vlastní peníze koupené potraviny. V půl deváté šel „Zuwachs“ k lékaři, tedy já a pí Hammerová. Byl nás celý průvod, Zuwachsy šly poslední. „Ordinací“ byla cela, z níž před tím odešly trestanky. Pryčna se slavníkem a špinavým prostěradlem sloužila za vyšetřovací stůl; říkaly jsme mu „Fleischbank“ a název byl velmi přiléhavý. Prohlídka záležela v tom, že přítomný lékař, bledý a nezdravě vyhlížející, vyšetřil plíce, srdce, oči a přítomná porodní asistentka prohlídla, zda nemá někdo pohlavní nemoc. Byla by to jistě poznala!

Bylo po prohlídce, vrátily jsme se do cely. Asi v 10 hodin nám podaly klíčnice velkým oknem ve dveřích chléb. V půl jedenácté přišel oběd: polévka a jakási kaše podivné chuti. Když jsem začala jíst, otevřely se dveře a klíčnice volala: „Kraicz, vorführen!“ To znamenalo, že musím z cely, asi k výslechu. Na chodbě na mne čekal justiční voják, jemuž jsme říkaly „Bastl“ a ten mne odvedl do kanceláře. Za chvíli přišel dr. Frank, odvedl mne se zapisovatelem do jiného pokoje a začal II. výslech, který trval asi půl druhé hodiny. Byl sepsán tento protokol:

„Nationale, curriculum vitae. Matka jest rozená Vídeňka, takže má výchova byla polo česká, polo německá. Jsem však smýšlením Česka. Otec byl obvodním lékařem ve Valašském Meziříčí, nyní koná vojenskou službu v Knittelfeldu ve Štýrsku. Byl v obecní radě, politicky se hlásil k české straně pokrokové. Já jsem nepřináležela žádné straně, ale sympatisovala jsem též se stranou českých pokrokářů již z toho důvodu, že otec byl jejím stoupencem. Redaktora Duška znám jen dle jména. Rovněž Stránského, redaktora „Lidových Novin“. Kramáře znám jen dle jména. Dra Herbena znám osobně již z let, kdy jsme bydleli ještě v Praze. Navštívil nás před půl rokem, když měl v Meziříčí přednášku. Machara znám sice osobně, ale jen jednou jsem s ním mluvila. Pokud vím, ani otec se s ním nestýká. Mluvila jsem s ním asi před šesti lety, když měl v Meziříčí přednášku a u nás bydlel. Beneše a Oliče znám jen dle jména, rovněž Hájka. Profesora Masaryka i celou rodinu znám osobně již z dob, kdy jsme ještě bydleli v Praze. V roce 1907, kdy byl v našem okrese zvolen říšským poslancem, bydlel u nás. Když jsem v říjnu 1915 přijela do Prahy, navštívila jsem se svou matkou pí Masarykovou a Alicí. S Alicí jsem asi dvakrát mluvila. Nevedly jsme spolu korespondenci a Alice mi nevykládala, co profesor Masaryk v cizině dělá. Z cizozemska jsem si s nikým nedopisovala. Psala jsem jen do Ruska do zajetí. Odkud

vím, že Masaryk byl ve Švýcarech, už si nepamatuji. Slyšela jsem to vykládat, ale nemohu udat žádného jména, poněvadž se na ně už nepamatuji. Pod slovy „pracuje ve Švýcarsku“ atd. jsem myslela, že pracuje vědecky, že seznamuje Švýcary s naší vědou, kulturou a historií. Bylo to mé subjektivní mínění. Nic pozitivního jsem nevěděla a nevím. Nevěděla jsem, že ve Švýcarsku vede akci protirakouskou. Až v září, když byl zbaven titulu universitního profesora, všelicos se o tom mluvilo. Byly to však jen různé klepy a pověsti. Pod slovy „děje se zde mnoho hrozných a smutných věcí“ myslela jsem asi příběhy, jež vykládali vojáci, kteří přijeli na dovolenou, různá úmrtí a hrůzy válečné. S Tetřevem jsem se seznámila v zimě roku 1913. Hodně jsme se spolu stýkali, ale pak jsme se spolu rozešli. Když po vypuknutí války mi Tetřev poslal lístek, navázali jsme spolu opět písemný styk. Jakého smýšlení politického jest, nevím. Nikdy jsme spolu o politice nemluvili. Hana z Kraiců.“

Výslech byl skončen a já se vrátila opět do cely. Oběd jsem již nedojedla.

A tak uplynul den, uplynul druhý, program byl stejný, čas se líně, pomalu vlekl.

VII.

19. května mne přišla navštívit matka a teta. Návštěva trvala čtvrt hodiny za asistence dra Franka.

A zase cela, žádná změna. A přece jen jsme měly malé intermezzo: dali nám do cely prostutku v hedvábných šatech, která měla mít u nás funkci špicla. Náhodou se prozradila: byla totiž velmi nečistá, zapáchala odporně a my ji nutily, aby se myla. Když nechtěla, pohrozily jsme jí udáním a žádostí, aby z naší cely byla přeložena. A na to nám řekla: „Ba ne, já odtud nepůjdu. Já vím, proč tady jsem.“ A poněvadž jsme mezi sebou přece už nemluvily tak opatrně jako první dny, vymyslely jsme si na ni lest: ráno jsme začaly s pí Grzybovou vážně a s úctou zpívat rakouskou a německou hymnu a mluvily jsme náramně patrioticky v rakouském smyslu, takže byla úplně spletená a nevěděla, na čem s námi je. Dokonce jsme ještě jí pohrozily udáním, když pronesla nějaké poznámky málo vlastenecké. Asi za 2—3 dny ji od nás vzali, když asi její informace nebyly cenné.

26. května jsem měla opět návštěvu, tentokrát dlouhou, asi tři čtvrti hodiny trvající.

3. června byla třetí návštěva.

Celý čas mezi tím se líně vlekl, rozvrh hodin byl přesně týž, jako prvního dne. Strava byla ubohá,

špatná, ale mohla jsem si přikupovat. Jednou denně byla procházka na dvoře, která trvala asi hodinu. Jinak se nic nedělo, zbývalo jen čekání a obavy z dalších událostí.

7. června byl třetí výslech a byl sepsán tento protokol: „Předložený mně dopis na Fr. Tetřeva jsem psala. Haas jest profesor v Meziříčí, Božka jeho žena a Mírek jeho syn. Svěrák jest právník z Meziříčí. Pod slovy „je mu tam smutno“, jsem asi myslela, že je mu smutno po domově a po rodičích. Olda a Miloš jsou syny Bublíka, nájemce statku. Dadák je syn mlynáře z Milotic. Pepa je druhý syn Bublíkův, Karel Deml je syn hodináře. Ratzka byl úředníkem a zemřel na břišní tyfus.

Odkud vím, že Kramář byl internován, nevím. Rozdíl mezi internováním a vyšetřovací vazbou jsem tenkrát neznala. Odkud vím, že Masaryk byl ve Švýcarsku, už nevím. Co jsem myslela jeho prací pro české lidi, udávám totéž, co jsem udala. Myslela jsem, pracuje-li vědecky pro české lidi, prospívá tím celému národu. Že byl kromě Itálie ještě jinde, jsem nevěděla. Pod slovem „censor“ jsem myslela oba, t. j. rakouského i ruského. Na ruské adrese jsem udala „zajatý Čech“, poněvadž mi Tetřev udal tak na adrese. Že by se zajatcům, kteří popírají, že jsou Rakušany a tvrdí, že jsou Čechy, vedlo lépe než druhým, jsem neslyšela, ani Tetřev mi o tom nepsal. Pod slovy „vzpomeňte si“ myslela jsem, aby na mne myslil, aby mi

psal a je to v češtině užívaná fráze. Nebylo to žádné dorozumívací slovo. Tvrdím opět, že jsem „prací pro české lidi“ nemyslela protirakouskou agitací a že jsem o ní neslyšela. Přiložený dopis jest psán J. Lakomým, učitelem v Meziříčí, jenž byl přítelem Tetřevovým. Rovněž přiložený lístek, fotografie naší oktávy, byl poslán z našeho matuřitního večírku. Slova „Rassia“ bylo užito jako vtípu, český termín jest Rusko. Rusky neumím. Začala jsem se sice jednou učit, ale přes znalost azbuky jsem se nedostala. Hana z Kraiců.“

7. června byl čtvrtý a poslední výslech a protokol tohoto obsahu:

„Předložený mně dopis psal Fr. Polák, evang. vikář ve Valaš. Meziříčí. Věta „jsem citován k vojenskému soudu do Vídně“ znamená, že byl povolán za svědka. Podobně druhý dopis jest psán jím. Pí Němcová jest z Nového Města na Moravě a její muž je zajat v Rusku s Tetřevem. Pan Bochýnek jest rovněž zajat s Tetřevem, ale neznám ho. Hana z Kraiců.“

To byl tedy poslední výslech.

A téhož dne, 9. června v poledne, byla jsem propuštěna z vyšetřovací vazby. Nemohla jsem tomu ani uvěřit, že zase budu svobodným člověkem, že budu zase smět volně žít a dýchat. Nevím už, jak jsem všechny procedury s propuštěním přečkala: pamatuji si jen na první dojem, když jsem za sebou zavřela dveře kriminálu a stála s otcem na

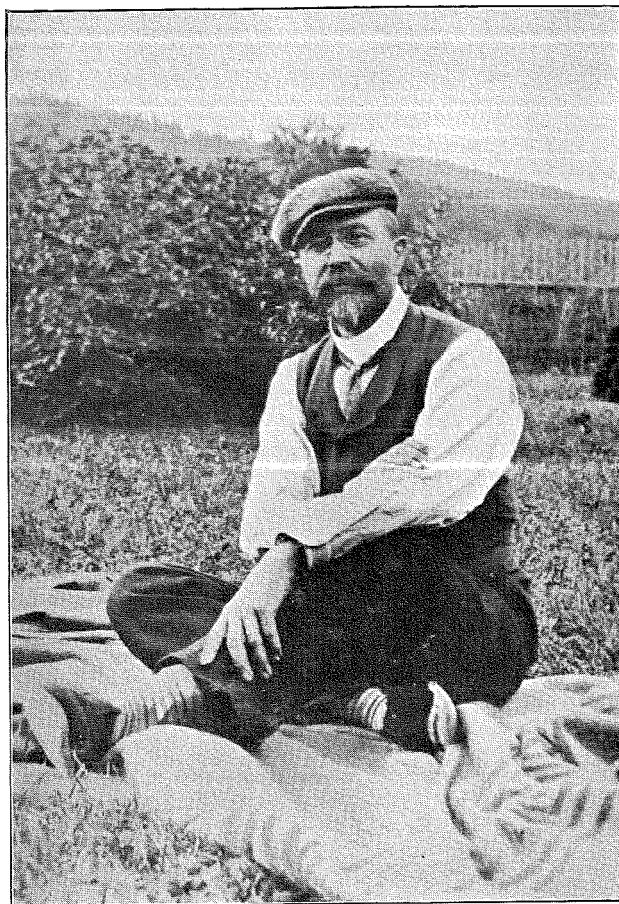
ulici před budovou. Bylo mně hrozně divně, neviděla jsem dobře, neboť jsem odvykla světlu a slunku, byla jsem úplně oslněna slunkem, šla jsem jako omámená. První den opět na svobodě, první den po celém měsíci utrpení opět volná!

Nemohla jsem tomu stále uvěřit, že je to pravda, byla jsem zesláblá z toho měsíčního nedostatku vzduchu, světla a stravy. Byla jsem vyhublá, bledá, tělesně i duševně ztrápená.

Druhý den odjeli moji rodiče do Meziříčí, aby odklidili eventuelní závadnou korespondenci a veškerý rukopisy, dopisy a fotografie Masarykovy: vše dali do krabice a schovali na půdu evangelického alumnátu pod střechou. Tam by to byl jistě nikdo nenašel. Rodiče z Meziříčí odjeli a na druhý den přijeli páni od vojenského soudu a vykonali v našem bytě prohlídku: nic ovšem nenašli, odjeli s nepořízenou.

Po návratu rodičů do Vídně jsme odjeli do Knittelfeldu na zotavenou. Já jsem ovšem musela ohlásit každou změnu adresy, poněvadž jsem byla „auf freiem Fuss“, jak se tomu říkalo, t. j. byla jsem sice na svobodě, ale vyšetřování se vedlo dál.

Zůstala jsem v Knittelfeldu asi měsíc. Pak mi byl doručen obžalovací spis a 27. července bylo přelíčení.

Profesor T. G. Masaryk „Na Žabárni“ u Valaš. Meziříčí
r. 1906.

VIII.

Obžaloba.

Hana z Kraiců ve Val. Meziříčí dne 26. července 1915 obsahem dopisu, psaného Fr. Tetřevovi, před více lidmi podněcovala k pohrdání a neúctě vůči jednotnému státnímu svazku císařství. Tím Hana z Kraiců se dopustila zločinu rušení veřejného řádu a pokoje dle par. 65a a budiž dle par. 65. trestního zákona potrestána.

Důvody:

Začátkem srpna 1915 byl censurou zadržen dopis, který dle přiloženého lístku pocházel z Val. Meziříčí. Adresát dopisu byl v ruském zajetí se nacházející Fr. Tetřev, dopis byl podepsán „Hanica“. Dopis obsahoval vedle všedních zpráv tyto pozoruhodné věty: — a citován známý pasus. Obžaloba pak pokračuje dále:

„Vaníček jest náměstkem starosty „Sokola“. Poslanec okresu byl prof. dr. T. G. Masaryk, který, jak známo, v polovici prosince opustil Rakousko a odcestoval do Ženevy, kdež se postavil v čelo velezrádného hnutí českého v cizině. Brzy po svém příjezdu měl rozmluvy s politiky nepřátelských států a jel za tím účelem — dle zpráv důvěrníků — též do Francie a Anglie. Nyní zastavený časopis „Čas“ jest orgán Masarykem založené strany realistické, která později byla nazvána „čes. strana

pokroková“. Redaktor Cyril Dušek byl toho času pro rušení veřejného řádu a pokoje ve vazbě a byl pro tento zločin také odsouzen. Proti němu jest nyní vedeno vyšetřování pro velezradu.

Z obsahu uvedených míst jest jasno, že pisatel dopisu byl o velezrádné činnosti Masarykové dosti přesně informován, schvaloval ji a s velezrádnými snahami se výslovně ztotožňoval. Toto smýšlení vyplývá též z ostatních míst dopisu, v nichž jsou zmínky o zatčení Kramáře, Vaníčka a Duška a o zastavení českých časopisů, a dle souvislosti není žádné pochyby, že pod „strašnými a smutnými věcmi“ jsou míněna opatření úřadů k utlumení českého velezrádného hnutí, neboť jinak by nebyla další věta: „Jen nemohu o tom psát —“ a poukaz na censuru srozumitelný. Pozoruhodné ještě jest, že na rusky psané části adresy byl příjemce označen jako „zajatý Čech“, neboť jest známo, že část českých válečných zajatců zajišťovala si výhodnější zacházení tím, že se prohlašovala nikoliv za Rakušany, nýbrž za Čechy.

Dále obsahuje k dopisu přiložený lístek, podepsaný „Hanica“, slovo „Rassia“, tedy ruský a nikoliv český výraz pro Rusko, z čehož rovněž vyplývá, že pisatel tím zamýšlel demonstraci.

V každém případě způsobuje zcela nedvojsmyslné schvalování velezrádné činnosti Masarykovy popuzování k nenávisti vůči jednotnému státnímu svazku.

Pisatel dopisu byl zjištěn ve 20ti leté medičce Haně z Kraiců, dceři obvodního lékaře ve Val. Meziříčí.

Hana z Kraiců připouští, že dopis psala, avšak popírá, že by tím byla měla v úmyslu schvalovati velezrádnou činnost. Její pokus, podati o povážlivých větech nevinné vysvětlení, ztroskotal. „Práci pro české lidi“ rozuměla prý vědeckou prací Masarykovu. O jeho protimonarchistické činnosti slyšela prý teprve později z pověstí. Co se týče první části výpovědi, přiči se tomu nejen doslovné znění „pro české lidi“, nýbrž i další věta: „Dlel i mimo Švýcary, nechci o tom více psát“, byla by nevysvětlitelná. Kromě toho byla dle zprávy c. k. policejního ředitelství v Brně začátkem srpna 1915 ve Val. Meziříčí státu nepřátelská činnost Masarykova všeobecně známa. Rovněž tak nevěrohodné jest vysvětlení obžalované, že slovy „strašné a smutné věci“ myslela zranění a úmrtí na bojišti, neboť následující poznámka o nemožnosti psát o tom s poukazem na censuru vylučuje každou pochybnost o pravém smyslu věty.

Hana z Kraiců dle vlastního udání neodeslala dopis obyčejnou cestou, nýbrž adresovala ho na jakéhosi p. Czibulku v Sofii, který jej měl poslati dále a který mohl tudíž seznati obsah dopisu, který byl pravděpodobně v otevřené obálce. Obžalovaná ostatně sama s tím počítala, že o obsahu dopisu nabudou vědomost i rakouská i ruská censura. Již

tím jest dána skutková podstata rozšiřování před více lidmi. Ostatně musela také počítati s možností, že obsah dopisu bude šířen dále mezi ostatními českými zajatci, při čemž třeba zdůrazniti, že obžalovaná sama v dopise ukládá Tetřevovi, aby vyřídil pozdravy zajatci Bochyňkovi, který s ním bydlí. Obžalovaná podle vlastního doznání sympatizuje s Masarykovou českou stranou pokrokovou, v níž její otec hraje významnou roli a udržovala s prof. Masarykem a jeho rodinou též osobní styk.

Vyhledávací řízení nepřineslo dokladů o tom, že by po Masarykově odjezdu do Švýcar byla s ním v tajném spojení a brala aktivní účast na jeho snahách. Není to ani pravděpodobné, nýbrž třeba souditi s ohledem na přípisy policejního ředitelství v Brně o pověstech kolujících ve Valaš. Meziříčí, že čerpala svoje informace z tohoto pramene.

Žaloba jest tudíž odůvodněna.

Vídeň, 15. června 1916.

Plukovník Gliwitzki.

IX.

Hlavní přelíčení.

Bylo 27. července 1916 od devíti do dvanácti hodin. Vedoucím byl dr. Spitzer, ironický a kousavý. To nebyl člověk. Státní návladní dr. Frank, jeden plukovník a ještě čtyři páni. Český a ruský tlumočník a můj právní zástupce dr. Taucský.

Jelá jsem tam s otcem. Poněvadž jsme přišli příliš brzy, museli jsme čekati v předsíni sálu přelíčení. Zdálo se mi to věčností. Předsíni stále procházeli vojáci s nasazenými bajonety a provázeli civilisty-vyšetřovance. Působilo to na mne tísnivým dojmem. V devět hodin byla jsem se svým právním zástupcem zavolána do poradní síně a octla se tvář v tvář těm, kteří měli rozhodnouti nad mým osudem.

Dr. Spitzer se ujal slova: „Hano z Kraiczů, jste obžalována dle par. 65a pro zločin rušení veřejného řádu a pokoje a dnes máte hlavní přelíčení. Jest vám snad někdo zde z pánů nesympatický nebo myslíte, že jest vám nepřátelsky nakloněn?“ —

„Ne, já přece nikoho neznám.“

Pak mne zavedli do sálu, kde se konalo přelíčení. Vzadu auditorium, před ním lavice pro svědky. Seděl tam rusko-německý a česko-německý tlumočník. Na levé straně seděl státní návladní auditor dr. Frank, na pravé straně seděl můj právní zástupce. Před mnou byl veliký, zelený stůl, u něhož seděli moji soudci: uprostřed vyšetřující soudce dr. Spitzer, jemu po levici plukovník Gliwitzky, vedle něho ještě dva páni, po levici Spitzerově seděl jeden soudce a zapisovatel. Když všichni usedli na svá místa, začalo přelíčení. Zapisovatel přečetl obžalobu a po něm se ujal slova dr. Spitzer: „Jste obžalována dle par. 65a. Máte sice jako obžalovaná právo mluvití nepravdu, ale každý mučenník mluví

pravdu a stojí za ní, jinak přestává býti mučenníkem.“ Po tomto milém úvodě mne vybědl, abych mu vykládala o svém životě. Opakovala jsem tedy, co už jest známo z protokolu. Pak mne přerušil a ptal se mne, odkud vím, že profesor Masaryk byl ve Švýcarsku. Řekla jsem, že si nepamatuji, kdo mi to řekl — kdo by si pamatoval na to, co mu před rokem někdo řekl, když v nynější době se dějí denně věci nové a před tím nezvyklé. A on ironisoval: „To je opravdu divné, že se na to nepamatuujete. Kdyby mně někdo něco podobného řekl o poslanci, s nímž se dokonce osobně znám, jistě bych si jméno pamatoval a dále bych pátral, zda jest tato osoba věrohodná. Zdá se mi, že vůbec trpíte slabou pamětí. Řekněte mi, snad ani nevíte, čí straně náležel Masaryk a jaký byl jeho program?“ — „Náležel straně českých pokrokářů. O jeho programu nic nevím.“ — „A proč tedy byl u vás volen za poslance? Přece jest tolik jiných stran! Proč právě profesor Masaryk byl zvolen?“ — „Protože jest u nás více pokrokářů než klerikálů, proto asi.“ — „A proč jste si nezvolili německého poslance?“ — „Protože Meziříčí jest české město.“ — „Nu a teď mi řekněte, co jste myslela tou jeho prací ve Švýcarsku. Nejdříve vám přečteme notu vojenského komanda v Praze.“ Zapisovatel ji tedy četl. Při prvních větách Frank se Spitzerem se na sebe významně podívali a konečně Frank vstal a řekl: „Die Oeffentlichkeit ist ausgeschlossen. Ich

bitte die Herren den Saal zu verlassen.“ Když posluchači odešli, zapisovatel četl znovu. Stručné resumé asi toto: „V Čechách byl plán vyhoditi Škodovy závody do povětří. Vše bylo již připraveno, chyběl jen materiál. Věc měl provésti jistý Štěpánek. — Ve Švýcarech jsou tři strany protirakouské: Jedné v čele stojí Masaryk. Tato strana chce spojití Čechy, Moravu, Slezsko a Slovensko a utvořit republiku. Disponuje největšími fondy, není známo odkud. Je též ze všech stran nejsilnější. Druhá jest rusofilská, chce české země osamostatniti pod protektorátem Ruska. Konečně třetí strana anglo-americká. V čele těchto dvou stran jsou Kopecký a Koníček-Horský. — Profesor Masaryk, ač slíbil, že do nepřátelských států nevkročí, přece byl v Paříži a v Londýně. Jeho prostřednictvím lze obdržeti pasy. — Rakousku nepřátelské časopisy, vycházející ve Švýcarech v malém pohraničním městě, jsou „La nation tcheque“ a „L'indépendance tcheque“. Jak je vidět, Čechové za hranicemi chovají se vždy vlastizrádně.“

Zapisovatel dočetl a Spitzer se mne zeptal, mám-li k tomu nějakou poznámku. Řekla jsem: „Jen tolik, že to, co se tu právě čtlo, po prvé slyším.“ Nyní jsem odpověděla na otázku, dříve mi položenou, o Masarykově práci ve Švýcarsku: V „Čase“ byly na začátku vojny asi tři články psané prof. Masarykem. Nadepsané byly „Válka“. Bylo z nich jasně vidět, že jsou jakýmsi námětem pro delší

práci. Domnívala jsem se, že Masaryk ve Švýcarsku píše velké sociologické dílo; z posledních vět jeho třetího článku jsem soudila, že vědecky pracuje, že se politiky úplně vzdává. Píše: ve válce každá filosofie přestává. Nyní jde jen o to, hodně pozorovat a sbírat materiál pro psychologii války, zejména války této. — Zнала jsem profesora Masaryka jako profesora na universitě a jako našeho poslance. Myslela jsem o něm vždy jen to nejlepší.“ Zapsali do protokolu. Nevím již, co mi na to řekli. Pak se mne Spitzer ptal, co jsem myslela těmi „hroznými a smutnými věcmi“. Řekla jsem: „Vše, co souvisí s válkou. Úmrtí vojnů, jejich utrpení, hlad obyvatelstva, internování různých lidí a t. d.“ — „Nu, to jste přece mohla psát; na tom přece nic není.“ — „Myslím, že by to censura nebyla propustila. Stalo se často, že censura škrtila v jedněch novinách zprávy, které jsme v druhých novinách četli. Myslíte, pane doktore, že by byla censura propustila, kdybych psala na příklad, že jest tu špatný chléb, že chudí lidé mají hlad?“ Neřekl na to nic, ale plukovník pravil: „To přece není nic hrozného!“ — „Tak, to není hrozné, když chudí lidé nemají co jíst?“ řekla jsem prudce. Neřekl na to už nic.

Pak se mne ptal, čtla-li jsem noviny a které. „Četla jsem noviny velice málo.“ — „Tak, naposledy mi ještě řeknete, že jste vůbec nečetla! To je přece známo o studentstvu, že se politiky pilně

účastní. Vy byste snad byla výjimkou?“ — „Nikdy jsem se o politiku nestarala a se jí neúčastnila.“ Pak mi přečtli nějakou notu. Bylo to vypsání prostrředí, v němž žiji. Bylo tam: „Hana z Kraiců stála na špici ženského odboru Sokola. Její otec se vyjádřil, když byl vyzván k upsání obnosu na Flottenverein, že není žádným rakouským patriotem. Dále psal spořitelně ve Val. Meziříčí, že upisuje na válečnou půjčku 2.000 K, ale že to činí jen proto, „že byl k tomu vyzván“. Po přečtení se mne zas Spitzer ptal, mám-li nějakou poznámku. „Ano. Četlo se, že prý stojím na špici ženského odboru Sokola. To není pravda. Nebyla jsem vůbec členkou, poněvadž jako žačka gymnasia jsem jí ani nemohla být.“ — „No, to se tím myslí, že jste snad při slavnostech prodávala květiny a podobně.“ — „Ano, ale to není přece žádná špice! Dále se tam uvádí výrok mého otce, že není žádným rakouským vlastencem. To je vytržená věta — dál je to vysvětleno. Vezme se jen to, co se hodí, ale k souvislosti se nepřihlíží. Pak prý můj otec upsal půjčku jen proto, že k tomu byl vyzván. Můj otec předně upsal již před tím na III. válečnou půjčku a za druhé byl skutečně vyzván. Tak proč by to nemohl svému známému řediteli spořitelny napsat?“ Nevím už, co mi odpověděl. Pak mne žádal o vysvětlení slov „vzpomeňte si“, jež jsem psala na konci dopisu Tetřevovi. „Znamená to: vzpomeňte si na mne, myslíte na mne, pište mi. Česky se to

tak běžně říká.“ Tlumočník mé tvrzení potvrdil. Dále se ptal Spitzer, co znamená „*Rassia*“. I zde se mne tlumočník velmi zastal, i český i ruský. Jim se věřilo. Mně? Uznali, že je to úplně nevinné a bezvýznamné.

Na ostatní podrobnosti se již nepamatuji. Vím jen, že byli vyslechnuti jako svědci můj otec a spolužačka Hilda Hirschová. Po slabé řeči mého obhájce (vzpomínám si, že dva z vídeňských advokátů, jež jsme o obhajobu požádali, tuto funkci odmítli přijmouti s výmluvami a poznámkou, že proces je pro mne tak jak tak ztracen) odešel soud k poradě. Po krátké chvíli se vrátil a vynesl rozsudek.

Rozsudek.

Jménem Jeho Veličenstva Císaře!

C. k. zeměbranecký divisní soud ve Vídni uznal 27. července 1916 za předsednictví c. k. plukovníka A. Feita, za řízení c. k. nadporučíka dr. Spitzera, za přítomnosti svobodníka dr. Fantla jakožto zapisovatele, c. k. nadporučíka-auditora dr. Franka jakožto žalobce, obžalované Hany z Kraiců a obhájce dr. Tauského po provedeném přelíčení Hanu z Kraiců vinnou dle par. 65a ze zločinu rušení veřejného řádu a pokoje.

Hana z Kraiců jest vinna, že dopisem 26. července 1915 jí psaným na rakouského zajatce Fr. Tetřeva do Nižního Novgorodu, zaslaným na jisté-

ho Czibulku v Sofii k dalšímu odeslání, tedy před více lidmi a sice slovy (zde celý pasus citován) — podněcovala k pohrdání a neúctě vůči jednotnému státnímu svazku císařství.

Hana z Kraiců dopustila se tím zločinu rušení veřejného řádu a pokoje dle par. 65a a odsuzuje se k trestu těžkého žaláře v trvání 6 měsíců, zostřeňného jednodenním postem v měsíci.

Vyšetřovací vazba od 11. května 1916 do 9. června 1916 se započítává.

Důvody.

Není příčiny pochybovati o přiznání, že jest pisatelkou dopisu Fr. Tetřevovi.

Rovněž nelze pochybovati o tom, že pisatelka při odeslání dopisu věděla, že dopis před odesláním p. Czibulkovi do Sofie bude čten rakouským censorem a před doručením Tetřevovi, když ne před tím bulharským, tedy jistě ruským censorem. Ostatně vyplývá již z dopisu, že předpokládala cenzuru dopisu. Bylo tedy jejím úmyslem a vůlí, aby obsah dopisu byl znám více lidem, z čehož vyplývá označení zločinu „před více lidmi“.

Abyste se rozhodlo, zda uvedený odstavec dopisu naváděl k neúctě a nenávisti všeobecně a proti komu, bylo nutno zjistiti, co obžalovaná shora uvedenými slovy mínila a co z nich vyčetli Tetřev a ostatní.

Je nutno rozlišovati dvě různá prohlášení, jež spolu nesouhlasí.

První zní: „Náš poslanec jest ve Švýcarsku a pracuje jako včelička pro české lidi. Dlel též mimo Švýcarsko“.

Obžalovaná vysvětluje takto: O změnách pobytu poslance Masaryka neměla naprosto žádných přímých zpráv. Jen „lidé“, jichž jména si již nepamatuje, jí vyprávěli, že Masaryk je ve Švýcarsku. Že dotyčný jel do Itálie s nemocnou dcerou, stálo prý v novinách. Tuto cestu prý podnikl Masaryk z Rakouska, dříve než byl ve Švýcarech. Že byl Masaryk v Anglii a Francii, nevěděla. Byla toho mínění, že pracuje na vědeckém díle sociologického obsahu, které se zejména zabývá českým národem. Pro toto mínění měla za podklad slova na konci několika článků v „Čase“, kde Masaryk říká, že bude se zabývat sbíráním materiálu o filosofickém podkladu války. Že by konal ve Švýcarsku vele-zradu, jest jí neznámo.

Tato interpretace textu, právě tak jako způsob, jímž se snaží uváděti fakta, aby se zdála hodnověrnými, jest zřejmě násilná, vyumělkovaná a nepravdivá.

Obžalovaná tvrdí, že se nikdy nezabývala politikou. Nutno uvážiti, že jest studentkou, v intimním styku s rodinou Masarykovou a zcela přirozeně ve vleku svého otce, extrémního radikálního politika, která byla dle uvedených vět v dopise informována

o stavu polit. vyšetřování (Vaníček, Kramář, Dušek), o vycházení časopisů, která četla Masarykův list a o sobě tvrdí, že se cítí Českou a sympatizuje se stranou českých pokrokářů. Proto jest stěží uvěřitelné, že se nezabývala politikou a že není informována o cílech české pokrokové strany. Sama se svým dopisem obviňuje ze lži, když tvrdí, že pod „prací“ Masarykovou myslí psaní sociologického díla. Chtěla-li toto sdělení Tetřevovi, mohla tak zcela klidně a bez obavy z censury učiniti. Právě tak mohla sdělit, že Masaryk jel kvůli nemocné dceři do Itálie, což — mimochodem řečeno — se neudálo vůbec v této době. Bývalo by to přes to nesprávně vyjádřeno a u tak informované osoby nelze takovou nepřesnost připustiti, řekne-li o vědecké práci, že jest psána pro české lidi. Nejméně správně dalo by se říci, že vědec pracuje jako včelička, tedy nesmírně pilně v případě, kde se může jednat nejvýše o resultát čistě theoretické povahy, což konečně ani nespěchalo a ani před koncem války nemohlo býti ukončeno. Konečně takové dílo by nebyvalo ani dílem sociologickým, nýbrž spíše filosofickým. Když se uváží, že toto vysvětlení jest umístěno za zprávami o Kramářovi, není pochyby o tom, že smysl uvedených vět musí být jiný než tento prostý, jež obžalovaná přiznává. Stejně, jako právě tyto uvedené jednotlivé detaily svědčí proti pravdivosti vysvětlení obžalované, nutí nás k přesvědčení, že obžalovaná

znala přesně zločinnou činnost Masarykovu ve Švýcarsku a že chtěla Tetřeva obeznámiti s tímto podryváním Rakouska, které ze svého hlediska označuje jako „práci pro české lidi“.

Odkud čerpala zprávy o této „práci“, jest pro rozsudek úplně lhostejné, stačí, že dokazatelně měla možnost tyto zprávy získati (její otec byl přece důvěrný přívrženec Masarykův) a že tuto činnost znala a ji měla na mysli, neboť není možné jiné vysvětlení.

Nerohoduje, zda považuje Masarykovu činnost za velezrádnou nebo ne. Schvaluje tuto činnost, neboť ji považuje za prospěšnou svým krajanům, tedy i sobě a chválí ji, když ji přirovnává k práci nejsympatičtějšího a nejužitečnějšího zvířete. Že Masaryk dosud nebyl odsouzen pro velezradu, nemůže zabrániti jejím odsouzení nebo je oddáliti. Může se vyloučiti, že by zločin nemohl býti stíhán a trestán, když by jiný zločinec nemohl býti přiveden k potrestání? O tom, že činnost Masarykova směřuje proti celistvosti státu císařského, nemůže s ohledem na notu generálního štábu c. k. voj. komanda v Praze a na zabavení majetku Masarykova býti pochybnosti, — kvalifikace jeho zločinu jest pro tento případ bez důležitosti.

Druhou částí svých zpráv: „dějí se zde různé strašné a smutné věci —“ míní obžalovaná zprávy o úmrtích a zraněních v poli. Toto vysvětlení jest zřejmě falešné, neboť tyto události se nestaly

„zde“, t. j. ve Valaš. Meziříčí a zprávy o těchto událostech by asi nebyly ani pro Tetřeva novin-kou, neboť že v poli nastává zranění a smrt a že jsou to smutné a strašné události, věděl asi Tetřev sám ze zkušenosti.

V hlavním přelíčení přinesla obžalovaná nové vysvětlení: myslila tím prý zatčení a odsouzení Čechů, ale chtěla tím říci, že jest smutné a strašné, že takové zločiny se stávají. Ve správném pojetí tohoto vysvětlení jevila by se obžalovaná jako odpadlice. V době, kdy dopis psala, jistě jí nebyla a možno tvrditi, že toto vysvětlení uvádí jen proto, aby se zachránila před trestem. Kdyby se Hana z Kraiců byla chtěla od Masarykovy činnosti odvracet a chtěla jeho činnost nazvati strašnou a smutnou, mohla to v dopise klidně učiniti, aniž se bála censora, ihned však připojuje větu: „jen nemohu o tom více psát —“, to může znamenati jen to, „neboť by dopis byl zadržén“ nebo „já bych byla soudně stíhána.“

Také tato interpretace je vyumělkovaná a vynucená. Jedině správná jest a může v souvislosti býti ta, že obžalovaná považuje zatčení, internování a odsouzení svých krajanů za strašné a smutné věci. Tato skutková podstata vede k následujícímu závěru:

První částí inkriminované fráze chválí obžalovaná činnost Masarykovu, druhou částí označuje zakročování státní správy vůči lidem, kteří byli

označení vinnými z velezrady, za strašné a smutné. Oběma větami staví se na stranu těch, kteří pracují na zničení a rozkouskování Rakouska a jeho jednoty. Tím, že názory těchto lidí schvaluje, naznačuje, že považuje státní jednotu — jako oni — za něco nenávidění a opovržení hodného a tím, že to sděluje jiným, snaží se je přivést a podněcovati k téměř názoru.

Zločin jest prokázán. Obžalovaná, více než normálně informovaná osoba, je si vědoma dosahu svých výroků a vyjadřuje se takovým způsobem, že má všechny důvody předpokládat, že adresát, o jehož názorech jest z dlouhého styku dobře informována, bude jí dobře rozumět. O tom, že Tetřev byl stejných názorů jako pisatelka, nemůže býti pochybnosti. Vždyť obžalovaná sama udává, že ji Tetřev vyzval, aby v adrese užila označení „zajatý Čech“, čímž si chtěl — jak známo — zajistiti výhodnější postavení v zajetí v Rusku, z čehož zřejmě vyplývá, že svou národnost stavěl nad příslušnost státní. Zákon nevyžaduje dalších znaků, než že obžalovaný si byl vědom svých výroků a —jich srozumitelnosti pro ostatní. Proto musel býti zamítnut návrh obhajoby o vedení důkazu. Další šetření ohledně charitativního působení obžalované považuje se za zbytečné, poněvadž by nepřineslo více než mohla poskytnouti výpověď obžalované. Budiž tomu ostatně beze všeho věreno.

Pro osvětlení prostředí, ve kterém obžalovaná vy-

rostla, budiž jenom podotčeno, že její otec dle vlastního přiznání na výzvu o upsání válečné půjčky napsal, že „na vyzvání“ upisuje a že již dříve (1913) při výzvě k sbírce na letectvo odpověděl „nejsem rakouským vlastencem“.

Poněvadž trestnost dra z Kraiců nepřichází v úvahu, stačí toto uvést, aby bezesporně vysvitlo jeho politické nazírání a prostředí, v němž obžalovaná byla vychována.

Poněvadž byly zjištěny všechny požadované skutkové podstaty, musela býti obžalovaná dle par. 65a odsouzena.

Přítěžující okolnosti spočívají v tom, že čin byl spáchán v době válečné, že dopis byl adresován zajatci v Rusku a konečně zvláštní inteligence obžalované.

Polehčující okolnosti: mladý věk obžalované, bezúhonná minulost, konstatovaná nezralost obžalované a její zanedbaná výchova v rodině po stránce vlastenecké.

Vídeň, 27. července 1916.

X.

Proti rozsudku byla podána zmateční stížnost, která byla v novém přelíčení dne 14. října 1916 zamítnuta jako neodůvodněná. Kromě toho rozšířen trest o ztrátu šlechtického titulu.

Trest jsem měla nastoupiti 2. listopadu 1916 ve

Vídni. Po tuto dobu jsem zatím byla v Praze. Poštou mi bylo doručeno předvolání k nastoupení trestu a já jsem odjela do Vídně.

Ráno 2. listopadu 1916 jsem s otcem jela k zemskému divisiímu soudu. Dr. Spitzer mi ohlásil ještě jednou oficiálně, že má zmateční stížnost byla zamítnuta, a že tedy vynesení rozsudek nabývá platnosti. Žádala jsem odklad do 6. listopadu. Na otázku, zda mám výhody politického vězně, odpověděl: „Co vás to napadá, vždyť máte přece těžký žalář!“ To tedy znamenalo, že se nesmím sama stravovat, že musím nosit trestanecké šaty, prádlo a boty, že musím konat nucenou práci. To byla tedy pěkná vyhlídka. Dr. Spitzer nám řekl, že si můžeme podati žádost o povolení výhod pro politické vězně. Po dlouhém běhání, čekání a mluvení jsme se konečně dověděli, kam žádost máme podat, což jsme také ihned vykonali.

A nyní mně zbývaly 4 dny svobody: byly smutné, těžké a rychle uběhly.

Nadešel den 6. listopadu. Nutila jsem se ke klidu, ale dalo mi to moc práce, abych si jej udržela, neboť teď jsem věděla už, co mne čeká a do čeho jdu. Perspektiva hrozná pro 20tileté děvče! Ale přečkala jsem to ve zdraví a ráno jsem tedy s těžkým srdcem odjela elektrikou do Blindengasse 46a, do ulice Slepých. Tam mi v kanceláři ve IV. patře napsali „Strafkarte“ a na dotaz oznámili, že můj trest končí 8. dubna 1917 — v den otcových naro-

zenin. Napsala jsem domů korespondenční lístek: „Má služba končí 8. dubna 1917.“ To byl můj poslední čin na svobodě.

Ještě dvě ženy tam byly, které nastupovaly trest a voják nás všechny tři vedl přes Alserstrasse do Landesgerichtstrasse 11 do zemského soudu.

Ještě poslední pohled na svobodnou ulici — a už se za námi vrata zavřela. V přijímací kanceláři nám zase odebrali ruční kabelku, klobouk, prsteny, peníze, zapsali vše, dali nám erární prádlo a chléb a justiční voják nás odvedl do vězeňského traktu. Klíčnice nás zavřela do velké cely, kde bylo asi 20 žen a vzduch na krájení. Hlavní slovo vedla trestanka „Annerl“, 127krát trestaná a dohromady již 20 roků ve vězení. — To bylo učiněné peklo, co jsem tam vše musela vyslechnout. Když jsem si pomyslela, že bych v tomto prostředí měla být 5 měsíců, bylo mně úzko...

Ale odpoledne nás tři zavedla klíčnice k zástupci ředitele vězení, který se nás ptal po zaměstnání. A poněvadž jsem byla medička, určili mne za opatrovnici ve vězeňské nemocnici.

A nyní to začalo: dostala jsem erární prádlo, šaty a boty a klíčnice mne zavedla do nemocnice, kde mne přijala ošetřovatelka, jeptiška, sestra Judita. V kuchyni jsem se převlékla: lituji, že nemám z té doby fotografie, neboť jsem musela vypadat opravdu velmi krásně, když jsem měla, mimo jiné, boty aspoň o 5 čísel větší. To bylo velké umění chodit a

při tom neztratit boty. Když jsem byla převlečena, odvedla mne sestra do pokoje č. 23 a se slovy: „To je vaše nová opatrovnice“, zavřela za mnou dveře.

Byl to malý, tmavý pokoj se dvěma okny a sedmi postelemi. Pak tam byl stůl, u každé postele noční stolek, dále skříň, umyvadlo — a největší vymoženost — místo klosetu obyčejný veliký kybl.

Za společnost jsem měla tři ženy, pokoj byl pro tuberkulosní.

Má práce co opatrovnice byla tato:

V 6 hodin ráno vstávat, v půl sedmé „kyblovat“, t. j. vynést sama klosetní kybl do klosetu, vylít a vypláchnout, dát opět na místo, dále vylít špinavou vodu, donést do konve čistou vodu na mytí.

Pak jsem se umyla, ustrojila a ustlala svou postel. V 8 hod. vstaly „pacientky“, já zametla pokoj a utřela prach. V půl deváté přišla snídaně: polévka takového zápachu, že jsem se celý týden nemohla přemoci, abych ji vypila, tak se mi hnusila. A přece jsem měla hlad, že mne celé dny bolel žaludek a hlava z hladu. Ve tři čtvrti na devět jsem vynesla šálky do kuchyně a tam jsme je ještě se dvěma jinými opatrovnicemi umyly, utřely a uklidily. Zametla jsem ještě chodbu a vrátila se do pokoje

V půl desáté přišla visita: primář dr. Kunrat. Byl ke mně velice hodný, velice se o mne zajímal a denně přicházel se slovy: „Co pak dělá moje medička?“ Stále se staral, co by se mnou měl udělat, to že pro mne není.

V 10 hodin nám přinesli chléb. To byl nejuvitelnější okamžik celého dne. Měly jsme všechny veliký hlad, i vodu jsme pily z hladu, jen abychom něco měly v žaludku.

V 11 hodin přišel oběd: polévka, zelenina a brambory, ty však jen dva dny, poněvadž pak už jich nebylo. Já jako opatrovnice jsem měla větší porci, ale co to bylo platné, když to bylo úplně plané a odporne chuti!

Po „obědě“ jsem zase vynesla nádobí do kuchyně, umyla, utřela je a zametla chodbu.

Jedna z opatrovnic se mne ptala, zda umím pěkně drhnout podlahu, sestry prý to mají rády. Řekla jsem jí, že jsem sice ještě v životě nikdy nedrhla, ale že myslím, že se to naučím. Pak jsem zase šla do pokoje a všechny jsme odpočívaly. Ve dvě hodiny jsme šly na dvůr na procházku, asi na hodinu. Šly jsme ze všech pokojů, dostaly jsme v kuchyni tmavohnědé pláště velmi originelního střihu.

V půl čtvrté jsem zase kyblovala a přinesla vodu. Ve 4 hod. přišla večeře: odporne zapáchající polévka, naše poslední jídlo. V půl páté vykonal lékař visitu a my se ubíraly do postele. A to byl můj celodenní program.

Druhého dne mi primář oznámil, že mne dá do jiného pokoje, mezi nervově nemocné. Bývalo by to sice jistě zajímavé, ale ne zrovna příjemné, neboť v tom pokoji byly samé vražednice: 22letá Kas-

parková, která zavraždila několik starých žen a pokusila se několikrát o sebevraždu. Pak jedna 63letá, která zavraždila svého muže a pod. Jistě pro mne velmi vhodná společnost. Primář mne asi chtěl dostat z tuberkulosního prostředí. Všechny tyto ženy více méně simulovaly šílenství, aby jim byl trest prominut.

Ve čtvrtek jsem drhla podlahu našeho pokoje, udrhla jsem stůl a lavice a pískem vyleštila plechové umyvadlo, až se blýskalo. Doufám, že sestra byla s mým výkonem spokojena.

XI.

V pátek 10. listopadu jsem byla u raportu u vl. rady, který mi oznámil, že má žádost o výhody polit. vězně byla kladně vyřízena. To znamenalo, že se smím sama šatit, stravovat, číst, studovat a nemusím konat nucené práce. Oddychla jsem si. Just. voják, který mne vedl, se mne ptal: „Proč jste tady, pro krádež?“ Měl o mně tedy pěkné mínění — to bylo charakteristické proto, že se mezi politickými a jinými vězni nedělalo žádného rozdílu.

Vrátila jsem se do nemocnice a oznámila sestře výsledek raportu. Byla ke mně vždy velmi laskavá a přívětivá a nyní velice litovala, že odejdu: „Byla jste taková pilná a čistotná!“ Jen se jí nelíbilo, že nejsem katolička a snažila se mne získati pro svou víru.

Odpoledne jsem obdržela zase své šaty — připadala jsem si opět jako člověk — a zavedli mne do cely č. 206, cely to okresního soudu pro mladistvé. Bylo nás tam 8 a byly to samé zlodějky a prostitutky. To byl zase jednou těžký den pro mne. Nechali mne tam přes noc.

V sobotu jsme šly na procházku, ostatní program byl stejný jako v nemocnici, až na to, že jsem neměla relativně tolik volnosti jako tam. Po procházce jsem zahlédla pí. Grzybovou, s níž jsem byla na jaře ve vazbě. Jen jsme se políbily, mluvit jsme spolu nemohly. Chudák, byla tam ještě stále!

Večer v 6 hod. mne klíčnice odvedla a po dlouhém čekání a běhání jsem se octla v cele č. 163 „na štráfě“, jak se jí říkalo. Neměla jsem vůbec tušení, co se se mnou bude dít. Jedna dívka, trestanka, mne informovala, že tato cela jest t. zv. Transportzelle, kde jsem jistě jen přechodně. Bylo nás tam celkem 17. Po polévce se začaly připravovat pryčny a slamníky, a poněvadž tam bylo jen 16 pryčen a nás bylo 17, musely jsme tři spát na dvou pryčnách. Byla jsem ráda, že mne dvě trestanky pozvaly k sobě. Nespala jsem celou noc, poněvadž se to štěnicemi jen hemžilo a byla jsem ráno celá oteklá.

V 6 hod. ráno bylo zase vše na nohou, pryčny a slamníky se uklidily a nyní začala vojna o vodu: byly tam jen dvě konve vody pro 17 žen. Tak-tak, že jsem se namočila. V půl sedmé přišla polévka

a v 7 se šlo do kostela — byla neděle. Varhany mne v kostele tak rozlítostnily, že jsem plakala, až srdce usedalo, nemohla jsem se dlouho utišit a uklidnit. Pak zase návrat do cely. V 9 hod. přišel vl. rada na visitu: postavily jsme se do polokruhu a čekaly. Přišel se svým zástupcem a tázal se: „Máte nějakou stížnost neb přání?“ Každá trestanka měla právo přednésti svou stížnost a přání. Po visitě jsme si sedly na pryčny a čekaly dál. Ně- které četly, jiné vykládaly. V 10 hod. přišel chléb a v půl 12. oběd: polévka a zelenina. Pak nám klíč- nice donesla pero a papír — i já jsem dostala je- den — bylo to mé první psaní z vězení. Bylo mně mimořádně povoleno psát jednou týdně, ačkoliv jako zločinec, odsouzený k těžkému žaláři, jsem měla právo na jeden dopis měsíčně.

Ve 2 hod. jsme šly zase do kostela a pak na pro- cházku. Potom se psaly dopisy, četlo se, povídalo a hlavně se hádalo a nadávalo. V 6 hod. přišla po- lévka, pak se kyblovalo, donesla se voda a šlo se spat. To byl nedělní program. Ve všední dny to bylo lepší, poněvadž trestanky chodily na nuce- nou práci od 7—11 a od 12—6. V cele zůstalo jen asi 5 trestanek a já. Bylo tam milé ticho a klid, nervy si mohly odpočinout. První dny jsme na můj popud chytaly štěnice, abychom aspoň trochu mohly v noci spát a aby nás nesežraly. Bylo jich tam tisíce a tisíce.

Mé „kolegyně“ měly všechny dosti velké tresty

za krádeže a různé jiné zločiny a přestupky. Pro- středí bylo hrozné, hádky, křik a pusté, surové na- dávky byly na denním pořádku. Bylo to učiněné peklo.

Jedna trestanka měla plnou hlavu vší, až se jí to na hlavě hemžilo. Když jsem to hlásila klíčnici, velmi se proti obvinění ohrazovala: vši prý nemá a má-li je, tak prý je musela dostat ode mne. Teprve až jsem jí pohrozila vládním radou, dala si říci a vyčesala se.

Takové zábavy byly na denním pořádku a v této společnosti jsem byla 12 dní. Kdybych měla v tomto ovzduší být celých 5 měsíců, byla bych asi zralá pro bláznec.

Když jsme vyčistily pryčny od štěnic, nadpletaly jsme erární punčochy, aby nám ušel čas. Jedna trestanka nám zase vykládala karty a sny. Člověk ze zoufalství dělá všelicos.

14. listopadu jsem byla opět volána k vl. radovi: měla jsem návštěvu, první návštěvu po nastoupení trestu.

Ředitel právě četl dopis, který jsem před tím v neděli psala domů a pravil: „Nesmíte o všem psát, co se v domě děje, vykládat můžete své mat- ce vše, ale psát ne. Váš dopis nebude odeslán.“

22. listopadu přišla opět návštěva a tu jsem před- nesla všechny své stížnosti a přání: 1. abych při- šla někam na transport, 2. abych mohla být v sa- movazbě, 3. o krádežích v cele, 4. o drzostech

zavšivené trestanky, 5. o procházkách. Klíčnice totiž, aby s námi nemusely jít zvláště zpět do naší cely, zavedly nás vždy do známé již cely č. 203 pro mladistvé, kde byla snad nejhorší společnost zlodějek a prostitutek pohromadě. Když jsme proti tomu protestovaly, tož nás vůbec na procházku nevedly.

Když to ředitel vše vyslechl, hnulo se v něm asi srdce a hned za mé přítomnosti telefonoval do okresní trestnice v X. okrese, mají-li místo. Místo bylo a hned týž den odpoledne přišlo vysvobození: já a Růža Kochová, která tam v týž den přišla, aby si odpykala 4měsíční trest, poněvadž opsala nějakou zakázanou píseň, byly jsme odpoledne v průvodu justičního vojáka odvezeny drožkou do X. okresu. Oddechly jsme si zhluboka a děkovaly v duchu řediteli, že nás z toho pekla vysvobodil.

XII.

Cesta byla krásná, zapadalo právě slunce, obloha byla červená, vzduch ostrý a čistý. Domy byly ověšeny černými prapory, neboť byl smutek pro zemřelého císaře. Na bance byl vyvěšen nápis „V. Kriegsannele“. To vše byly pro mne novinky, neboť od 6. XI. jsem o světě vůbec nic nevěděla, novin jsem přirozeně za celý čas neviděla.

Asi k 5. hodině jsme zastavili v X. okresu v Hardtmuthgasse 42. Byla to pěkná budova železobetonová. V kašiceláři nás přijal p. Anderl, náš nový

dohlížitel. Zapsal nás, odebral opět klobouky a tašky, jeho žena nám dala deky, prostěradla a ručníky a ordonanc nás zavedl do IV. patra do cely č. 79. Právě nám donesli polévku, kterou jsme hned snědly.

A teď jsme začaly s Růžou prohlížet svůj nový domov: byly jsme jím nadšeny a možno-li to nazvat, šťastny.

Pokoj byl velký, se dvěma okny, podlaha byla čistě vydrhnutá. Bylo tam 5 postelí se slamníky a slaměnými polštáři. Vlevo od dveří byl anglický kloset, oddělený od pokoje dřevěnou stěnou a dveřmi. Z toho jsme měly největší radost. Vedle byl věšák s policí. Vpravo od dveří bylo umyvadlo, vedle něho pozorovací okénko ve zdi. V rohu byl radiátor, před ním stůl, 2 lavice a 2 židle, osvětlení elektrické. Byly jsme velmi spokojeny a šťastny: předně jsme byly samy dvě a obě politické, mohly jsme se vypovídat ze všeho ve své mateřštině, byl tam klid a mír jako na venkově, a co bylo hlavní: jednalo se s námi jako s lidmi, slušně a přívětivě.

V 7 hod. jsme šly spat, v půl osmé nám ordonanc zhasl světlo a my po dlouhé době zase jsme spaly po tmě. Bylo nám to ze začátku divné, ale zvykly jsme si zase brzy na normální obyčej.

Spaly jsme výborně. Po dlouhé době jsme si zase připadaly lidmi. Ráno v 7 hod. jsme vstaly, ustlaly postele a umyly se. V půl osmé přinesli pracovníci trestanci snídani: polévku. Byla lepší než jsme

byly zvyklé a s chutí jsme ji snědly. Pak jsme zametly a přišel druhý dohlížitel p. Springer a ptal se nás, jak se nám zde líbí. Byl k nám velice přívětivý a milý, odvykly jsme již slušnému zacházení.

Donesly jsme si do konve vodu, vynesly jsme smetí do bedny na chodbě a p. Springer zavřel opět dveře. Když jsme vše daly do pořádku, sedly jsme si k radiátoru a čtly knihy, které jsem měla a na které jsem se v zemském soudu ani nepodívala.

V půl desáté přišel ordonanc a zavedl nás na dvůr na procházku: chodily jsme samy, ne s ostatními, čemuž jsme byly velice rády. Na dvoře byl uprostřed trávník a kolem něho jsme běhaly. Bylo to dosti komické, ale pro náš zdravotní stav velice důležité. Po procházce jsme zase čtly, v půl 11. nám donesli chléb a v půl 12. oběd. Po 12. jsme vynesly nádobí za dveře, přinesly vodu, pak četly a povídaly. V 5 hod. přišla polévka a byl konec dne.

Druhého dne nám oznámil p. Anderl, že už zde máme peníze a že si tedy můžeme kupovat jídlo. Dal nám tužku a papír, abychom si denně mohli objednat, co chceme. Denně jsme pak dostávaly kávu, jablka, sýr nebo nářez.

Vsobotu jsme dostávaly čisté ručníky. A v neděli jsme si koupily první opravdový oběd: vepřovou se zelím a bramborem. Chutnalo nám znamenitě.

I vězeňská strava zde byla lepší a přece se víc střídala: zelí, fazole, řepa a zasmažené brambory. Polévky konservová, bramborová, fazolová a hra-

chová. To byl tedy náš pravidelný jídelní lístek. Přikupovaly jsme si něco a tak to bylo přece snetitelnější.

Takto samy jsme byly do 29. XI. a cítily jsme se mnohem, mnohem lépe, duševně i tělesně.

Tento týden měl službu jako ordonanc Čech z Prahy a ptal se nás, proč jsme zavřené. Když jsme mu to vyložily, pravil: „Já jsem nejdřív myslil, že jste někde něco sekly, teď je takových případů moc.“

29. XI. přibyla k nám pí Marie Preiserová z Kremže. Padl jí na vojně muž a řekla někde: „Co pak císař prodělal, ten starý lump! Ať jde sám a vede vojnu a neposílá naše lidi od práce!“ Byla pro urážku veličenstva odsouzena na 3 měsíce s jednoměsíčním postem a tvrdým ložem.

Půst jsme vlastně měly po celý čas a tvrdé lože také.

Od 1. XII. jsme tajně dostávaly Wiener Tagblatt — to bylo od pí Anderlové velice pěkné. Denně nám jej posílala s chlebem po pracovnících. To byla ovšem velká vymoženost a také se jí jak náleží využívalo: četlo se pilně od a až do z.

Tímto způsobem jsme tedy trávily čas. Občas přišla některé z nás návštěva nebo dopis, jinak šlo vše pomalu a líně. Občas byla nálada velmi špatná a musely se napjat všechny síly, aby se nálada překonala. Na to jsme byly velmi přísné: nesmělo se naříkat ani plakat, poněvadž se taková skleslost

pak šířila jako epidemie na všechny. Proto se to hned v zárodku muselo překonat. Neboť jen tak bylo lze přečkat a přežít celou tu dlouhou dobu nesvobody: muselo se to brát, jak to bylo, s klidem a rozvahou, neboť jen tak člověk přežije dlouhé utrpení s nejmenšími škodami na duchu i na těle.

A takto jednotvárně se čas vlekl.

27. II. byla propuštěna pí Preiserová a 13. III. Růža Kochová. Já jsem měla nejdější trest a teprve 8. IV. mne propustili.

*

A teď ještě na konec něco pro zasmání: jednoho dne mi donesl pracovník s chlebem psaníčko od jednoho trestance tohoto znění: „Milá slečno, dovoluji si vám, velevážená slečno, psát. Celý den jsem si lámal hlavu, poněvadž vás musím odněkud znát, jen si nemohu vzpomenout, odkud. Proto vás prosím, sdělte mi svoje jméno. Já se jmenuji Karel Jindřich M. a bydlím Vídeň X., Libnitzgasse 46. II. 23. Chcete-li si se mnou dopisovat, odepište mi ihned. Bylo by mně velmi milé, kdybyste mé přání vyplnila. Až dnes půjdete na procházku, dám vám kapesníkem z III. patra znamení oknem. Budete-li mi psát, pošlete dopis po pracovníkovi a řekněte mu: „Pro Karla v III. patře.“ Končím dopis. Na brzkou, ode mne toužebně očekávanou odpověď. S úctou Jindřich Karel. Přeji vám též šťastný Nový rok. Povoláním mezinárodní kapesní zloděj, mám černé vlasy a černý vous, jsem 24 roky starý. Dou-

fám, že mne velmi dobře znáte. Znam vás také, ale nevím jen odkud. Srděčný pozdrav. Karel.“

Milému zlodějíčkovi jsem neodepsala a tak nevím, jaké mne s ním mohlo potkat štěstí.

Dalo by se ještě mnoho a mnoho psát, ale myslím, že i tak jsem toho už mnoho napsala a končím tedy.

Jen chci ještě touto cestou poděkovat všem těm, kteří se nebáli v této době se ke mně hlásit a mně psát. Neboť byli i takoví, kteří se báli.

Psáno pro „Sokol“ ve Valašském Meziříčí.

Dne 25. března 1934 v Praze.

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
právnícké fakulty UJEP
BRNO, Nám. 25. února 2

K druhému vydání.

Prvé vydání této knihy bylo pokrokově smýšlející veřejností přijato s povděkem. V jednom měsíci byl celý náklad 1500 výtisků úplně rozebrán.

„Tato kniha měla už dávno vyjít, ale i nyní jsme vděčni za to, že dokumentárně máme vloženo vše, co se nám mladším zdálo dříve smyšlenkou, fantasií, nemožností.“ — Tak a podobně psaly kritiky — dílo našich členů vesměs chválí. — V tomto druhém vydání není změn; jen na dvou místech jsou opravena data a na straně 101. a 102. vynechány dvě věty. — Snahou Sokola ve Valašském Meziříčí bylo dáti průchod čisté pravdě. Jsme přesvědčeni, že jak prvním, tak zejména druhým vydáním se nám to plně podařilo.

Výbor Sokola ve Valaš. Meziříčí.

Vydala Tělocvičná jednota Sokol Valašské Meziříčí. Kresbu na obálku a perokresbu br. dr. Kraicze provedl br. Jaro Kučera. Fotografie od br. Otakara Šrůtka. Přílohu v článku ses. dr. Hany Kraiczové-Kolouchové navrhl a daroval Fr. Tetřev. Opravu textů provedl br. Robert Haas. — Vytiskla „Osvěta“, společnost s obm. ruč. ve Valašském Meziříčí, v červnu 1935.